

บทที่ 4

กระบวนการทางสังคมของกลุ่มเกษตรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่ทุกคนประสงค์ให้เกิดมีขึ้นในทุกส่วนของสังคม เพราะว่าการมีส่วนร่วมจะนำมาซึ่งการเข้าใจในตัวเอง เข้าใจในปัญหาและความต้องการของตนเอง ตลอดจนมีการแก้ปัญหาให้ตรงกับสิ่งที่กำลังประสบอยู่ในขณะนั้น หรือร่วมมือ ร่วมใจที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งการมีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่จะสามารถเกิดขึ้นได้ง่าย แต่ถ้าสามารถจะทำให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ ไม่ว่าจะในระดับบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สังคม หรือระดับประเทศแล้ว การมีส่วนร่วมก็จะนำมาซึ่งสังคมที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ตรงกับปัญหาที่กำลังประสบอยู่ หรือจะนำมาซึ่งการพัฒนาที่มีบุคคลต่าง ๆ ที่ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้สังคมมีความสุข ดังนั้นจากการที่ผู้ศึกษาได้ลงไปศึกษาและสัมผัสกับวิถีชีวิตของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษนั้น สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. คุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
2. กระบวนการทางสังคมของกลุ่มปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ
  - 2.1 การริเริ่มกลุ่ม
  - 2.2 การวางแผนและการดำเนินงานของกลุ่ม
  - 2.3 การช่วยเหลือ สนับสนุนของสมาชิกต่อการดำเนินงานของกลุ่ม
  - 2.4 การรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานของกลุ่ม
  - 2.5 การประเมินผลของกลุ่ม

คุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้เลือกผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย จำนวน 10 ราย โดยเลือกจากผู้เข้าร่วมโครงการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษตั้งแต่เริ่มโครงการ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกิจกรรม หรือมีการส่งผักให้กับกลุ่มอย่างต่อเนื่องและปัจจุบันยังคงเป็นสมาชิกอยู่ และเป็นผู้ที่พร้อมและเต็มใจเข้าร่วมในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งจากการลงไปศึกษาสามารถอธิบายคุณลักษณะของผู้ร่วมวิจัยได้ดังนี้

คุณพรพรรณ (นามสมมติ)

ปัจจุบัน อายุ 46 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี 4 แห่งงานมีครอบครัว พื้นเพดั้งเดิมเป็นคนจังหวัดราชบุรี ย้ายมากรุงเทพมหานครเมื่อปี พ.ศ. 2536 ครั้งแรกที่มาอยู่ที่กรุงเทพมหานครมาทำงานยกผักขายกินกำไรที่ตลาดปากคลองตลาด แต่มีรายได้ไม่พอกำไรใช้จ่าย ต่อมาจึงตัดสินใจที่จะทำสวนด้วยเพื่อที่ว่าให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ผักที่ปลูกได้แก่ ผักบุ้งจีน กวางตุ้ง ซึ่งได้ปลูกและนำมาขายที่ตลาดปากคลองเอง แต่ตอนนั้นยังไม่ได้ปลูกแบบปลอดสารพิษยังคงใช้สารเคมีในการดูแลรักษาผักที่ปลูก

และในส่วนของที่ดินทำการเกษตร คุณพรพรรณไม่ได้มีที่ดินเป็นของตนเองอาศัยเช่าที่ดินของคนอื่นเพื่อปลูกผัก เป็นเหตุให้ที่ดินที่เช่านั้นมีการย้ายสถานที่อยู่บ่อย ๆ เพราะว่าเจ้าของที่ดินต้องการขายที่ดิน คุณพรพรรณก็ต้องย้ายไปหาที่ดินใหม่ พอย้ายไปที่ดินใหม่เพาะปลูกไปสักระยะหนึ่งเจ้าของที่ดินจะเอาที่ดินคืนก็ต้องย้ายไปอีกที่หนึ่ง ซึ่งจากการที่ย้ายที่ดินทำกินบ่อย ๆ จึงทำให้เงินทองที่สะสมมาต้องถูกนำไปใช้จ่ายกับค่าเช่าที่ดินเสียเป็นส่วนมาก เป็นอุปสรรคที่ทำให้คุณพรพรรณต้องอดทน มุมานะไม่ย่อท้อพยายามที่จะปลูกผักต่อไป เพื่อที่จะได้มีรายได้มาเลี้ยงครอบครัว

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2542 เริ่มมาเปลี่ยนเป็นการปลูกผักปลอดสารพิษ “...เพราะว่าไม่มีเงินที่จะไปซื้อปุ๋ยเคมีมาใช้แปลงผักและต้องการลดต้นทุนในการผลิต...” จึงหันมาศึกษาการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ ซึ่งความรู้ที่ได้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษอาศัยจากการฟังวิทยุ หรือจากการไปอบรมตามสถานที่ต่าง ๆ ที่ทางเจ้าหน้าที่จัดขึ้น และเมื่อได้ศึกษามาแล้ว ได้ตั้งปฏิธานกับตนเองว่าต้องทำให้สำเร็จ ซึ่งในการนำไปปฏิบัตินั้น คุณพรพรรณอดทน จริงจัง ทุ่มเท และใช้ความพยายามอย่างมากในการลองผิด ลองถูก นานกว่า 3 ปี จึงประสบความสำเร็จ

และประมาณ ปี พ.ศ. 2544 เจ้าหน้าที่เกษตรกรุงเทพมหานคร มีโครงการเกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสารพิษ และเห็นว่าคุณพรพรรณประสบความสำเร็จในการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ จึงได้เชิญคุณพรพรรณไปเป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือเกษตรกร และมาให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษกลุ่มเกษตรกร จึงทำให้คุณพรพรรณและสมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสพบกับ ซึ่งจากจุดตรงนี้เป็นจุดเริ่มต้นของความผูกพันระหว่างสมาชิกกับคุณพรพรรณ

หลังจากที่ได้ร่วมช่วยเหลือ และเป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือเกษตรกร คุณพรพรรณจึงได้นำผักของตนเองไปให้กรมวิชาการเกษตรตรวจสอบคุณภาพ ผลปรากฏว่าไม่พบสารเคมี จึงได้มาติดต่อกับสำนักงานเขตว่าจะขอนำผักของตนเองมาจำหน่าย เมื่อขายได้สักประมาณ 4 เดือนยอดขายดีจึงมองหาช่องทางที่จะตั้งกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษขึ้น และในปัจจุบันนี้คุณพรพรรณเป็น

ประธานกลุ่ม และนำสินค้าของกลุ่มไปจำหน่ายเท่านั้น ไม่ได้ปลูกผักเพราะว่าไม่ได้มีที่ดินทำกิน เจ้าของที่ดินเอาที่ดินคืนไปหมด

ในส่วนบุคลิกลักษณะของคุณพรพรรณ เป็นคนที่อัยาศัยดี คุยเก่ง สืบเนื่องมาจากการไปเป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรร่วมกับหน่วยงานราชการ และเป็นคนที่ค้าขายเก่งเมื่อลูกค้ามาซื้อสินค้าจะแนะนำว่าผักชนิดนี้มีประโยชน์อย่างไร ผักของกลุ่มเราปลอดภัยและถามความต้องการของลูกค้าว่าต้องการผักชนิดไหนเพิ่มเติม แล้วจึงไปหาเมล็ดมาให้สมาชิกปลูก จึงทำให้สินค้าของกลุ่มขายดี เป็นคนแสวงหาความรู้ตลอดเวลา ที่ไหนมีอบรมก็จะไปร่วมด้วย จึงเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยพิชค่อนข้างดี ใครมีปัญหาอะไรก็จะสอบถาม คุณพรพรรณจะบอกอย่างไม่ปิดบัง รวมทั้งลงไปดูถึงที่สวนของสมาชิก เป็นคนตรงคิดอย่างไรก็พูดอย่างนั้น อย่างเช่น เมื่อพบว่าสมาชิกแอบใช้สารเคมีลงในผัก คุณพรพรรณจะทราบ เพราะว่ามีหลักในการสังเกตว่าถ้าปลอดภัยผักจะอยู่ได้นานเกือบอาทิตย์ แต่ถ้าใช้สารเคมีผักจะอยู่ได้ประมาณ 2 วัน ผักจะเริ่มเน่า ใบเหลือง คุณพรพรรณจะถามกับสมาชิกหลังจากรับผักของสมาชิกไปจำหน่ายแล้วว่าใช้สารเคมีหรือไม่ ซึ่งสมาชิกบางคนกลัวว่าใส่บ้าง เนื่องจากแมลงมากัดกินผักหรือบางคนบอกว่าไม่ได้ใส่โดยอ้างว่า อาจจะเป็นเพราะพิษของสารฆ่าปลวกที่ฉีดตามหมู่บ้านไหลมาตามน้ำ ซึ่งการพูดคุยระหว่างทั้งประธานกลุ่มและสมาชิกไม่ได้มีการโกรธเคืองกัน แต่จะเป็นการมาพูดคุยปรึกษากันมากกว่า พูดคุยกันจบก็จบกัน

คุณวรรณมา (นามสมมติ)

เป็นคนกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันอายุ 68 ปี แต่งงานมีครอบครัว การศึกษาจบชั้นประถม 4 ประกอบอาชีพทำการเกษตรมาตั้งแต่ก่อนเข้ากลุ่ม ผักที่ปลูกได้แก่ ข่า ตะไคร้ ถั่วพุดดอกสลิด ซึ่งช่วงนั้นมีการดูแลพืชผลโดยใช้สารเคมีเป็นหลัก และผลผลิตส่วนใหญ่จะส่งให้แม่ค้าคนกลาง ซึ่งรายได้ที่ได้จากแม่ค้าคนกลางไม่มากนัก

หลังจากนั้นทางเจ้าหน้าที่เกษตร ได้เข้ามาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดภัยพิช ซึ่งคุณวรรณมาได้เข้าร่วมอบรมที่แปลงผักของคุณยรรยงค์ เมื่อไปอบรมจึงทำให้เริ่มมีความสนิทสนมกับเกษตรกรรายอื่นในพื้นที่และเริ่มรู้จักกับคุณพรพรรณเป็นครั้งแรก ซึ่งหลังจากนั้นได้มีการพูดคุยกัน และเมื่อคุณพรพรรณจะตั้งกลุ่มขึ้นมาจึงได้มาชวนคุณวรรณเข้าร่วมกลุ่มด้วย ซึ่งคุณวรรณก็ได้ตอบตกลงที่จะเข้าร่วมกลุ่มกับคุณพรพรรณ โดยที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่ายได้แก่ ข่า ราคา กิโลกรัมละ 20 บาท ส่งครั้งละประมาณ 1-2 กิโลกรัม เหตุที่ส่งเข้าไปจำหน่ายน้อย

เพราะว่าขำนำไปประกอบเป็นเครื่องต้มน้ำเท่านั้น จึงใช้จำนวนไม่มาก และดอกสลิด กระทงละ 4 บาท ส่งครั้งละประมาณ 100-200 กระทง

ในส่วนของที่ดินทำกิน มีทั้งในส่วนที่เป็นของตนเอง ประมาณ 2 ไร่ ซึ่งตอนนี้ทางราชการได้เวนคืนที่ดินไปเพื่อที่จะก่อสร้างถนน แต่ช่วงนี้ถนนยังไม่ได้ก่อสร้างจึงอาศัยที่ดังกล่าวทำการเกษตรไปก่อน และในส่วนของที่ดินที่เช่าเพื่อทำการเกษตรประมาณ 4 ไร่ ค่าเช่าที่ดิน 1,000 บาท/ไร่/ปี คิดเป็นเงิน 4,000 บาท/ปี

โดยภาพรวมคุณวรรณนา เป็นคนที่ไม่ค่อยพูด ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น จนมีคำพูดประจำของคุณวรรณนา ซึ่งกล่าวว่า "...ว่าอย่างไรก็ตามกัน ฉันอย่างไรก็ได้..." แต่เป็นคนให้ความร่วมมือดีทั้งกับกลุ่มและทางหน่วยงานราชการ อย่างเช่น เมื่อมีการจัดประชุมกลุ่มคุณวรรณนาจะเข้าร่วมด้วยทุกครั้ง หรืออย่างการประชุมที่หน่วยงานราชการจัดขึ้นจะให้ความร่วมมือเจ้าหน้าที่ของทางราชการ และเป็นคนพร้อมที่จะรับสิ่งใหม่ เมื่อมีประชุมอบรมเกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารที่ราชการจัดขึ้น คุณวรรณนาจะเข้าร่วมด้วยทุกครั้งเช่นเดียวกัน พร้อมทั้งนำกลับมาปฏิบัติด้วย จนถึงปัจจุบันยังมีการใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติแทนการใช้สารเคมีในแปลงผัก

ความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งการความสัมพันธ์สนิทสนมของคุณวรรณนากับคนอื่นจะเกิดจากการไปร่วมอบรม เรียนรู้ที่ทางราชการจัดขึ้น แต่จะมีความสนิทสนมกับคุณไพลินค่อนข้างมาก มีการไปมาหาสู่กันเป็นประจำ เพราะว่ามีบ้านพักอาศัยที่ใกล้กัน และมีสวนผักอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งทั้ง 2 คนจะมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างเช่น เมื่อคุณวรรณนาตัดตะไคร้จากสวนมาเพื่อร่อนจำหน่ายให้กับแม่ค้า ถ้าคุณไพลินเสร็จจากภารกิจประจำวัน หรือพอมีเวลาว่างจะมาช่วยคุณวรรณนาตัดรากตะไคร้ หรือการไปประชุมกลุ่มทั้ง 2 คน จะไปพร้อมกัน

นอกจากนี้คุณวรรณนายังมีความสนิทสนมกับประธานกลุ่ม เพราะเวลาเมื่อคุณวรรณนามีปัญหาเกี่ยวกับการปลูก การดูแลรักษาผลผลิตจะสอบถามปัญหาดังกล่าวกับทางประธานกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งประธานกลุ่มจะมาที่บ้านของคุณไพลินเป็นประจำ เพราะเวลาที่บ้านของคุณไพลินเป็นที่ตั้งของกลุ่มและประธานกลุ่มกับสามีจะมาช่วยกันทำปุ๋ยหมัก เพื่อที่จะจำหน่ายให้กับสมาชิกกลุ่มและบุคคลภายนอกที่สนใจ จึงทำให้ทั้งประธานกลุ่มและคุณวรรณนา ได้พบปะพูดคุยกันเป็นประจำ จึงทำให้มีความสนิทสนมกันพอสมควร

ส่วนความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่นนั้น คุณวรรณนาไม่ค่อยได้ไปมาหาสู่กับสมาชิกคนอื่น เพราะว่าคุณวรรณนาต้องไปทำการเกษตรตั้งแต่เช้า และไม่ได้มีแรงงานมาช่วยเหลือคุณวรรณนาในการทำการเกษตร จึงทำให้เวลาแต่ละวันหมดไปกับการทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ จะมีการพบปะพูดคุยกับสมาชิกคนอื่นบ้างในช่วงที่มีการประชุมกลุ่ม แต่ก็ไม่ได้มีการพูดคุยมากนัก เพราะว่าคุณวรรณนาเป็นคนที่พูดน้อย

ทำการเกษตรต่อไปได้จนกว่าจะมีการก่อสร้างถนน นอกจากนี้ยังเหลือที่ดินที่เป็นของตนเองประมาณ 1 ไร่ แต่ส่วนนี้ไม่ได้ปลูกผัก ให้ทางกลุ่มปลูกผักมาเช่าเป็นที่ตั้งของกลุ่ม และยังใช้ประกอบกิจกรรม ทั้งสถานที่ทำปุ๋ยและจัดประชุมกลุ่มปลูกผัก

คุณไพลินเป็นคนที่อัธยาศัยดี ให้ความช่วยเหลือ และให้ความเป็นกันเองกับทุก ๆ คน รวมทั้งตัวผู้ศึกษาเอง อย่างเมื่อลงไปในพื้นที่ได้แนะนำ พูดคุยให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องผักแต่ละชนิด รวมทั้งชวนไปร่วมงานทำบุญบ้านด้วย เป็นคนที่ให้ความร่วมมือดีกับกลุ่ม นอกจากนี้ยังให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการด้วย อย่างเมื่อการจัดประชุมของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือการอบรม เกี่ยวกับการทำปุ๋ยชีวภาพ ที่ทางเจ้าหน้าที่ทางราชการมาขอยืมใช้ที่ตั้งของกลุ่มเกษตรกรปลูกผัก ปลอดภัยเป็นอบรม ให้ความรู้แก่เกษตรกรรายอื่น ๆ ในพื้นที่ ซึ่งคุณไพลินก็ให้ความร่วมมือในการให้ยืมใช้สถานที่ของตนเองในการทำกิจกรรม และคุณไพลินก็จะเข้าร่วมด้วยทุกครั้ง แต่จะไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น เป็นคนที่ย่าง ๆ สบาย ๆ แล้วแต่กลุ่ม หรือแล้วแต่ความคิดเห็นของสมาชิก ส่วนใหญ่

ความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มนั้น คุณไพลินเริ่มมีความสนิทสนมกับสมาชิกกลุ่มเช่นเดียวกับคุณวรรณมา คือ จากการไปร่วมอบรม เรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกแบบผักปลอดภัย ที่ทางหน่วยงานราชการจัดขึ้น แล้วจึงมีความสนิทสนมกับสมาชิกกลุ่มตามมาภายหลัง ซึ่งความสนิทสนม นั้น ส่วนใหญ่จะสนิทสนมกับคุณวรรณมาและประธานกลุ่มมากกว่าสมาชิกคนอื่นของกลุ่ม เนื่องจากว่าบ้านของทั้ง 3 ท่านอยู่ใกล้กัน และมีการไปมาหาสู่กันเป็นประจำ

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มนั้น คุณไพลินได้มีการพูดคุยกับสมาชิกคนอื่น ๆ ด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นในช่วงที่มีการประชุมกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ แต่การไปมาหาสู่ระหว่างคุณไพลินกับสมาชิกคนอื่น ๆ นั้น ไม่ค่อยได้ไปมาหาสู่กัน เนื่องจากคุณไพลินหลังจากทำการเกษตรแล้ว ยังต้องมีภาระหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุที่บ้านด้วย จึงทำให้ไม่สามารถที่ไปไหนได้ไกล

คุณยรรยงค์ (นามสมมติ)

เป็นคนกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันอายุ 69 ปี แต่งงานมีครอบครัว การศึกษาจบชั้น ประถม 4 คุณยรรยงค์ประกอบอาชีพทำการเกษตรมาก่อนที่จะเข้าร่วมกลุ่ม ซึ่งผักที่ปลูกช่วงแรก ได้แก่ ค่ะนำธรรมชาติ ผักบุ้งจีน มะเขือยาว และถั่วฝักยาว ซึ่งการดูแลผักทั้งหมดในช่วงนั้นมีการใช้สารเคมีเป็นหลัก และผลผลิตทุกชนิดจะส่งให้แม่ค้าปากคลองตลาดทั้งหมด ซึ่งจะมารับซื้อถึงที่สวน มารับวันละ 2 ครั้ง คือ ช่วง 6 โมงเช้า และ 4 โมงเย็น

จนกระทั่งเมื่อเจ้าหน้าที่เกษตรมีโครงการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ จึงได้มาติดต่อขอเยี่ยมชมของคุณยรรยงค์ เป็นแปลงสาธิตแก่เกษตรกรรายอื่น ๆ เนื่องจากอยู่ติดถนนใหญ่ เกษตรกรในพื้นที่ที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสารพิษจะได้ไปมาสะดวก และสวนของคุณยรรยงค์มีการปลูกผักอยู่ก่อนแล้ว จึงทำให้มีเกษตรกรต่าง ๆ มาเข้าร่วมมากมาย ทำให้รู้จักกันมากขึ้น และมีความสนิทสนมกัน ซึ่งในการอบรมนี้ทำให้รู้จักกับคุณพรพรรณที่มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ดังกล่าว และหลังจากนั้นทั้งคุณพรพรรณและคุณยรรยงค์ได้มีการพูดคุยกันเรื่อยมา

เมื่อคุณพรพรรณคิดที่จะตั้งกลุ่มขึ้นมาจึงได้มาชวนคุณยรรยงค์เข้าร่วมกลุ่ม ซึ่งตอนแรกคุณยรรยงค์ยังไม่ได้ตอบตกลง เนื่องจากยังไม่แน่ใจว่าจะทำได้จริง จนผ่านไประยะหนึ่งคุณพรพรรณได้มาคุยอีกครั้ง จึงทำให้ตัดสินใจเข้ากลุ่มด้วย เพราะว่าทราบว่าหนาราคาที่ทางแม่ค้าคนกลางกดราคาไม่ไหว และผลตอบแทนที่ทางกลุ่มเสนอให้นั่นค่อนข้างสูง ประกอบกับช่วงนั้นคุณยรรยงค์ทราบข่าวว่าคุณพรพรรณขายผลผลิตได้ดี และสมาชิกกลุ่มคนอื่นที่เข้าร่วมกลุ่มได้รับผลตอบแทนที่ดีเช่นเดียวกัน

หลังจากนั้นคุณพรพรรณจึงได้บอกว่าผักคะน้าฮ่องกง กับกวาดั่งได้วันกำลังเป็นที่นิยมและราคาดี คุณยรรยงค์สนใจที่จะปลูกหรือไม่ ซึ่งคุณยรรยงค์สนใจและได้รับไปปลูกให้กลุ่ม จึงทำให้ในแปลงผักของคุณยรรยงค์เปลี่ยนมาปลูกผักตามที่ประธานกลุ่มมาบอก แต่ว่ายังมีปลูกผักอย่างเดิมที่เคยปลูกบ้าง อย่างคะน้าธรรมดา และผักบุ้งจีน ดังนั้น แปลงผักของคุณยรรยงค์จึงเป็นแปลงผักแหล่งใหญ่ที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่าย และผักที่ปลูก ได้แก่ คะน้าฮ่องกง ส่งครั้งละประมาณ 100 กิโลกรัม คะน้าธรรมดา ส่งครั้งละประมาณ 20 กิโลกรัม และกวาดั่งได้วัน ส่งครั้งละประมาณ 80 กิโลกรัม

ในส่วนที่ดินทำการเกษตรมีทั้งหมดประมาณ 4 ไร่ ซึ่งต้องเช่าที่ดินทั้งหมด ค่าเช่าเดือนละ 2,000 บาท/ 4 ไร่ และในปัจจุบันนี้เจ้าของที่ดินจะขอขึ้นค่าเช่าที่ดิน เป็นเดือนละ 3,000 บาท/ 4 ไร่

คุณยรรยงค์เป็นคนที่ขยัน อดทนดี มีความเป็นกันเอง เป็นคนที่ขยันมาก ตื่นนอนประมาณตี 3 เพื่อมาตัดผักบุ้งและคะน้าธรรมดาส่งให้แม่ค้าปากคลองตลาด และช่วง 10 โมงเช้าถึงเที่ยง จะตัดผักอีกรอบหนึ่ง ได้แก่ คะน้าฮ่องกง เพื่อส่งให้กับร้านอาหารจีนและแม่ค้าที่ปากคลองที่ทางประธานกลุ่มติดต่อให้ และตัดผักบุ้งจีนที่ส่งให้แม่ค้าปากคลองอีกรอบ

นอกจากนี้คุณยรรยงค์เป็นคนที่เก่งจนได้รับรางวัลมากมายจากทางราชการ อย่างเช่น เกษตรกรดีเด่นปี 2544 จึงทำให้มีหน่วยงาน นักศึกษา รายการทางโทรทัศน์มาดูแปลงผักบ่อยครั้ง เป็นคนที่มีประสบการณ์ และความรู้เกี่ยวกับการปลูก การดูแลผักอย่างดีจึงมีสมาชิกกลุ่มแวะเวียนมาหา มาสอบถามความรู้เกี่ยวกับการปลูกผัก การดูแลผักเสมอ เป็นคนโอบอ้อมอารี เชื้อเพื่อเผื่อแผ่

อย่างเมื่อตัดผักและบรรจุผักเตรียมส่งเสร็จเรียบร้อย ช่วงเย็นใครผ่านไป ผ่านมาบริเวณแปลงผัก ไม่ว่าจะป็นสมาชิกกลุ่ม หรือเพื่อนบ้านบริเวณนั้น คุณยรรยงค์จะเรียกให้มาแบ่งผักไปรับประทาน ซึ่งเคยสอบถามว่าแบ่งเช่นนี้ทุกครั้งหรือไม่ คุณยรรยงค์ตอบว่า “...ให้ทุกครั้ง มันมีเยอะกินไม่หมด ให้คนอื่นเขาไปกินบ้าง...” และจากการสอบถามผู้ที่รับผักไปรับประทาน ตอบว่า “... แบ่งให้เรื่อยเลย ถ้าผ่านมาเจอลุงเขาก็เรียกให้ไปเอาคะน้ำบ้าง กวางตุ้งบ้าง...” เป็นคนที่ให้ความร่วมมือกับกลุ่มดี ไปประชุมร่วมกับกลุ่มทุกครั้ง มีการแสดงความคิดเห็นบ้างแต่ไม่มากนัก บางครั้งประธานต้องการให้ช่วยปลูกผักเพิ่ม คุณยรรยงค์ก็ให้ความร่วมมือในการรับไปปลูกให้กับกลุ่ม

ความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากที่ดินทำการเกษตรของคุณยรรยงค์เป็นพื้นที่ที่ใช้เป็นแปลงสาธิตในการเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษมาตั้งแต่แรก จึงทำให้มีเกษตรกรต่าง ๆ มาเข้าร่วมอบรมในครั้งนั้นมากมาย และเกษตรกรต่าง ๆ ในพื้นที่ จึงได้มีความรู้จักกันมากขึ้น ได้คุยกันมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ก่อให้เกิดความสนิทสนมขึ้น ประกอบกับคุณยรรยงค์เป็นคนอัธยาศัยดีทำให้สนิทสนมกับทุกคนเป็นอย่างดี

แต่คุณยรรยงค์จะมีผู้ที่สนิทสนมมาก อย่างคุณศรศักดิ์ เพราะว่าบ้านและสวนผักอยู่ใกล้กัน จึงมีการไปมาหาสู่ พูดคุยทุก ๆ เรื่อง หรือคุณวิระ ซึ่งมีบ้านและสวนใกล้เช่นเดียวกัน ก็มีการไปมาหาสู่กันบ้าง จะมีการพูดคุย ปรึกษากันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปลูก ดูแลผักเท่านั้น หรืออย่างคุณชาญก็เช่นเดียวกันที่มีความสนิทสนมกับคุณยรรยงค์มาตั้งแต่ก่อนด้วย เพราะว่าทั้ง 2 อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่เกิด จึงทำให้รู้จักกันมานานแล้ว แต่จะมาห่างกันช่วงที่คุณชาญเรียนจบแล้วไปทำงานในต่างจังหวัด ซึ่งหลังจากรวมกลุ่มแล้วทั้ง 2 คนก็ได้มาพบกันอีก จึงทำให้มีความสนิทสนมกัน

และในส่วน of ความสัมพันธ์กับประธานกลุ่มจะมีค่อนข้างมาก เพราะว่าแปลงผักของคุณยรรยงค์เป็นแปลงผักที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่ายมากที่สุด จึงทำให้ประธานกลุ่มจะมาดูแล มาสอบถามถึงปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการดูแลผักเสมอ ดังนั้น ทั้งประธานกลุ่มและคุณยรรยงค์ จึงมีการพูดคุย ปรึกษาหารือซึ่งกันและกัน ซึ่งคุณยรรยงค์ไม่เคยปฏิเสธและพร้อมที่จะปลูกให้เสมอ เพราะว่าคุณยรรยงค์มีลูกหลานหลายคนมาช่วยทำงานในสวนผัก จึงทำให้สามารถปลูกเพิ่มให้กับกลุ่มได้ และในการปลูกนั้น ประธานกลุ่มจะไปหาเมล็ดพันธุ์ผักมาให้กับคุณยรรยงค์ พร้อมกับแนะนำวิธีการดูแลรักษาคะน้ำฮ่องกง และผักกวางตุ้งได้ทุกวัน ส่วนคุณยรรยงค์จะลงปลูกและดูแลตามที่ประธานกลุ่มได้บอกกล่าว ซึ่งในการปลูกคะน้ำฮ่องกง และกวางตุ้งได้วันนั้น คุณยรรยงค์เป็นคนแรกที่ปลูกผักทั้ง 2 ชนิดให้กับกลุ่ม แล้วผลปรากฏว่าได้ผลตอบรับกลับมามาก มียอดจำหน่ายสูง ดังนั้น คุณยรรยงค์จึงได้ปลูกผักทั้ง 2 ชนิด เป็นหลักจนถึงปัจจุบัน และในแต่ละครั้งสามารถส่งผักให้กลุ่มได้ครั้งละไม่ต่ำกว่า 100 กิโลกรัม จึงนำมาซึ่งรายได้ที่ค่อนข้างสูง

คุณศรศักดิ์ (นามสมมติ)

เป็นคนกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันอายุ 58 ปี แต่งงานมีครอบครัว การศึกษาจบชั้น ประถม 4 ประกอบอาชีพเป็นพนักงานโรงสุราก่อนที่จะเข้าร่วมกลุ่ม ต่อมาภายหลังได้ลาออกมา เพราะว่าโรงงานสุราย้ายไปสถานที่ใหม่ ซึ่งอยู่ไกลกับบ้านมาก และหลังจากที่ลาออกได้มาช่วย ครอบครัวทำสวน ซึ่งแต่เดิมได้ปลูก โหระพา กระเพรา แต่รายได้ไม่ดี จึงเปลี่ยนมาปลูกมะกรูด ขายกล้วยน้ำว้า และหอม แต่กล้วยทั้ง 2 ชนิดนั้นไม่ได้ปลูกไม่มาก ซึ่งหลังจากเปลี่ยนมาปลูกเดียวกับ มะกรูด จึงทำให้มีรายได้ดีกว่าก่อน

แต่ผลผลิตที่ได้จากสวนคุณศรศักดิ์ไม่ได้ส่งให้กลุ่มจำหน่าย เพราะว่า กล้วยหอม กับ กล้วยน้ำว้ามีผลผลิตน้อย และมะกรูดกับเตย นำไปใช้ประโยชน์ได้น้อย ผู้บริโภคไม่นิยม รับประทาน ดังนั้น ผลผลิตจึงส่งให้กับแม่ค้าปากคลองตลาดเท่านั้น รวมทั้งคุณศรศักดิ์ไม่ได้จ้าง แรงงานข้างนอก อาศัยแรงงานเฉพาะคุณศรศักดิ์กับภรรยา จึงทำให้ถ้าต้องให้มาปรับปรุงดิน เพื่อ ทำสวนผักนั้น ต้องใช้เงินจำนวนมาก ไม่มีแรงงานช่วย และที่ดินทำการเกษตรไม่ได้เป็นของตนเอง

อย่างไรก็ตาม ช่วงหลังคุณศรศักดิ์ เริ่มที่จะมาปลูกสายบัวให้กับกลุ่ม เนื่องจากว่าดูแล ไม่ยาก ประกอบกับการปลูกสายบัวไม่ต้องมีการดูแลมาก เพียงแต่นำสายบัวไปปลูกที่ร่องสวนข้าง ๆ ต้นมะกรูดกับเตย แล้วปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งในการปลูกสายบัวนั้น เป็นไปตามที่ ประธานกลุ่มแนะนำ

ในส่วนของที่ดินทำการเกษตร คุณศรศักดิ์ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองต้องเช่าที่ดินทำการ เกษตรทั้งหมด ประมาณ 20 ไร่ ค่าเช่าที่ดินปีละ 8,000 บาท

ในส่วนของความรู้เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสารพิษมาจากเจ้าหน้าที่เกษตรที่มา อบรม สาธิตที่แปลงผักของคุณยรรยงค์ และที่นั่นคุณศรศักดิ์ได้รู้จักกับคุณพรพรรณ แต่เนื่องจาก คุณศรศักดิ์เป็นคนไม่ค่อยพูด จึงไม่ค่อยสนิทกับคุณพรพรรณเท่าไร และเมื่อคุณพรพรรณตั้งกลุ่ม ขึ้นมา เจ้าหน้าที่เกษตรได้ทราบจึงช่วยเหลือคุณพรพรรณในการชวนให้คุณศรศักดิ์เข้าร่วมกลุ่มกับ คุณพรพรรณ หลังจากนั้นคุณพรพรรณจึงได้มาอธิบายถึงการรวมกลุ่ม จึงทำให้ทั้งคุณพรพรรณ และคุณศรศักดิ์ได้พูดคุยกันมากขึ้น

คุณศรศักดิ์ มีบุคลิกลักษณะเป็นคนที่ไม่ค่อยพูด แต่ใจดียิ้มแย้มแจ่มใสกับทุกคน จะ พูดคุยเปิดเผยเฉพาะคนที่สนิทเท่านั้น ส่วนใหญ่จะจับกลุ่มคุยแต่กลุ่มผู้ชาย เช่น คุณยรรยงค์ คุณวีระ คุณชาญ หรือผู้ชายที่เป็นสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ และถึงแม้ว่าคุณศรศักดิ์จะไม่ได้ส่งผลผลิต ให้กลุ่มจำหน่าย แต่ได้เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มด้วยทุกครั้งค่อนข้างให้ความสนใจ ร่วมมือ กระตือรือร้นในกิจกรรมเกี่ยวกับการปลูก การดูแลผักของกลุ่มค่อนข้างดี อย่างไรก็ตามเมื่อเข้าร่วม

ประชุมจะร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นบางครั้ง อย่างประธานต้องการให้สมาชิกกลุ่มปลูกผักเพิ่มเติม และให้คุณศรศักดิ์ช่วยไปปลูกสายบัว คุณศรศักดิ์จะกล่าวว่า "...จะปลูก และดูแลยุ่งยากหรือเปล่า เพราะว่าไม่คนคอยช่วยงาน มีฉันกับแต่ (ภรรยา) เท่านั้น..." ซึ่งประธานกลุ่มได้อธิบายถึงการปลูกและการดูแล หลังจากนั้นคุณศรศักดิ์จะสอบถามว่าจะนำพันธุ์สายบัวมาจากที่ใด ประธานกลุ่มรับปากว่าจะไปหาพันธุ์สายบัวมาให้ และได้รับปากว่าจะไปปลูก

ความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่ม คุณศรศักดิ์มีความสัมพันธ์สนิทสนมกับคุณยรรยงค์ค่อนข้างมาก เพราะว่าบ้านของทั้ง 2 คนอยู่ใกล้กันและสวนผักอยู่ติดกัน และคุณยรรยงค์เป็นผู้ที่ปลูกผักมานานจึงมีประสบการณ์มาก ซึ่งทั้ง 2 คนจะมีการพูดคุยทั้งในส่วนในเรื่องส่วนตัวและการปลูกผัก การดูแลผัก เป็นประจำ และคุณศรศักดิ์ยังได้มีการพูดคุยเกี่ยวกับการทำการเกษตรกับประธานกลุ่มบ้างเป็นบางครั้ง แต่จะพูดคุยคุณยรรยงค์เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังความคุ้นเคยสนิทสนมกับคุณยุวดี ซึ่งเป็นประชาสัมพันธ์ของกลุ่มและมีบ้านพักอาศัยอยู่ในระแวกเดียวกันจึงได้มีการพบปะพูดคุยกันเสมอ ส่วนความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่นนั้น จะมีการพูดคุยกันในวงที่มีการประชุมกลุ่ม แต่จะไม่ค่อยไปมาหาสู่กันเท่าไร

คุณวีระ (นามสมมติ)

เป็นคนกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันอายุ 47 ปี แต่งงานมีครอบครัว จบการศึกษาชั้นประถม 4 ก่อนเข้ากลุ่มได้ประกอบอาชีพทำการเกษตรอยู่ก่อนแล้ว ผักที่ปลูกได้แก่ ผักบุ้งจีน และมาช่วงหลังที่เข้าร่วมกลุ่มได้ปลูกผักบุ้ง และคะน้าฮ่องกงบ้างเป็นบางครั้ง แต่มาช่วงหลังได้ปลูกผักบุ้งอย่างเดียว ซึ่งผักที่ส่งให้กลุ่มไปจำหน่าย ได้แก่ ผักบุ้งจีน ส่งครั้งประมาณละ 85 กำ

ส่วนความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษนั้น ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่เกษตร ซึ่งที่นั่นได้รู้จักกับคุณพรพรรณที่มาเป็นวิทยากร และหลังจากนั้นสำนักงานเขตมีโครงการให้เกษตรกรนำผลผลิตที่ปลูกมาจำหน่ายที่ตลาดน้ำ ซึ่งคุณวีระสนใจจึงได้นำผลผลิตของตนเองมาจำหน่าย และช่วงนั้นคุณพรพรรณได้จำหน่ายอยู่แล้ว จึงทำให้ทั้ง 2 ท่านได้มาพบกันอีกครั้ง แต่คุณวีระจำหน่ายผลผลิตได้ไม่นาน เนื่องจากเป็นคนที่พูดน้อยและผลผลิตของตนเองมีน้อยด้วย จึงทำให้จำหน่ายไม่ค่อยได้ผลดีเท่าที่ควร ตอนหลังจึงเลิกขายแล้วส่งผลผลิตให้คุณพรพรรณไปจำหน่ายแทน และเมื่อจะตั้งกลุ่มขึ้นมาคุณพรพรรณจึงได้มาชวนเข้าร่วมกลุ่มด้วยกัน

ส่วนที่ดินทำการเกษตรเป็นที่ดินเช่าทั้งหมด จำนวน 5 ไร่ ค่าเช่า 1,000 บาท/ไร่/ปี คิดเป็นเงิน 5,000 บาท/ปี ซึ่งที่ดินดังกล่าวใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรเพียง 2 ไร่เท่านั้น ที่เหลือเป็นถนนสาธารณะที่ตัดผ่านกลางที่ดิน และที่ดินส่วนที่เหลือที่ติดกับแนวถนนฝั่งตรงข้ามเป็นที่อยู่

อาศัยของคุณวีระ แต่การจ่ายค่าเช่าที่ดินของคุณวีระต้องจ่ายค่าเช่าที่ดินทั้งหมด จำนวน 5 ไร่ ซึ่งคุณวีระกล่าวว่า “...ก็หนักเหมือนกัน แต่ไม่รู้ว่าจะไปทำอย่างไร ไม่มีที่ดินของตัวเอง...”

บุคลิกลักษณะของคุณวีระเป็นคนที่เจียบขริ่ม พุดน้อย ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นเมื่อเข้าร่วมกลุ่ม หรือเมื่อประธานกลุ่มถามความคิดเห็น จะตอบว่า “...อย่างไรก็ได้...” แต่คุณวีระเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มทุกครั้ง เป็นคนที่เชื่อมั่นในความคิดของตนเองค่อนข้างมาก จึงทำให้บางครั้งเกิดความขัดแย้งกับผู้อื่น อย่างเช่น ผู้ศึกษาถามว่าตอนนี้ปลูกผักอะไรบ้าง คุณวีระ ตอบว่า “...ปลูกผักบุ้งจีนอย่างเดียว เขา (ประธาน) ไม่ได้ให้ผมปลูกคะน้ำฮ่องกงแล้ว เขาเอาไปให้คนข้างนอกกลุ่มปลูก...” หลังจากนั้นผู้ศึกษาจึงไปสอบถามประธานกลุ่มว่า ตอนนี้ใครปลูกผักอะไรบ้าง” ประธานกลุ่ม ตอบว่า

...ให้วีระปลูกผักบุ้งอย่างเดียว เขาทำผักบุ้งสวย น่ากิน ไม่ได้ให้เขาปลูกคะน้ำฮ่องกง เพราะว่าพี่เคยบอกว่าช่วงนี้ไม่ควรปลูกคะน้ำฮ่องกง แต่เขายังปลูก และเขาไม่ยอมใส่ปุ๋ยบำรุงดินแล้วกลับหน้าดินปักไว้ เขาปลูกต่อเลยทำให้คะน้ำฮ่องกง ต้นไม่สวย ไม่ใหญ่ พี่เคยบอกเขาแล้ว เขาไม่ยอมปรับปรุงตัวเอง...

แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าประธานกลุ่มอาจจะตำหนิคุณวีระบ้าง บางครั้งอาจทำให้คุณวีระน้อยใจ เนื่องจากว่าเขาเป็นคนที่พุดน้อย จึงอาจทำให้เขาคิดมากได้ แต่ใช้ว่าประธานกลุ่มจะไม่ใส่ใจสมาชิกกลุ่ม หรือไม่ได้ตัดไม้ให้คุณวีระปลูกเลย แต่เป็นการแนะนำว่าช่วงนี้ควรที่จะปักไว้ก่อนแล้วค่อยลงมือดำเนินการปลูกต่อไป ซึ่งตอนหลังคุณวีระก็เข้าใจ เพราะว่าประธานกลุ่มได้ไปอธิบายกับคุณวีระถึงเหตุผลที่ไม่ได้ให้ปลูกว่า

...ที่ไม่ได้ให้ปลูกคะน้ำ เพราะว่าถ้าปลูกแล้วคะน้ำต้นมันเล็ก มันไม่สวย ลูกค้าเขาก็บ่น ทำให้ไม่ค่อยซื้อของเรา ฉันทจึงอยากให้วีระช่วยเข้าใจฉันด้วย ถ้าขายไม่ได้มันมีผลต่อกลุ่ม และพอดีว่าทางโน้นเขา (คนนอกกลุ่ม) รู้ว่าฉันต้องการคะน้ำฮ่องกง และเขาอยากเข้าร่วมกลุ่มด้วย จึงได้ขอลองปลูกคะน้ำฮ่องกงดู แต่อย่างไรฉันก็ไม่ทิ้งวีระ ยังให้ปลูกเหมือนเดิม...

ความสัมพันธ์กับกลุ่ม คุณวีระจะเป็นคนเจียบขริ่ม และพุดน้อยจึงมีความสนิทสนมกับสมาชิกกลุ่มน้อยตามไปด้วย เมื่อมาประชุมกลุ่มคุณวีระจะไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น หรือพุดคุยกับใครสักเท่าไร จะมีการพุดคุยกับเฉพาะพวกกลุ่มผู้ชายบางคน แต่คุณวีระจะมีความสนิทสนมกับคุณยรรยงค์มากกว่าคนอื่น เพราะว่าสวนผักอยู่ในบริเวณใกล้กัน ซึ่งส่วนใหญ่คุณวีระจะสอบถามเกี่ยวกับการปลูกผัก การดูแลผักเท่านั้น แต่จะไม่ค่อยพุดคุยเรื่องส่วนตัวของตัวเอง และบางครั้งจะสอบถามประธานกลุ่มเกี่ยวกับการปลูก ดูแลผักเป็นครั้งคราว

คุณยุวดี (นามสมมติ)

เป็นคนกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันอายุ 54 ปี แต่งงานมีครอบครัว จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 4 ประกอบอาชีพทำการเกษตรก่อนที่จะเข้าร่วมกลุ่ม ผักที่ปลูก ได้แก่ มะกูด เตย และเมื่อเข้าร่วมกลุ่มก็ยังคงปลูกผลผลิตตามเดิม จึงทำให้ไม่ได้นำผลผลิตส่งให้กลุ่มไปจำหน่าย เพราะผลผลิตทั้ง 2 อย่างนำไปใช้ประโยชน์ได้น้อย คุณยุวดีจึงส่งขายให้กับแม่ค้าปากคลองทั้งหมด ถึงแม้ว่าคุณยุวดีจะไม่ได้ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย แต่คุณยุวดีได้รับเงินเดือนจากสามีที่ทำงานเป็นคนงานก่อสร้าง เป็นประจำทุกเดือน เดือนละ 3,000 บาท ประกอบขายเตย กับมะกูดได้ประมาณเดือนละ 5,000 บาท จึงทำให้มีรายได้มาหมุนเวียนในแต่ละเดือน

การรวมกลุ่มเกิดจากที่คุณพรพรรณได้ไปอบรมเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษ แล้วทางเจ้าหน้าที่ประสงค์ให้เกษตรกรที่ได้รับความรู้ในครั้งนี้ ไปช่วยเจ้าหน้าที่เกษตรในการไปอบรมในแขวงอื่น ๆ ต่อไป ดังนั้น จึงทำให้คุณยุวดีได้อาสาไปช่วยเจ้าหน้าที่เกษตรในการอบรมในแขวงอื่น ๆ จึงทำให้รู้จักกับคุณพรพรรณซึ่งมาช่วงหลังก็ได้มาคุยกัน และเริ่มสนิทสนมกันมากขึ้น จึงทำให้เมื่อมีการอบรม หรือให้ความรู้ใด ๆ คุณยุวดีจะเข้าร่วมทุกครั้ง จนกระทั่งคุณพรพรรณตัดสินใจว่าจะตั้งกลุ่มขึ้นมาจึงได้มาชวนคุณยุวดีเข้าร่วมกลุ่มด้วย ซึ่งคุณยุวดีกล่าวว่า "...ทำงานหนักมาตลอด ตอนอายุ 20 ทำงานหนักเหมือนคนอายุ 30 ตอนนี้อายุจะหยุดตัวเองแล้ว เพราะอีกปีเดียวลูกจะเรียนจบแล้ว ที่เข้าร่วมกลุ่มเพราะมันผูกพัน ร่วมกันมาตั้งแต่แรก..."

ในสวนที่ดินที่ทำการเกษตรเป็นของตนเองจำนวน 2 ไร่ และเป็นที่ดินที่เช่า จำนวน 3 ไร่ ค่าเช่า 4,500 บาท/ปี

บุคลิกลักษณะ คุณยุวดีเป็นคนที่คุยเก่ง คล่องแคล่ว อธิบายดี รู้จักทุกคนมาก จึงทำให้เวลาที่มีการประชุม อบรม เจ้าหน้าที่ทางราชการจะนึกถึงคุณยุวดีเสมอ อย่างเช่น เมื่อจะมีการอบรม ต้องการเกษตรกรไปเข้าร่วมทางเจ้าหน้าที่จะมาพบคุณยุวดี แล้วให้คุณยุวดีช่วยประชาสัมพันธ์บอกกล่าวให้เกษตรกรรายอื่น ๆ ทราบว่าใครจะสามารถเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานราชการได้ คุณยุวดีเต็มใจที่จะช่วยเหลือจะเดินบอกกล่าวกับเกษตรกรรายอื่น ๆ "... มันเป็นความรู้ เป็นประโยชน์กับเกษตรกร ป้าอยากให้ทุกคนไปร่วม เมื่อรู้ข่าวจะเดินไปบอกกัน..."

และเนื่องจากบุคลิกลักษณะดังกล่าว จึงทำให้คุณยุวดีมีความสัมพันธ์ ความสนิทสนมทั้งสมาชิกกลุ่มทุกคนและเกษตรกรท่านอื่น ๆ ในพื้นที่เป็นอย่างดี ส่วนความร่วมมือในกลุ่มนั้นจะให้ความร่วมมือกับกลุ่มดี และเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง แต่จะเป็นการประชุมของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ทางเจ้าหน้าที่จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้แก่ทุกกลุ่มอาชีพในเขตพื้นที่นั้น ซึ่งการให้ความรู้นั้นรวมถึงกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษด้วย ส่วนการประชุมภายในกลุ่มนั้นจะไม่ได้เข้าร่วม

เพราะว่าประธานกลุ่มจะเรียกประชุมเฉพาะผู้ที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มเท่านั้น คุณยุวดี กล่าวว่า “...ป่า เจอประธานกลุ่ม เขาบอกว่าที่ฉัน (ประธานกลุ่ม) ไม่ได้บอกที่เรื่องประชุม เพราะว่าฉันเรียกเฉพาะ คนที่ส่งผัก คุณกันเรื่องซื้อถุง ฉันทักลัวที่เสียเวลา...” ถึงแม้ว่าจะร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่คุณยุวดีก็ ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องต่าง ๆ เสมอ

นอกจากนี้คุณยุวดียังมีความสนิทสนมกับประธานกลุ่มค่อนข้างมาก เพราะว่าบางครั้ง ประธานกลุ่มให้คุณยุวดีไปประชุมแทน เมื่อไปประชุมกลับมาจะมาพูดคุย ปรีกษาถึงเรื่องที่เป็น ประชุมมา และในส่วนของความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มคนอื่นนั้น จะมีความสนิทสนมกับทุกคนไม่ ได้แบ่งแยกว่าสนิทสนมกับคนใดมากที่สุด เพราะว่าโดยหน้าที่แล้วคุณยุวดีเป็นประชาสัมพันธ์ของ กลุ่มจึงมีการพูดคุยกับสมาชิกทุกคนอยู่แล้ว แต่จะมีความคุ้นเคย สนิทกับคุณศรศักดิ์ คุณเมตตา และคุณสิริรัตน์ เนื่องจากบ้านของคุณยุวดีอยู่ในละแวกเดียวกัน จึงมีการไปมาหาสู่กันเป็นประจำ และมีโอกาสได้พบกับทั้ง 3 คนเมื่อมีงานบุญต่าง ๆ ที่วัดด้วย

คุณสิริรัตน์ (นามสมมติ)

เป็นคนกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันอายุ 45 ปี แต่งงานมีครอบครัว จบการศึกษาระดับ ประถม 4 ประกอบอาชีพทำการเกษตรก่อนเข้ากลุ่ม ผลผลิตที่ปลูก ได้แก่ เตย มะกรูด ตอนหลัง หันมาปลูกกล้วยเพิ่ม อย่าง กล้วยหอม กล้วยน้ำว้า และกล้วยหักมุก เพราะว่าต้นมะกรูดต้องการ รมเงา และเมื่อมารวมกลุ่มคุณสิริรัตน์จึงนำผลผลิตกล้วยต่าง ๆ ส่งให้กลุ่มจำหน่าย กล่าวคือ กล้วยหอม ส่งครั้งละประมาณ 30-40 หวี กล้วยน้ำว้า ส่งครั้งละประมาณ 8-10 หวี และ กล้วยหักมุก ส่งครั้งละประมาณ 5-6 หวี

ในส่วนของความรู้เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสารพิษได้มาจากการที่ทางเจ้าหน้าที่ เกษตรจัดขึ้น จึงทำให้ได้รู้จักกับคุณพรพรรณ และหลังจากนั้นคุณสิริรัตน์ได้นำความรู้ที่ได้รับมาใช้ ในสวนของตนเอง แต่เนื่องจากการปลูกแบบปลอดสารพิษเป็นเรื่องที่ใหม่จึงได้มีการโทรศัพท์ไป สอบถามกับคุณพรพรรณบ้างเป็นบางครั้ง จึงทำให้ทั้ง 2 ท่านสนิทสนมกัน และเมื่อคุณพรพรรณ คิดที่จะตั้งกลุ่มขึ้นมาจึงได้มาชวนร่วมกลุ่มด้วยกัน

ในส่วนของที่ดินที่ทำการเกษตรกรรมเป็นของตนเองประมาณ 1 ไร่กว่า และเช่าที่ดินอีก ประมาณ 7 ไร่ ประกอบด้วย ที่ดิน จำนวน 5 ไร่ ค่าเช่าที่ดิน 800 บาท/ไร่/ปี และที่ดิน จำนวน 2 ไร่ ค่าเช่าที่ดิน 1,000 บาท/ปี

บุคลิกลักษณะคุณสิริรัตน์เป็นคนพูดน้อย จิตใจดี พร้อมให้ความช่วยเหลือ อย่างเช่น เมื่อประธานกลุ่มต้องการให้สมาชิกปลูกผักเพิ่มเติม คุณสิริรัตน์พยายามที่จะทำ “...ส่วนใหญ่

เนื่องจากผลผลิตของคุณเมตตา ไม่ใช่พืชผัก ผลไม้ จึงไม่ได้ส่งให้กลุ่มจำหน่าย และในส่วนของที่ดินทำการเกษตรเป็นที่ดินของตนเองทั้งหมด จำนวน 15 ไร่

ในส่วนของความรู้เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสารพิษนั้น คุณเมตตาได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่เกษตรที่มาให้ความรู้ ซึ่งในการอบรมนั้นทำให้คุณเมตตาได้รู้จักกับคุณพรพรรณ และในส่วนของรวมกลุ่มนั้นเกิดจากที่คุณพรพรรณเห็นคุณเมตตาเข้าร่วมอบรมทุกครั้ง แม้ว่าตนเองจะไม่ได้ปลูกผักก็ตาม หลังจากนั้นจึงได้มีการพูดคุยกันแล้วถูกคอกัน และมีการติดต่อกันเรื่อยมา จนกระทั่งคุณพรพรรณจะตั้งกลุ่มขึ้นมาจึงนึกถึงคุณเมตตา

บุคลิกลักษณะของคุณเมตตาเป็นคนพูดน้อย และเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเสมอ แต่จะเข้าร่วมเฉพาะการประชุมศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นการประชุมที่ทางเจ้าหน้าที่ทางราชการจัดขึ้น โดยมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่ออบรม ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำปุ๋ย หรือการช่วยเหลือปัญหาต่าง ๆ ของเกษตรกรทุกคนในเขตนี้ ส่วนการประชุมภายในกลุ่มจะไม่ได้เข้าร่วมกับกลุ่ม เนื่องจากประธานกลุ่มเชิญเฉพาะสมาชิกที่ส่งผักให้กลุ่มจำหน่ายเท่านั้น

นอกจากนี้คุณเมตตาเป็นคนที่มีความจำดี จึงเป็นที่ไว้วางใจของคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) ในการให้ไปประชุมแทน จนประธานกล่าวว่า "...เขามีความรู้ดีก็จะส่งไปอบรม เขาไปแล้วได้ประโยชน์กลับมาเราก็จะมาคุยกัน เขาเป็นคนที่พัฒนามาก เขาเป็นคนความจำดี บางทีเราก็ให้เขาไปประชุมแทนบ้าง..." และถึงแม้ว่าคุณเมตตาจะไม่ได้ปลูกผัก แต่ได้นำความรู้ที่ได้รับจากการอบรม นำกลับมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกคนอื่น ตลอดจนนำไปประยุกต์ใช้กับไม้ประดับที่ตนเองปลูก แต่ในส่วนของการประชุมภายในกลุ่มคุณเมตตาจะไม่ค่อยได้เข้าร่วม เพราะว่าส่วนใหญ่ประธานจะแจ้งเฉพาะบุคคลที่ส่งผักให้กลุ่มเท่านั้น

ความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่ม คุณเมตตามีความสนิทสนมกับคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) ค่อนข้างมาก เนื่องจากบางครั้งต้องไปประชุมแทนกลุ่ม จึงทำให้ทั้ง 2 ท่านมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

ส่วนความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มนั้น เนื่องจากคุณเมตตาไม่ได้ส่งผลผลิตให้กับกลุ่มไปจำหน่ายจึงไม่ค่อยได้เข้าประชุมภายในกลุ่มกับสมาชิก แต่ได้เข้าร่วมประชุมกับศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเสมอ จึงทำให้คุณเมตตาได้มีโอกาสพบกับสมาชิกของกลุ่มคนอื่น ๆ บ้าง และเมื่อได้พบกับสมาชิกกลุ่มคนอื่นคุณเมตตาจะพูดคุย ทักทาย สอบถามเรื่องต่าง ๆ จึงทำให้สามารถเข้ากับสมาชิกกลุ่มทุกคนได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้คุณเมตตายังมีความสนิทสนมกับคุณสิริรัตน์มาก เพราะที่บ้านของทั้ง 2 คน อยู่ตรงข้ามกัน จึงทำให้รู้จักและมีความสนิทสนมกันตั้งแต่ก่อนที่จะตั้งกลุ่มขึ้นมา รวมทั้งยังมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันระหว่างคุณเมตตากับคุณสิริรัตน์เสมอ สำหรับคุณยุวดีนั้น มีความสนิทสนม

เช่นเดียวกัน เพราะว่าบ้านอยู่ในละแวกเดียวกันและเมื่อมีข่าวสารต่าง ๆ คุณยุวดีจะเดินไปบอกข่าวสารให้ทราบเสมอ

คุณชาญ (นามสมมติ)

เป็นคนกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันอายุ 53 ปี แต่งงานมีครอบครัว จบการศึกษาระดับปริญญาโท ก่อนเข้าร่วมกลุ่มได้ประกอบอาชีพรับราชการมาก่อน เคยลงสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ไม่ได้รับการเลือกตั้ง หลังจากนั้นได้ลาออกจากราชการ ย้ายกลับมากรุงเทพมหานคร และประกอบอาชีพทำการเกษตร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา ซึ่งอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพดั้งเดิมของครอบครัวคุณชาญ ผลผลิตที่ปลูก ได้แก่ มะพร้าว น้ำหอม ส้มโอ พุทรา กัลยงศ์ ตำลึง ดอกแค ซึ่งผลผลิตดังกล่าวคุณชาญไม่ได้ส่งให้กลุ่มไปจำหน่าย ด้วยเหตุผลที่ว่า “... เรามีร้านของเราเอง เราไม่ลำบาก เปิดโอกาสให้กับสมาชิกคนอื่นที่มีที่ขาย สมาชิกสามารถเอาสินค้ามาฝากวางขายที่นี่ได้...” นอกจากนี้คุณชาญเป็นคนเดียวไม่เคยใช้สารเคมีในสวนนานกว่า 30 ปี เขาปล่อยให้ผลผลิตที่ปลูกไปตามธรรมชาติ โดยใช้มูลวัว มูลควาย ใช้เศษใบไม้หมักเอามาใส่โคนต้นไม้ เขาเล่าว่า “...เมื่อก่อนบ้านทำนาไม่เคยต้องใช้สารเคมีเลย พอกลับมาปลูกผลไม้จึงไม่ใช้สารเคมี ปล่อยให้ไปตามธรรมชาติ...”

ในส่วนที่ที่ดินทำการเกษตร คุณชาญไม่มีที่ดินทำการเกษตรของตนเอง ต้องเช่าที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูกทั้งหมด จำนวน 10 ไร่ ค่าเช่า 1,000 บาท/ไร่/ปี ซึ่งในสวนของที่ดินนั้นได้มีการจัดสรร คือ เป็นสวนผักและผลไม้ เป็นที่อยู่อาศัย เป็นร้านขายกล้วยเดี่ยว ข้าวแกง ขายไอติมโบราณ และร้านขายผลผลิตจากสวนของตนเองและสมาชิกกลุ่ม

บุคลิกลักษณะเป็นคนที่สมถะ ใช้ชีวิตพอเพียง เคยสอบถามว่าจบระดับปริญญาโทแล้วมาทำสวนอย่างนี้ไม่เสียตายนะเวลา เขาตอบว่า “...มีเงินเดือนสูงแต่ร่างกายอ่อนแอไม่แข็งแรง มีแต่โรค อย่างเพื่อนผมทำงานเป็นอัยการ ผู้พิพากษา เจอกันก็บอกว่าร่างกายไม่ค่อยดีป่วยโรคนั้น โรคนี้นี้ แต่ผมมีเงินน้อยเดือนนอนมาได้เห็นธรรมชาติ ได้ออกกำลังกายเวลาไปสวน ผมมีความสุขตรงนี้และชีวิตผมก็เป็นเกษตรกรรมมาก่อนเลยไม่ลำบาก...” เป็นคนที่แสวงหาความรู้ตลอดเวลา อย่างในเรื่องการปลูกผักแบบปลอดสารพิษคุณชาญได้ศึกษาทั้งนโยบายของรัฐ ศึกษาหาความรู้ในหนังสือต่าง ๆ ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เป็นคนพูดน้อยแต่ใจดี ให้ความรู้แก่ทุกคนที่ไปสอบถามเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ นอกจากนี้ร้านค้าของคุณชาญยังเป็นที่ประชุมของกลุ่มอีกแห่งหนึ่ง และเป็นศูนย์ที่ทางราชการนำหนังสือ และแผ่นโปสเตอร์ต่าง ๆ มาประชาสัมพันธ์ มาเผยแพร่ ให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ การทำปุ๋ย และแมลงศัตรูพืชต่าง ๆ แก่ประชาชนด้วย

ความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่ม คุณชาญจะมีความสนิทสนมกับคุณยรรยงค์มาก เพราะว่าเป็นคนในพื้นที่เดียวกันและรู้จักกันมานาน จึงได้มีการพูดคุยกันเป็นประจำ อย่างเช่นเมื่อมีผู้บริโภคต้องการสั่งผลผลิตคุณชาญจะมาติดต่อกับคุณยรรยงค์ หรือเมื่อมีนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศที่สนใจเกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษคุณชาญจะพานักท่องเที่ยวมาดูสวนผักของคุณยรรยงค์ และมีความสนิทสนมกับประธานกลุ่มด้วย เนื่องจากมีบ้านอยู่ใกล้กัน หรือบางครั้งมีการจัดประชุมที่นี้ หรือบางครั้งนำผลผลิตของกลุ่มมาฝากขายที่นี้

ส่วนสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มจะมีความสนิทสนมไม่มากนัก เนื่องมาจากว่าคุณชาญได้ย้ายจากกรุงเทพมหานครไปนาน และเพิ่งกลับมากอยู่ที่กรุงเทพมหานครประมาณ 10 ปี จึงทำให้มีความสนิทสนมกับสมาชิกท่านอื่น ๆ มีไม่มากนัก แต่ทุกคนในกลุ่มจะรู้จักคุณชาญเพราะว่าเป็นคนในพื้นที่แต่ดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการประชุมกลุ่มหรือประชุมศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี จะมีการจัดประชุมที่ร้านของคุณชาญ จึงทำให้สมาชิกคนอื่น ๆ ได้มีโอกาสพบปะพูดคุย รวมทั้งสอบถามเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ กับคุณชาญ เพราะว่าคุณชาญเป็นคนที่มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษค่อนข้างดี และไม่เคยถือตัวว่ามีความรู้กว่าคนอื่น

จากคุณลักษณะของแต่ละคนดังกล่าวข้างต้นของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยนั้น สามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1

ข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล	เพศ	อายุ (ปี)	การศึกษา	สถานภาพ	ภูมิลำเนา (จังหวัด)	อาชีพก่อนเข้าร่วมกลุ่ม	ที่ดินทำการเกษตร
1. พรพรรณ (นามสมมติ)	หญิง	46	ป.4	สมรส	ราชบุรี	ปลูกผักและค้าขายผัก	ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง
2. วรรณภา (นามสมมติ)	หญิง	68	ป.4	สมรส	กรุงเทพฯ	ทำการเกษตร	มีที่ดินของตนเองและเช่า
3. ยุวดี (นามสมมติ)	หญิง	54	ป.4	สมรส	กรุงเทพฯ	ทำการเกษตร	มีที่ดินของตนเองและเช่า
4. เมตตา (นามสมมติ)	หญิง	53	ป.7	โสด	กรุงเทพฯ	ทำการเกษตร	มีที่ดินของตนเอง

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ชื่อ-นามสกุล	เพศ	อายุ (ปี)	การ ศึกษา	สถาน ภาพ	ภูมิลำเนา (จังหวัด)	อาชีพก่อน เข้าร่วมกลุ่ม	ที่ดินทำ การเกษตร
5. สิริรัตน์ (นามสมมติ)	หญิง	45	ป.4	สมรส	กรุงเทพฯ	ทำการ เกษตร	มีที่ดินของตนเอง และเช่า
6. ไพลิน (นามสมมติ)	หญิง	43	ป.4	สมรส	กรุงเทพฯ	ทำการ เกษตร	มีที่ดินของตนเอง
7. ยรรยงค์ (นามสมมติ)	ชาย	69	ป.4	สมรส	กรุงเทพฯ	ทำการ เกษตร	เช่าที่ดินทั้งหมด
8. ศรศักดิ์ (นามสมมติ)	ชาย	58	ป.4	สมรส	กรุงเทพฯ	ทำงาน โรงสุรา	เช่าที่ดินทั้งหมด
9. ชาญ (นามสมมติ)	ชาย	53	ป.โท	สมรส	กรุงเทพฯ	รับราชการ	เช่าที่ดินทั้งหมด
10. วีระ (นามสมมติ)	ชาย	47	ป.4	สมรส	กรุงเทพฯ	ทำการ เกษตร	เช่าที่ดินทั้งหมด

กระบวนการทางสังคมของกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ

การปลูกผักปลอดสารพิษเริ่มเป็นที่รู้จักในประเทศไทย เมื่อประมาณเกือบ 10 ปีที่ผ่านมา จึงทำให้การปลูกผักปลอดสารพิษได้รับการกล่าวขานกันอย่างแพร่หลายและมีผู้บริโภคผักปลอดสารพิษมากยิ่งขึ้น และประกอบกับกระแสโลกในขณะนั้นให้ความสนใจในเรื่องสารพิษที่ตกค้างในผักต่าง ๆ ทำให้หน่วยงานราชการของไทยได้หันมาให้ความสำคัญกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสารเคมี ยาฆ่าแมลงที่ตกค้างจากผักที่เกษตรกรปลูก และที่สำคัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักและทรงห่วงใยถึงอันตรายที่มีอยู่ และที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการใช้สารเคมี หรือยาฆ่าแมลงที่ตกค้างในพืชผัก ซึ่งพระองค์ท่านมีพระราชประสงค์จะให้เกษตรกรลดค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีต่าง ๆ แล้วหันมาทำการเกษตรแบบพอเพียง ตลอดจนมีการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการเกษตร ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงได้จัดทำโครงการเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ ในปี พ.ศ. 2544

ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โครงการดังกล่าว ประกอบด้วย (กรมวิชาการเกษตร, 2544)

1. การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรชาวในพระราชดำริ ดำเนินการในพื้นที่ 64 จังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งโครงการนี้มีวัตถุประสงค์ให้เกษตรกรเกิดความรู้ในการผลิตข้าวตั้งแต่ก่อนปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวอย่างถูกต้อง เหมาะสม และปลอดภัยจากสารพิษ

2. การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรผักในพระราชดำริ ดำเนินการในพื้นที่ 61 จังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งโครงการนี้มีวัตถุประสงค์ให้เกษตรกรเกิดความรู้ในการผลิตผักที่มีคุณภาพตั้งแต่ก่อนปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวได้ อย่างเหมาะสม และปลอดภัยจากสารพิษ

3. การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผลในพระราชดำริ ดำเนินการในพื้นที่ 6 จังหวัด ประกอบด้วย จันทบุรี ระยอง ตราด ปราจีนบุรี นครนายก และฉะเชิงเทรา ซึ่งโครงการนี้เพื่อพัฒนาให้เกษตรกรเกิดความรู้ ทักษะในการผลิตไม้ผลอย่างถูกต้องเหมาะสม และปลอดภัยจากสารพิษ

4. การฝึกอบรมวิทยากรเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างทีมวิทยากรที่มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร การฝึกอบรมนี้ ดำเนินการอบรม 2 จุด กล่าวคือ ภาคเหนือที่ ศูนย์ส่งเสริมเกษตรชีวภาพและโรงเรียนเกษตรภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดพิษณุโลก ภาคใต้ที่ศูนย์ส่งเสริมเกษตรชีวภาพและโรงเรียนเกษตรภาคใต้ตอนล่าง จังหวัดสงขลา

5. การฝึกอบรมวิทยากรเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตผักตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างทีมวิทยากรที่มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตผักตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร การฝึกอบรมครั้งนี้ดำเนินการอบรมที่ภาคเหนือ คือ ศูนย์ส่งเสริมเกษตรชีวภาพและโรงเรียนเกษตรภาคเหนือตอนบน จังหวัดเชียงใหม่

6. การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรโดยวิทยากรเกษตร โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างวิทยากรเกษตรกร ให้เป็นวิทยากรถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรขยายผลสู่เกษตรกร

จากโครงการดังกล่าวข้างต้นที่กล่าวมานั้น เป็นโครงการที่มาจากข้างบนลงมาสู่ล่าง หรือเป็นโครงการที่หน่วยงานราชการ/ภาครัฐ เป็นผู้คิดริเริ่มเองทั้งหมดแล้วนำโครงการนั้นลงมาสู่

การปฏิบัติ โดยที่เกษตรกรเป็นผู้ที่รับผลประโยชน์จากการดำเนินของโครงการดังกล่าว และถึงแม้ว่าจะเป็นโครงการที่เกษตรกรไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนของโครงการเลย แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินโครงการของหน่วยงานภาครัฐได้ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการด้วย อย่างเช่น การสร้างวิทยากรเกษตรกร ซึ่งในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่ต่าง ๆ นั้น ทางหน่วยงานราชการประสงค์จะพัฒนาวิทยากรที่มาจากเกษตรกรจริง ๆ เกิดขึ้นในการฝึกอบรม เพื่อที่วิทยากรเกษตรกรเหล่านั้นจะได้มาช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ราชการในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสารพิษ ให้แก่เกษตรกรรายอื่นในสถานที่ต่อไป ซึ่งการสร้างวิทยากรที่เป็นเกษตรกรจริง ๆ นั้นจะสามารถทำให้เกษตรกรนั้นได้มาเล่า มาอธิบาย มาแบ่งปันประสบการณ์ของแต่ละคนที่เกี่ยวข้องกับการปลูกแบบปลอดสารพิษ เพื่อที่เกษตรกรคนอื่นจะได้เกิดความรู้ เกิดความผูกพัน สนับสนุน และที่สำคัญทำให้เกษตรกร ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการดังกล่าวนี้ด้วย

ถึงแม้ว่าจะเป็นโครงการที่เกษตรกรไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่การริเริ่มของโครงการนี้ แต่ถือได้ว่าเป็นโครงการที่เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วย พร้อมให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามด้วยกันทุกคน เพราะว่าโครงการนี้เป็นโครงการที่มาให้ความรู้แบบใหม่และมาช่วยเหลือเกษตรกร ทั้งในเรื่องการให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสาร ซึ่งแต่ก่อนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสาร และเกษตรกรยังมีการใช้สารเคมีในการดูแลผลผลิตในสวนของตนเองอีกด้วย จึงทำให้ต้องสูญเสียเงินจำนวนมากในการซื้อปุ๋ยเคมีในแต่ละครั้ง และยังทำให้เกษตรกรเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมีและคุณภาพของดิน สภาพแวดล้อมก็เสียด้วย นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ยังได้มีการสอนทำปุ๋ยจากธรรมชาติ เพื่อเกษตรกรจะได้นำความรู้เกี่ยวกับการทำปุ๋ยนี้ไปใช้ในสวนของตนเองได้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวนี้เปรียบเสมือนกับว่าเป็นการจุดประกายความคิดของเกษตรกรในการกลับไปใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ตนเองมีอยู่ แล้วนำกลับมาใช้ในการทำการเกษตรอีกครั้ง ซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมี และเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมของเราด้วย

เพราะฉะนั้น จากโครงการที่กล่าวมาข้างต้นนำมาซึ่งการอบรมและถ่ายทอดความรู้ให้แก่กลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ ทั่วประเทศ รวมถึงกลุ่มเกษตรกรปลูกผัก ในกรุงเทพมหานครด้วย ซึ่งความรู้ที่ได้รับจากการอบรมเรียนรู้ของนั้น เกษตรกรได้นำมาพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ จนถึงวันนี้ วันที่ประสบความสำเร็จ เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปทั้งประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ตลอดจนหน่วยงานทั้งในส่วนของทางราชการ และบริษัทเอกชนต่าง ๆ ที่มาเชิญกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษไปจำหน่ายผลผลิตในสถานที่ต่าง ๆ ดังนั้น จากความพยายามของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษที่ได้พัฒนาตนเองจนถึงวันนี้ได้นั้น สามารถอธิบายกระบวนการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ได้ดังนี้

การริเริ่มกลุ่ม

กว่าที่กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ จะเป็นกลุ่มได้อย่างในปัจจุบันนี้ได้ กลุ่มได้มีการริเริ่มพัฒนาส่วนต่าง ๆ ประกอบด้วย

1. โครงสร้างของชุมชน
2. จุดเริ่มต้นของความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ
3. มูลเหตุจูงใจในการตั้งกลุ่ม
4. การเริ่มรวมเป็นกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ
5. โครงสร้างของกลุ่ม
6. ข้อเด่น ข้อด้อยของกลุ่ม
7. มูลเหตุจูงใจในการตัดสินใจรวมกลุ่มของสมาชิก

โครงสร้างของชุมชน

- สภาพทั่วไปของชุมชน

ชุมชนนี้ตั้งอยู่ในเขตที่ใกล้กรุงเทพมหานครมาก แต่เป็นเขตที่ค่อนข้างต่าง ๆ มากมาย ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่ประชาชนช่วยกันขุดขึ้นเพื่อที่จะนำน้ำเข้ามาใช้เพื่อการเกษตร จึงทำให้ชุมชนนี้เต็มไปด้วยลำคลองน้อยใหญ่ และเขตนี้มีการแบ่งเขตการปกครองทั้งหมด 6 แขวง ซึ่งมี 5 แขวงที่ยังคงมีการประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ส่วนอีก 1 แขวง เป็นแขวงที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองที่มีความเจริญค่อนข้างมาก ทั้งถนนหนทาง ดึกแถว บ้านช่อง จึงทำให้การตั้งบ้านเรือนเป็นแบบสมัยใหม่ มีการดำเนินชีวิตแบบคนเมือง ที่ตอนเช้าตื่นนอนออกไปทำงานประจำ ช่วงเย็นกลับเข้าบ้าน และมีการประกอบอาชีพที่มีความหลากหลาย

ในส่วนของโครงสร้างชุมชนของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นหนึ่งในจำนวน 5 แขวงที่ยังคงประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ แต่ลักษณะของสภาพชุมชนเป็นชุมชนที่จะมีการพัฒนาค่อนข้างมาก เป็นลักษณะของชุมชนที่ผสมผสานกับสังคมเกษตรกรรมกับสังคมเมืองที่มีความเจริญ กล่าวคือ

ในส่วนของสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมที่ประชาชนยังคงประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ซึ่งถ้าย้อนไปในอดีตพื้นที่นี้จะมีการทำนาเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาภายหลังแม้ว่าสภาพบ้านเมืองจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ชาวบ้านบางส่วนที่อยู่ในชุมชนยังคงประกอบอาชีพการเกษตรเหมือนเดิมเหมือนในอดีต ซึ่งผลผลิตที่ชาวบ้านปลูกนั้น ถ้าเป็นผลผลิตประเภทผัก เช่น คะน้า ข่า มะกรูด ตะไคร้ เป็นต้น หรือถ้าเป็นผลไม้ เช่น กัลยไม้ มะพร้าว มะม่วง เป็นต้น หรือถ้าเป็นไม้ประดับ เช่น กัลยไม้ เตย เป็นต้น

ในส่วนของสังคมเมือง ที่มีประชาชนมาอาศัยอยู่มากหน้าหลายตา มีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันไป รวมทั้งที่มีตึกแถว ร้านอาหาร หมู่บ้านจัดสรร และสนามไตรฟกอล์ฟที่มีตั้งอยู่ในบริเวณใกล้ ๆ ดังนั้น จึงทำให้ภาพของชุมชนมีทั้งบ้านจัดสรร ตึกแถว ที่มีแปลงผักอยู่ด้านข้าง หรืออยู่รอบ ๆ ของสถานที่นั้น ๆ

- การตั้งบ้านเรือน

การตั้งบ้านเรือนของประชาชนในชุมชนรวมทั้งสมาชิกกลุ่มนั้น ถ้าเป็นคนดั้งเดิมของพื้นที่นี้ จะตั้งบ้านเรือน ดังนี้

1. การตั้งบ้านเรือนอยู่บนถนนสายรองของพื้นที่ มีทั้งการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่ม ๆ ใกล้กัน หรือตั้งห่างกัน และ อย่งบ้านของคุณพรพรรณ คุณชาญ คุณวีระ รวมทั้งสมาชิกกลุ่มท่านอื่น ๆ แม้ว่าจะมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างกัน แต่ก็อยู่ในบริเวณที่สามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้ ทั้งการเดินหรือไปทางเรือ

2. การตั้งบ้านเรือนอยู่ในซอยแยกย่อยของถนนสายรอง ซึ่งบ้านเรือนที่ตั้งอยู่จะตั้งเป็นกลุ่ม และมีการทำเดินทางเข้าบ้านขึ้นเอง โดยทางที่ทำเพื่อเข้าบ้านจะทำเป็นทางดินธรรมดา และสองข้างทางจะเป็นแปลงผักที่สมาชิกกลุ่มได้ปลูกไว้ อย่งบ้านของคุณวรรณมา และคุณไพลิน

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการตั้งบ้านเรือนบนถนนสายรอง หรือตั้งบ้านเรือนอยู่ในซอยแยกย่อยของถนนสายรอง แต่แถบทุกบ้านจะอยู่ใกล้กับลำคลอง ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนแห่งนี้มีคูคลองมาก และคูคลองเหล่านี้มีการสูบน้ำไปใช้ในการเกษตร เป็นเส้นทางสัญจร รวมทั้งเป็นที่จับจ่ายใช้สอยซื้ออาหารการกินต่าง ๆ ที่ล่องเรือมาจำหน่ายให้กับชาวบ้าน เมื่อได้ยินเสียงแตรที่พอด้า แม่ค้าเรียกลูกค้า ถ้าชาวบ้านท่านใดสนใจที่จะซื้ออาหารก็สามารถมาซื้อได้ หรือถ้าบ้านใครไม่ได้ติดริมน้ำก็จะเดินผ่านเข้าไปในบ้านของชาวบ้านท่านอื่นที่บ้านติดริมน้ำเพื่อจะไปซื้ออาหารได้เช่นกัน ซึ่งชาวบ้านละแวกนั้นไม่ได้ว่าอะไร ถือว่าเป็นเรื่องปกติ หรือบางครั้งอาจจะมีการตะโกนถามชาวบ้านท่านอื่นว่าสนใจที่จะซื้ออาหารการกินหรือไม่ ดังนั้น วิถีชีวิตของประชาชนดังกล่าว จึงเป็นที่วิถีชีวิตจะยังคงผูกพันและมีความใกล้ชิดใช้สอยน้ำเป็นอย่างมาก

3. การตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ ซึ่งการตั้งบ้านเรือนลักษณะนี้ จะตั้งเรียงรายไปตามลำคลอง หรือตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่ม ๆ หรือตั้งกระจายกัน แต่จะอยู่ในบริเวณที่สามารถเดินทางด้วยทางเท้า หรือรถจักรยานยนต์ไปมาหาสู่กันได้

สำหรับการตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ มีลักษณะเด่น คือ ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงใช้คูคลองต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต ทั้งการซื้ออาหารการกิน และการเดินทาง ซึ่งจะมีการเดินทางโดยทางเรือ หรือถ้าจะมีการเดินทางสัญจรโดยทางบก จะเดินทางโดยใช้ถนนคอนกรีตเล็ก ๆ ที่ยกพื้นสูงจากร่องสวน ซึ่งถนนคอนกรีตนี้จะเป็นเพียงถนนที่รถจักรยานยนต์สามารถวิ่งสวนกันได้ที่เท่านั้น

ไม่สามารถที่จะให้รถยนต์เข้าไปในพื้นที่นี้ได้ ซึ่งการตั้งบ้านเรือนในบริเวณที่รถยนต์เข้าไปไม่ได้ จึงทำให้ลักษณะของชุมชนเป็นชุมชนสงบ ไม่พลุกพ่าน เรียบง่าย มีความเป็นอยู่ค่อนข้างจะ ธรรมชาติ ประชาชนที่อยู่ในบริเวณนั้นจะมีการไปมาหาสู่กันโดยทางเท้า อย่างเช่น บ้านเรือนของคุณยุวดี คุณสิริรัตน์ คุณเมตตา คุณสรศักดิ์ และคุณยรรยงค์

สำหรับการตั้งบ้านเรือนของชุมชนทั้ง 3 ลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นของสมาชิก กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษนั้น มีการตั้งบ้านเรือนในแบบชนบทของไทย ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดของจางง์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2532, น. 159-160) ที่กล่าวว่า การตั้งถิ่นฐานบ้าน เรือนของชุมชนชนบท จะมีลักษณะแบบเป็นกลุ่มหรือกระจุก (cluster settlement) หมู่บ้าน ลักษณะนี้จะตั้งอยู่ตามเนิน โคก หรือใกล้แหล่งน้ำ หรือตั้งแบบกระจาย (scattered-settlement) เป็นการตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ในไร่นาหรือที่ดินของแต่ละครอบครัวแยกออกจากกัน และตั้งแบบ เป็นแนวยาว (line settlement) บ้านเรือนจะตั้งเรียงรายไปตามแนวยาวของแม่น้ำ

ส่วนการตั้งบ้านเรือนของประชาชนที่มาอาศัยอยู่ในพื้นที่ใหม่นี้ ส่วนใหญ่จะเป็นคน ที่มาอยู่อาศัยในหมู่บ้านจัดสรร หรือไม่ก็เป็นผู้ที่ซื้อที่ดินเพื่อปลูกบ้านของตนเอง ซึ่งประชาชนที่มา อยู่ใหม่ในพื้นที่จะไม่ค่อยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกับประชาชนดั้งเดิมของพื้นที่ ตลอดจนไม่ เคยไปมาหาสู่ หรือมาพูดคุยกัน เป็นการอยู่อาศัยที่ต่างคนต่างอยู่

- การก่อสร้างบ้านเรือน

สำหรับลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือน ไม่ว่าจะบ้านหลังนั้นจะตั้งอยู่บนถนนสายรอง ของพื้นที่ หรือตั้งอยู่ในซอยแยกย่อยของถนนสายรอง หรือตั้งอยู่ริมน้ำนั้น การก่อสร้างบ้านเรือนจะ มีทั้งลักษณะบ้านทรงสมัยใหม่ที่ก่อสร้างด้วยปูนทั้งหลัง หรือบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ หรือเป็นบ้านไทย ยกพื้นสูง ส่วนด้านล่างเทพื้นเพื่อทำเป็นที่นั่งเล่น ทำกับข้าว รวมทั้งเป็นที่ต้องรับแขกด้วย และบ้าน ทั้ง 3 ลักษณะ ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยสร้างรั้วกับอาณาบริเวณ จะปล่อยให้เป็นที่โล่ง สามารถเดิน ไปมาหาสู่กันได้

- การดำเนินชีวิต

ลักษณะวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ถ้าเป็นคนดั้งเดิมของพื้นที่จะมีการ ดำเนินชีวิตแบบผสมผสานระหว่างแบบคนเมืองกับแบบคนชนบท กล่าวคือ

- การดำเนินวิถีแบบคนเมือง คือ ทุกบ้านเรือนจะมีเครื่องอำนวยความสะดวก เหมือนประชาชนทั่วไป เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น โทรศัพทบ้าน โทรศัพทมือถือ เครื่องซักผ้า เป็นต้น

- การดำเนินวิถีแบบชนบท คือ การที่วิถีชีวิตจะวนเวียนเกี่ยวกับการทำการเกษตร ที่ พวกเขาได้ยึดประกอบเป็นอาชีพหลัก พวกเขาจะเริ่มต้นการทำงานในแต่ละวัน ประมาณตี 3-4 ซึ่งจะ ตื่นนอนเพื่อเตรียมตัวจะออกไปทำสวน โดยมีการเตรียมอาหาร อุปกรณ์ที่จะใช้ในการทำการ

เกษตร จากนั้นจะออกเดินทางด้วยการเดิน หรือไม่ก็ขับรถจักรยานยนต์ หรือบ้านเป็นบ้านที่ตั้งริมน้ำจะเดินทางด้วยทางเรือ ไปที่สวนผักพร้อมกับครอบครัว ลูกหลานที่จะไปช่วยทำงาน และจะเริ่มทำงานทันทีที่เมื่อถึงสวนผัก ผลไม้ของตนเอง การทำงานนั้นจะเสร็จในแต่ละวัน คือ จะเสร็จสิ้นประมาณ 6 โมงเย็น

นอกจากนี้ประชาชนดั้งเดิมในชุมชนของพื้นที่นี้ จะมีความผูกพันความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีแม้ว่าบางท่านจะย้ายไปอยู่ที่อื่น แต่พอกลับมาอยู่ในพื้นที่ก็ยังคงรู้จักกันเหมือนเดิม อย่างเช่น คุณชาญ ที่หลังจากเรียนจบได้ไปทำงานในต่างจังหวัดเป็นสิบ ๆ ปี แต่พอกลับมาใช้ชีวิตที่กรุงเทพมหานคร คนในชุมชนก็ยังจำได้ว่าเป็นลูกของคนบ้านโน้นบ้านนี้ เป็นต้น เมื่อพบเจอกับก็มีการพูดคุยกันเป็นปกติ

ด้านวัฒนธรรมประเพณี ประชาชนดั้งเดิมยังคงยึดถือวัฒนธรรมประเพณีของไทยอย่างเข้าวันพรรษา วันสงกรานต์ จะยังคงมีการใช้พื้นที่ของวัดเป็นการจัดงานพิธีต่าง ๆ โดยที่ชาวบ้านในละแวกนั้นจะมีการบอกข่าวต่อ ๆ กัน หรือถ้าเป็นงานศพ งานบวชพระ ถ้าเป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่จะบอกข่าวต่อ ๆ และจะมีการไปช่วยงานกันช่วงเย็นหลังจากที่เลิกทำงานในสวนเสร็จเรียบร้อยแล้ว

ส่วนการดำเนินชีวิตของประชาชนที่มาอาศัยอยู่ในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะดำเนินชีวิตแบบสังคมเมือง ที่ตื่นนอนก็ออกไปทำงาน เย็นก็กลับเข้าบ้าน ต่างคนต่างอยู่ หรือบางครั้งชาวบ้านยังไม่เคยรู้จักกับเพื่อนบ้านที่มาอยู่ในหมู่บ้านด้วยซ้ำไป

สรุป โครงสร้างของชุมชนเป็นชุมชนที่ผสมผสานกันระหว่างชุมชนเมืองที่มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มากมาย กับชุมชนชนบท ที่ประชาชนคนยากจนยังคงยึดอาชีพทำการเกษตร ทั้งปลูกผัก และผลไม้ต่าง ๆ จึงทำให้สภาพทั่วไปของชุมชนมีความหลากหลาย ทั้งผู้คนที่เข้ามาอยู่ วัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตของประชาชน ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างและมีความหลากหลายกันภายในชุมชน แต่ทุกคนก็สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้

จุดเริ่มต้นของความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ

ถ้าย้อนไปในอดีตแล้ว แรกเริ่มเดิมทีประชาชนในพื้นที่เขตรอบนอกของกรุงเทพมหานคร ประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ มีการใช้สารเคมีในการดูแล บำรุงรักษาผักเป็นประจำ และทุกคนต่างคนต่างทำงานเพื่อแข่งขันกับเวลาที่พ่อค้า แม่ค้าคนกลางจะมารับซื้อผลผลิตของตนเอง ตลอดจนต้องหาแม่ค้ามารับซื้อผลผลิตจากสวนของตนเองด้วย จึงทำให้เวลาในแต่ละวันหมดไปกับการทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ และในส่วนของราคาที่ได้รับจากการขายผลผลิตให้แก่แม่ค้าคนกลางนั้น เกษตรกรได้รับไม่มากนัก เมื่อนำมาหักค่าน้ำค่านายหน้า ค่าเมล็ดพันธุ์ผักแล้วแทบจะไม่เหลือเงินพอที่จะใช้จ่ายสำหรับตนเองและครอบครัว จึงส่งผลให้เกษตรกรต่างทำงาน

นักจนไม่มีเวลาที่จะไปพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน แม้ว่าจะอยู่ใกล้กันก็ตาม แต่ทุกคนต่างทำงานหนักเพื่อที่จะมีรายได้มากขึ้น

“ต่างคนต่างทำ ไม่ได้ช่วยเหลือกัน งานมันรัดตัว ไหนจะหาแม่ค้ามารับซื้อ บางคนก็ดี บางคนก็กด ราคา...” (ยรรยงค์)

“ไม่ได้ช่วยกันเลย สอนใครสอนมัน ต่างคนต่างทำ...” (วรรณภา)

หลังจากนั้นปี พ.ศ. 2544 หน่วยงานภาครัฐและเจ้าหน้าที่ทางราชการได้มาดำเนินการโครงการโรงเรียนเกษตรกรรมฝึกในพระราชดำริ มีการให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสารพิษ มีการสอนการทำปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง มีการสาธิตการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ จนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ปลูกที่แปลงสาธิต เพื่อที่จะให้เกษตรกรได้มีประสบการณ์จริงจากการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ

การอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษ เจ้าหน้าที่เกษตรของเขตพื้นที่จะตรวจสอบรายชื่อว่าในเขตนี้มีกี่แขวง และแต่ละแขวงมีเกษตรกรจำนวนกี่ราย หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่เกษตรจะลงไปตามแขวงต่าง ๆ โดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน และหลังจากนั้นจึงเชิญเกษตรกรมาฟังการชี้แจงโครงการ จากนั้นสอบถามว่าใครจะสมัครเข้าร่วมโครงการดังกล่าว แล้วจึงนัดเวลามาเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งการเรียนในแต่ละแขวงจะใช้ระยะเวลาเรียน ประมาณ 2 เดือน

พี่เฝ้าดูสวนลุงยรรยงค์ตลอดเวลา ว่าอยากจะทำอะไร แต่ไม่รู้ว่าจะเข้าไปช่วยอย่างไร พอได้มีโอกาสโครงการโรงเรียนเกษตรกรรม ก็เลยติดต่อผู้ใหญ่สัมพันธ์ว่าจะมีโรงเรียนเกษตรกรรม แล้วขอสวนลุงยรรยงค์เป็นแปลงสาธิต เขาก็ไม่ได้ว่าอะไร ตรงนั้นจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่เกษตรกรเรียนรู้ร่วมกัน... (เจ้าหน้าที่เกษตร)

เมื่อเจ้าหน้าที่เกษตรได้เริ่มดำเนินโครงการโรงเรียนเกษตรกรรมฝึกในพระราชดำริ เจ้าหน้าที่เกษตรได้ไปเชิญคุณพรพรรณ ซึ่งในขณะนั้นประสบความสำเร็จในการปลูกผักปลอดสารพิษมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ และช่วยเหลือแก่เกษตรกรรายอื่น ๆ ในเขตพื้นที่นี้ จึงทำให้หลังจากนั้นเกษตรกรและคุณพรพรรณได้รู้จัก ตลอดจนมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

“ที่แรกเขา (พรพรรณ) มากับเจ้าหน้าที่เกษตรและผู้ใหญ่แดง เวลาที่มีสัมมนาเขา (พรพรรณ) มาเป็นวิทยากร มากับพวกนักวิชาการ เขาเก่งเรื่องปุ๋ย เขามาบรรยายให้ฟัง...” (ไพลิน)

“คุณพรพรรณเขามีความรู้และมาเป็นวิทยากรให้กับเจ้าหน้าที่เกษตร...” (เมตตา)

สำหรับอบรมเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษนั้น เมื่อเจ้าหน้าที่เกษตรดำเนินการสอนที่แขวงนี้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ทางเจ้าหน้าที่จะไปสอนที่แขวงอื่น ๆ ต่อไป หรือบางที่เจ้าหน้าที่

นำเกษตรกรจากหลายแขวงมาอบรมร่วมกันทีเดียว แต่อย่างไรก็ตามถ้าเกษตรกรในแขวงที่อบรมแล้วยังไม่เข้าใจสามารถที่จะไปร่วมอบรมเรียนรู้กับแขวงอื่นได้เช่นกัน ซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรจะไปเรียนรู้ต่อกับเกษตรกรในแขวงอื่น ๆ เพราะว่าการปลูกแบบปลอดสารพิษเป็นสิ่งใหม่สำหรับเกษตรกร จึงทำให้เกษตรกรต้องการอยากได้ความรู้เพิ่มเติมมากขึ้น

นอกจากนี้ทางเจ้าหน้าที่เกษตรได้มีการชวนเกษตรกรที่พอจะมีความรู้จากการอบรมเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกและดูแลผักแบบปลอดสารพิษในครั้งนี้ ไปช่วยงานเจ้าหน้าที่เกษตร โดยให้เป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ แนะนำแก่เกษตรกรในพื้นที่แขวงอื่น ๆ จึงทำให้มีเกษตรกรบางท่านสนใจและตัดสินใจไปช่วยงานเจ้าหน้าที่เกษตร ซึ่งการที่เกษตรกรไปช่วยเจ้าหน้าที่เกษตรนั้น ทำให้เกษตรกรในเขตนี้เริ่มรู้จัก และมีความสนิทสนมมากขึ้นกว่าเดิม

เมื่อเกษตรกรในพื้นที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษแล้วนั้น จึงทำให้เกษตรกรเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำการเกษตรแบบปลอดสารพิษทั้งในส่วนของตนเองและพืชผลทางการเกษตร จึงได้เกิดความคิดที่จะปรับเปลี่ยนและหันมาปลูกแบบปลอดสารพิษ

“มันดีกับตัวเรา มันปลอดภัยกับเรา เราไม่รู้ว่าจะสารมันจะสะสมในตัวเราอย่างไรบ้าง ประหยัดค่าซื้อยา เจ้าหน้าที่เขาบอกว่าใช้แล้วคุณภาพดินจะดีขึ้น ไม่มีสารตกค้าง...” (วีระ)

“มันลดค่าใช้จ่ายลงมาก เพราะปุ๋ย ยา ช่วงนั้นราคามันแพงมาก และสวนของลุงเป็นแปลงสาธิตด้วยเมื่อทำแล้วคุณภาพของดินดีขึ้นเยอะ...” (ยรรยงค์)

ภายหลังจากได้อบรมเสร็จสิ้นแล้ว เจ้าหน้าที่เกษตรยังแนะนำให้เกษตรกรรวมตัวกันตั้งกลุ่มขึ้น เพื่อทำปุ๋ยหมักและแบ่งกันไปใช้ แต่กลุ่มที่ทางเจ้าหน้าที่เกษตรแนะนำให้จัดตั้งขึ้นนั้น เป็นกลุ่มที่ให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันกี่คนก็ได้ ตามความสมัครใจของเกษตรกรแต่ละคนว่าจะรวมกลุ่มกันเกษตรกรท่านใด ซึ่งช่วงแรกเกษตรกรมีการตั้งกลุ่มกันเองย่อย ๆ กลุ่มละประมาณ 3-4 คน โดยเลือกเพื่อนเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้กันรวมกลุ่มด้วยกัน

“เกิดจากเกษตรกรอำเภอ มาแนะนำให้รวมตัวก่อตั้ง กลุ่มทำปุ๋ยหมักใช้เอง...” (ยรรยงค์)

“เจ้าหน้าที่มาแนะนำ เขาให้มาร่วมกลุ่มมาสอน หลายเดือนสอนปลูกผักทุกอย่าง สอนทำปุ๋ย ทำยา...” (ศรศักดิ์)

แต่มาช่วงหลังกลุ่มที่เกษตรกรได้ตั้งขึ้นเองนั้น ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากว่าไม่มีเวลาไปทำปุ๋ยด้วยกัน ไม่มีรถของตนเองที่จะไปซื้อแกลบ มูลวัว มูลนกกระทา ซึ่งอยู่ต่างจังหวัด จึงทำให้กลุ่มที่เกษตรกรตั้งขึ้นตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เกษตรได้สลายตัวแตกกันไป แต่ในขณะเดียวกันนั้นเกษตรกรยังคงมีการปลูกแบบปลอดสารพิษเช่นเดิม โดยสั่งปุ๋ยจากคุณพรพรรณมาใช้ในสวนของตนเอง

สรุป จุดเริ่มต้นของกลุ่มและความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษนั้น มาจากโครงการโรงเรียนเกษตรกรผักในพระราชดำริที่เจ้าหน้าที่เกษตรจัดขึ้นนั้น เพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่ได้มาร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ ซึ่งตรงนี้เป็นจุดเริ่มต้นให้เกษตรกรทุกคนในพื้นที่ได้มาร่วมตัวทำกิจกรรมร่วมกันเท่านั้น ยังไม่ใช่กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษอย่างในปัจจุบัน สำหรับการรวมกลุ่มเรียนรู้ครั้งนี้ทำให้เกษตรกรเข้าใจการรวมกลุ่มกันมากขึ้น และหลังจากที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับกาปลูกผักแบบปลอดสารพิษแล้ว ทางเจ้าหน้าที่เกษตรแนะนำให้เกษตรกรรวมตัวตั้งกลุ่มย่อย ๆ เพื่อผลิตปุ๋ยไว้ใช้เอง ซึ่งกลุ่มดังกล่าวยังไม่ใช่กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษอย่างในปัจจุบัน แต่ในช่วงเดียวกันนั้นจากการเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษทำให้เกษตรกรในพื้นที่ได้รู้จักกับคุณพรพรรณ และมีการพัฒนาความสัมพันธ์กันมาเรื่อย ๆ

มูลเหตุจูงใจในการตั้งกลุ่ม

หลังจากที่เกษตรกรได้รับความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษจากเจ้าหน้าที่เกษตรแล้ว เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนมาปลูกผักแบบปลอดสารพิษกันมากขึ้น ซึ่งตลอดเวลาที่เกษตรกรได้เริ่มปลูกผักปลอดสารพิษนั้น เกษตรกรได้สั่งปุ๋ยหมักธรรมชาติจากคุณพรพรรณ รวมทั้งมีปรึกษาพูดคุยกัน ประกอบกับช่วงนั้นคุณพรพรรณได้ถูกไล่ออกจากโรงเรียนเกษตร จึงได้มาพูดคุยปรึกษากับเกษตรกร และเพื่อนเกษตรกรได้ช่วยหาบ้านเช่าให้ จึงย้ายมาอยู่ใกล้กับเกษตรกร ทำให้ทั้งคุณพรพรรณและเกษตรกรมีความสนิทสนมกันมากขึ้น ประกอบกับช่วงเวลาเดียวกันนั้น คุณพรพรรณได้นำผักปลอดสารพิษของตนเองไปให้กรมวิชาการเกษตรตรวจสอบคุณภาพของผัก ผลปรากฏว่าไม่พบสารเคมีในผัก ทางกรมวิชาการเกษตรจึงได้ออกใบรับรองคุณภาพให้ คุณพรพรรณ จึงมาติดต่อกับสำนักงานเขตว่าผักของตนเองได้รับใบรับรองคุณภาพจากกรมวิชาการเกษตรจะขอสถานที่นำผักปลอดสารพิษมาวางจำหน่ายที่ตลาดน้ำ ซึ่งทางสำนักงานเขตได้ติดต่อประสานงานกับทางสำนักพัฒนาสังคม ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร ซึ่งทางกรุงเทพมหานครเห็นว่าผักดังกล่าวได้มีการรับรองคุณภาพจากกรมวิชาการเกษตร จึงต้องการจะสนับสนุนผลผลิตดังกล่าว จึงได้อนุญาตและสนับสนุนถุงที่มีตรารับรองของกรุงเทพมหานครให้ ดังนั้น จึงทำให้คุณพรพรรณได้เริ่มจำหน่ายผลผลิตที่ตลาดน้ำเป็นต้นมา

หลังจากที่คุณพรพรรณเริ่มจำหน่ายผักที่ตลาดน้ำในปี พ.ศ. 2545 มาได้สักระยะหนึ่ง ปรากฏว่ายอดจำหน่ายผักของคุณพรพรรณประสบความสำเร็จ มียอดขายวันละ 4,000 กว่าบาท คุณพรพรรณจึงได้คิดที่จะตั้งกลุ่มขึ้นมา เพราะว่ายอดจำหน่ายผักเริ่มมีเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้น จากการศึกษามูลเหตุจูงใจในการตั้งกลุ่ม พบว่า มาจากคุณพรพรรณคนเดียวที่คิดที่จะตั้งกลุ่มขึ้นมา เพื่อรองรับกับยอดจำหน่ายผลผลิตที่เพิ่มขึ้น ซึ่งคุณพรพรรณจึงคิดว่าผักของตนเองอย่างเดียวยังคงจะไม่เพียงพอในการจำหน่ายให้กับผู้บริโภคได้ จึงคิดว่าควรที่จะมีการริเริ่มการ

จัดตั้งกลุ่มขึ้นมา เพราะว่าอย่างน้อยการมีกลุ่มจะทำให้สามารถรองรับกับยอดจำหน่ายที่เกิดขึ้นได้ และเป็นการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้กับเกษตรกรด้วย

“มันเริ่มโตขึ้น ยอดขายจากตลาดน้ำ มันทำให้เราต้องขยายการผลิต ตอนแรกไม่มีใครส่ง ผักก็เป็นของพีคนเดียว พีคิดว่าพีทำคนเดียวไม่ได้ พีหวนมาดูความสามารถของแต่ละราย รายแรกเป็นไพลิน วีระ วรรณภาพเห็นเงินดีกว่าก็มีตามมาเรื่อย ๆ ...” (พรพรรณ)

อย่างไรก็ตาม เมื่อการรวมกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ เกิดคุณจากคุณพรพรรณคนเดียวเป็นผู้ที่คิดตั้งกลุ่มขึ้นมา เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาจึงขออธิบายย้อนไปในอดีตถึงความคิดของคุณพรพรรณในการเปลี่ยนมาปลูกผักแบบปลอดสารพิษ จนกระทั่งสามารถพัฒนาส่วนต่าง ๆ จนเป็นที่ไว้วางใจของเจ้าหน้าที่เกษตรให้มาเป็นวิทยากรให้ความรู้และเป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือดูแลเกษตรกรท่านอื่น ๆ ที่คิดจะปลูกผักแบบปลอดสารพิษ ซึ่งความคิดที่คุณพรพรรณคิดจะเปลี่ยนมาปลูกผักแบบปลอดสารพิษ ได้แก่

1. การเห็นถึงความสำคัญของการลดต้นทุน

เนื่องจากการปลูกผักของคุณพรพรรณในอดีต มีการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์เป็นหลักในการดูแลผักเสียหายใหญ่ จึงทำให้คุณพรพรรณต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการซื้อปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เนื่องจากว่าปุ๋ยวิทยาศาสตร์มีราคาค่อนข้างสูง ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2542 คุณพรพรรณจึงคิดที่จะเปลี่ยนวิธีการปลูกผักจากการที่ต้องใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ในการดูแลผักมาเป็นการปลูกผักและดูแลโดยวิธีอื่น นั่นคือ การปลูกผักแบบปลอดสารพิษ ซึ่งความรู้นี้เริ่มแรกคุณพรพรรณได้พูดคุยและได้รับรับคำแนะนำจากคุณชูชาติ (สมาชิกกลุ่ม) เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสารพิษ หลังจากนั้นจึงได้พยายามศึกษา หาความรู้จากที่ต่าง ๆ เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ เพื่อที่จะนำการปลูกผักแบบปลอดสารพิษมาลดต้นทุนในการผลิต และหลังจากเปลี่ยนมาใช้การดูแลผักแบบปลอดสารพิษ ทำให้คุณพรพรรณสามารถลดต้นทุนในการดูแลผักของตนเองได้

“เปลี่ยนโดยที่เรา ไม่มีเงินที่จะไปลงปุ๋ย ลงยา ก็พึ่งจากวิทยุบ้าง จากลุงชูชาติ (สมาชิกกลุ่ม) ที่แนะนำบ้าง ลุงชูชาติเขารู้แล้วเขาบอกต่อ มีที่ไหนอบรมก็จะไปศึกษาเพื่อที่จะลดต้นทุนของเรา...” (พรพรรณ)

2. การเห็นความสำคัญในการดูแลสิ่งแวดล้อม

การปลูกผักที่ผ่านมามีการใช้สารเคมีเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสารเคมีต่าง ๆ ได้ทำลายสิ่งแวดล้อมที่ธรรมชาติได้สร้างมา ดังนั้น นอกจากคุณพรพรรณคิดที่จะเปลี่ยนการปลูกผักจากการใช้สารเคมี มาเป็นการปลูกผักแบบปลอดสารพิษเพราะต้องการลดต้นทุนของตนเองแล้ว ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่คุณพรพรรณนึกถึง คือ สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวด้วย เพราะว่าคุณพรพรรณได้ยึดการประกอบอาชีพทำการเกษตร จึงทำให้คุณพรพรรณมีความรัก ความผูกพัน เคารพ และศรัทธาในอาชีพ

ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวด้วย ซึ่งอาชีพเกษตรกรของคุณพระพรณต้องอาศัยดิน น้ำ อากาศ เป็นส่วนประกอบในการปลูกและดูแลผัก ซึ่งถ้าสภาพแวดล้อมไม่ดีจะทำให้ผักเจริญเติบโต ไม่ดีตามไปด้วยเช่นกัน จึงทำให้คุณพระพรณเปลี่ยนมาปลูกผักแบบปลอดสารพิษ และที่สำคัญ การปลูกแบบปลอดสารพิษเท่ากับว่าเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ให้สามารถ อยู่คู่กับเราต่อไปได้

อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่รักและผูกพัน ฉันได้เรียนรู้ธรรมชาติ รู้ว่าดินมีหน้าที่ กลั่นกรองอาหารส่งไปให้ต้นไม้ รู้ว่าน้ำมีความสำคัญกับคน สัตว์ ต้นไม้จะนั้น เกษตรกรที่ทำอาชีพนี้ต้องเรียนรู้อากาศ ดิน น้ำ และการเป็นเกษตรกรที่ดีต้องเอา ทั้งร่างกาย และใจลงไปให้พืชผักที่เราปลูก เมื่อฉันเป็นเกษตรกรฉันต้องดูแลสิ่งแวดล้อมด้วย สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่สำคัญ กับเกษตรกร... (พระพรณ)

จากมูลเหตุจูงใจ ทั้ง 2 ประการ ที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้คุณพระพรณตั้งใจว่าจะ เปลี่ยนมาปลูกผักแบบปลอดสารพิษ และคุณพระพรณจึงได้ไปศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสารพิษ แล้วนำกลับมาปฏิบัติแบบลองผิด ลองถูก ตั้งแต่ พ.ศ. 2542-2544 ซึ่ง ใช้เวลานานกว่า 3 ปี ถึงบรรลุผลสำเร็จ และพอดีกับทางราชการได้มีโครงการโรงเรียนเกษตรกรผัก ในพระราชดำริขึ้นมา หน่วยงานราชการจึงได้เชิญมาให้ความรู้แก่เกษตรกรรายอื่น ๆ จึงเกิดความ สนับสนุน จนพัฒนามาเป็นกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษอย่างในปัจจุบัน

สรุป มูลเหตุจูงใจในการตั้งกลุ่มนั้น มาจากคุณพระพรณคนเดียวที่คิดจะตั้งกลุ่มขึ้นมา เพื่อรองรับกับยอดจำหน่ายที่ตลาดน้ำที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งเป็นการเพิ่มช่องทางจำหน่ายให้กับ เกษตรกรด้วย ซึ่งในการตั้งกลุ่มนี้สมาชิกกลุ่มไม่ได้มีส่วนร่วมในการตั้งกลุ่มด้วยแต่ประการใด

การเริ่มรวมเป็นกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ

เมื่อมูลเหตุจูงใจของคุณพระพรณในการตั้งกลุ่ม มาจากยอดจำหน่ายผลผลิตที่ตลาดน้ำ เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น จึงทำให้หลังจากนั้นคุณพระพรณได้เริ่มไปชวนเกษตรกรในแขวงต่าง ๆ ที่เคยรู้จักกันให้มารวมรวมกลุ่มด้วยกัน ซึ่งมีการชวนเกษตรกร ดังนี้

- ชวนเกษตรกรตามแขวงต่าง ๆ ที่ได้เคยเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเกษตรกรที่คุณพระพรณไป ชวนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ได้เคยเรียนรู้ด้วยกันเกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ

“เขามาชวนเข้ากลุ่มด้วย...” (ไพลิน)

“พอรู้จักกันสักพักเขา (ประธาน) ก็ตั้งกลุ่ม เขาเป็นคนชวนเข้าร่วมกลุ่ม...” (เมตตา)

“ทางเขตเขามาตั้งกลุ่มก่อน และตอนหลังเขา (ประธาน) ตั้งกลุ่ม เขามาชวนเข้า กลุ่ม...” (ยรรยงค์)

“พอเขา (คุณพระพรณ) จะทำกลุ่ม เขาก็มาชวนทำกลุ่มด้วย...” (วรรณภา)

เมื่อคุณพรพรรณตัดสินใจแน่นอนว่าจะตั้งกลุ่มขึ้นมาจึงได้ไปชวนเกษตรกรที่เคยได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสารพิษด้วยกัน ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วยและเห็นความสำคัญตามที่คุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) ได้เสนอมา ซึ่งในการชวนเกษตรกรส่วนใหญ่จะเห็นด้วยเพราะว่าส่วนหนึ่งมาจากคุณพรพรรณที่เป็นคนที่เก่ง ทั้งเรื่องการปลูกผักแบบปลอดสารพิษและเก่งด้านการจำหน่ายผลผลิตที่ตลาดน้ำ จึงทำให้เกษตรกรมั่นใจในการรวมกลุ่มว่าจะสามารถเกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ราคาผลผลิตที่คุณพรพรรณให้ค่อนข้างสูง และเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่สามารถขายสินค้าได้อีกทางหนึ่งด้วย จึงทำให้เกษตรกรเห็นด้วยกับความคิดของคุณพรพรรณในการตั้งกลุ่มและเข้าร่วมกลุ่มด้วยกัน

- ชวนเกษตรกรที่เคยจำหน่ายผลผลิตที่ตลาดน้ำด้วยกัน : เมื่อครั้งที่สำนักงานเขตทราบว่าการเกษตรในพื้นที่ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอเกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ และหลังจากนั้นเกษตรกรได้เปลี่ยนมาปลูกกันมากขึ้น ซึ่งทางสำนักงานเขตต้องการจะส่งเสริมให้เกษตรกรที่ปลูกแบบปลอดสารพิษมีช่องทางในการจำหน่ายผลผลิตของตนเอง จึงได้ให้เกษตรกรนำผลผลิตของตนเองมาจำหน่ายที่ตลาดน้ำ ทำให้มีเกษตรกรหลายรายมาจำหน่ายผลผลิตที่ตลาดน้ำ และเมื่อคุณพรพรรณคิดจะตั้งกลุ่มขึ้นมา จึงได้มีการชวนผู้ที่จำหน่ายผลผลิตที่ตลาดน้ำด้วยกัน ให้มารวมกลุ่มกันในครั้งนี้

“ทางเขตให้สลับกันเอาผักไปขาย และประธานก็ขายผักอยู่แล้ว เราขายต่อไปไม่ไหวมันไม่คุ้ม เพราะว่าเอาผักไปขายน้อย ก็เลยตัดสินใจให้เขา (ประธาน) ไปขายคนเดียวและเราส่งผักให้เขาขาย เขาก็ตั้งกลุ่มของเขาและเขาก็มาชวนร่วมกลุ่มกัน...” (วีระ)

นอกจากคุณพรพรรณที่มีส่วนในการชวนเกษตรกรมารวมกลุ่มด้วยกันแล้ว ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน คือ

- การเกื้อหนุนของภาคราชการ : หน่วยงานราชการมีส่วนทำให้เกิดกลุ่มเกิดเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา กล่าวคือ ในการตั้งกลุ่มจึงได้รับความอนุเคราะห์ ช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ทางราชการในการเชื่อมโยงเกษตรกรรายอื่น ๆ จากแขวงต่าง ๆ ให้เข้าร่วมกลุ่มด้วย เนื่องจากว่าคุณพรพรรณเคยไปช่วยเป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรอื่น ๆ กับทางเจ้าหน้าที่เกษตร จึงมีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน

“เจ้าหน้าที่เกษตรตั้งมารวมกลุ่ม เขามาเชื่อมโยงให้ไปรวมกับประธาน และก็หลาย ๆ คนไปรวมกันอยู่แล้ว ถ้ารวมกลุ่มแล้วเราจะดีขึ้น มีคนโน้น คนนี้คอยแนะนำ...” (ศรีศักดิ์)

อย่างไรก็ตาม การช่วยเชื่อมโยง สนับสนุนของเจ้าหน้าที่ทางราชการในการชักชวนเกษตรกรรายอื่น ให้เข้ามารวมกลุ่มกับคุณพรพรรณนั้น เท่ากับว่าเป็นการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของเกษตรกรรายอื่นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดการมีส่วนร่วมของ ไพรัตน์ เตชะรินทร์

(2527, น. 6) ที่กล่าวว่า รัฐควรส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

โครงสร้างของกลุ่ม

เมื่อคุณพรพรรณคิดที่จะตั้งกลุ่มขึ้นมา การเริ่มกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษจึงได้เริ่มก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างแล้ว ซึ่งการก่อตัวเป็นกลุ่มดังกล่าวนี้ สามารถแบ่งให้เห็นถึงโครงสร้างต่าง ๆ ของกลุ่มได้ ดังนี้

- สมาชิกกลุ่ม

เมื่อความคิดเกี่ยวกับการตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อมารองรับกับยอดจำหน่ายผลผลิตที่เพิ่มขึ้นนั้น จึงทำให้หลังจากคุณพรพรรณได้ชวนเกษตรกรให้มารวมกลุ่มด้วย ปรากฏว่ามีเกษตรกรในพื้นที่จากหลายแขวงสนใจที่จะเข้าร่วมกลุ่ม ซึ่งสมาชิกกลุ่มมีทั้งหมด 17 ท่าน ประกอบด้วย

1. คุณพรพรรณ (นามสมมติ)
2. คุณมณวดี (นามสมมติ)
3. คุณทองคำ (นามสมมติ)
4. คุณชูชาติ (นามสมมติ)
5. คุณศรีสมร (นามสมมติ)
6. คุณภาวินี (นามสมมติ)
7. คุณเมตตา (นามสมมติ)
8. คุณสิริรัตน์ (นามสมมติ)
9. คุณไพลิน (นามสมมติ)
10. คุณสนธิยา (นามสมมติ)
11. คุณวรรณภา (นามสมมติ)
12. คุณยรรยงค์ (นามสมมติ)
13. คุณวีระ (นามสมมติ)
14. คุณชาญ (นามสมมติ)
15. คุณศรศักดิ์ (นามสมมติ)
16. คุณยุวดี (นามสมมติ)
17. คุณเฉลิม (นามสมมติ)

- การสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

เมื่อเกษตรกรที่สนใจจะเข้าร่วมกลุ่มกับคุณพรพรรณ ก็สามารถที่จะเข้าร่วมกลุ่มได้ทันที โดยที่กลุ่มไม่ได้มีการเก็บเงินค่าเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแต่ประการใด เนื่องจากคุณพรพรรณเห็น

ว่าสมาชิกกลุ่มมีรายได้น้อย การที่จะไปปรับเงินเท่ากับว่าจะไปเบียดเบียนสมาชิกกลุ่ม และการเก็บเงินจากสมาชิกกลุ่มนั้น คุณพระพรณกลัวจะมีปัญหาภายหลังเรื่องความไม่โปร่งใส จึงต้องการให้เข้าร่วมกลุ่มแล้วสบายใจทั้งฝ่ายประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม ดังนั้น จึงไม่ได้เก็บเงินค่าสมาชิกกลุ่ม นอกจากนี้การที่คุณพระพรณคิดจะตั้งกลุ่มเพื่อที่จะให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิตในราคาที่สูง รวมทั้งเป็นการให้สมาชิกกลุ่มมีช่องทางจำหน่ายผักที่เพิ่มมากขึ้นกว่าการที่ต้องส่งผักจำหน่ายแค่พ่อค้าแม่ค้าคนกลางเท่านั้น

- วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

ในช่วงแรกที่คุณพระพรณได้ชวนเกษตรกรในพื้นที่ที่ตั้งกลุ่มนั้น คุณพระพรณมีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่ม คือ การให้สมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษส่งให้กลุ่มจำหน่ายโดยให้ราคาที่สูงกว่าท้องตลาด เพื่อที่สมาชิกกลุ่มจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่าส่งให้พ่อค้า แม่ค้าคนกลาง

- สถานที่ตั้งกลุ่ม

ส่วนสถานที่ตั้งกลุ่มช่วงแรกนั้น อาศัยวัดเป็นสถานที่ตั้งกลุ่ม เพื่อที่สมาชิกกลุ่มจะได้มีที่พบปะสังสรรค์ รวมทั้งการจัดประชุมกลุ่มด้วย แต่บางครั้งทางวัดมีกิจกรรม จึงทำให้กลุ่มไม่สามารถจะใช้พื้นที่ของวัดในการพูดคุยกัน จึงทำให้ช่วงแรกกลุ่มยังไม่มีสถานที่ตั้งกลุ่มที่แน่นอน ต่อมาคุณไพลิน (สมาชิกกลุ่ม) จึงได้เสนอบ้านของตนเองให้เป็นที่ตั้งของกลุ่มและเป็นที่ทำปุ๋ยของกลุ่มด้วย ดังนั้น กลุ่มจึงย้ายจากวัดมาประชุมที่บ้านคุณไพลินจนถึงปัจจุบัน แต่มีบางครั้งที่ไปประชุมกลุ่มที่บ้านคุณชาญด้วย

- ผลิตภรณ์ของกลุ่ม

ส่วนผลิตภรณ์ของกลุ่ม ช่วงแรกที่ตั้งกลุ่มคุณพระพรณให้สมาชิกกลุ่มนำผลผลิตที่ตนเองปลูกอยู่ เช่น ผักบุ้งจีน คะนํ้าธรรมชาติ ตะไคร้ ใบมะกรูด ข่า เป็นต้น หรือผลผลิตที่มีอยู่ในท้องถื่นอยู่แล้ว เช่น กระถิน ตำลึง กัลฉ่าย เป็นต้น มาส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่าย โดยที่คุณพระพรณได้ตั้งราคาไว้ ซึ่งสมาชิกกลุ่มจะส่งผลผลิตก็ชนิดก็ได้ แต่ปรากฏว่าช่วงแรกยอดขายผลผลิตของกลุ่มไม่ค่อยประสบความสำเร็จ เนื่องจากว่าผักที่จำหน่ายเป็นที่นิยมของผู้บริโภคน้อย จึงทำให้สมาชิกกลุ่มค่อย ๆ ลดการส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย แต่ยังมีสมาชิกกลุ่มบางท่านที่ยังคงส่งผลผลิตให้กลุ่มเหมือนเดิม หลังจากนั้นช่วงหลังประธานกลุ่มจึงได้สอบถามลูกค้าและสำรวจตลาดว่าช่วงนี้ต้องการผักประเภทใด จึงกลับมาบอกกล่าวกับสมาชิกกลุ่ม ให้ปลูกผักตามที่คุณบริโภคและตลาดต้องการ

สำหรับผักที่จะส่งให้กลุ่มจำหน่าย ต้องมีการปลูกแบบปลอดสารพิษ และต้องนำผักมาให้ทางเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตตรวจสอบสารพิษเป็นประจำทุกเดือน ซึ่งในการตรวจแต่ละครั้ง

เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตจะแจ้งกับคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) ว่าวันที่เท่าใดจะมาตรวจสอบสารพิษในผัก และหลังจากนั้นคุณพรพรรณจะแจ้งบอกกับสมาชิกกลุ่มล่วงหน้าประมาณ 1 สัปดาห์ และเมื่อถึงวันตรวจสอบสารพิษเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตจะมาที่บ้านของคุณพรพรรณ โดยที่สามีของคุณพรพรรณจะเป็นผู้ไปเก็บตัวอย่างผักมาจากแปลงผักของสมาชิกกลุ่มที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย ซึ่งระยะเวลาตรวจทั้งหมดใช้เวลาประมาณครึ่งวันก็สามารถตรวจสอบเสร็จสิ้น และสามารถบอกได้ว่าผักชนิดนั้นมีสารพิษเจือปนหรือไม่

ในการตัดผักให้กลุ่มจำหน่ายจะต้องมีการตัดเฉพาะส่วนที่อ่อน ๆ เท่านั้น ส่วนที่แก่ จะไม่มีการตัดแล้วส่งให้กลุ่มจำหน่ายอย่างเด็ดขาด รวมทั้งเมื่อตัดผักเสร็จแล้วต้องมีการล้างน้ำทำความสะอาดและบรรจุลงลังพลาสติกหรือเข่งให้เรียบร้อย เพื่อชงวันวันศุกร์สามี่ของประธานกลุ่มและประธานกลุ่มจะมารับผักที่สวนของสมาชิกกลุ่ม จากนั้นจะทำการชั่งผักแต่ละชนิดที่จะส่งให้กลุ่ม รวมทั้งมีการจดรายละเอียดผักแต่ละชนิด จำนวนของผักที่ส่งให้กลุ่ม และวันรุ่งขึ้นจึงนำผักของสมาชิกกลุ่มไปจำหน่ายที่ตลาดน้ำและสวนลุมพินี ส่วนเงินของสมาชิกกลุ่มที่ส่งผักให้กลุ่มจำหน่าย จะได้รับภายหลัง 1 วัน หลังจากที่จำหน่ายแล้ว กล่าวคือ เมื่อสมาชิกกลุ่มส่งผักวันศุกร์ สมาชิกกลุ่มจะได้รับเงินค่าผลผลิตที่ส่งให้กลุ่มภายในเสาร์หรือวันอาทิตย์ แต่จะไม่เกินภายใน 2 วันที่กล่าวมา

- กิจกรรมของกลุ่ม

ส่วนกิจกรรมของกลุ่ม เนื่องจากช่วงแรกกลุ่มยังไม่ได้มีการตั้งอย่างเป็นทางการ แต่เป็นเพียงการบอกกล่าวด้วยวาจาว่า ให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันปลูกผักปลอดสารพิษและส่งผักให้คุณพรพรรณไปจำหน่ายเท่านั้น จึงทำให้ยังไม่ได้มีกิจกรรมกลุ่มที่ชัดเจน ตลอดจนยังไม่ได้มีการดำเนินงานบริหารกลุ่มที่เป็นระบบ หรือแม้แต่การประชุมก็ยังไม่ได้มีกำหนดวาระการประชุมที่แน่นอน ซึ่งทั้งการจะประชุมหรือการดำเนินงานกลุ่มในช่วงแรกจะกำหนดโดยประธานกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่ากิจกรรมช่วงแรกของกลุ่ม จึงเป็นการรวมกันปลูกผักปลอดสารพิษ

ต่อมาช่วงหลังกิจกรรมของกลุ่มเริ่มมีให้เห็นเด่นชัดขึ้น คือ ประมาณปี พ.ศ. 2547 เนื่องจากว่ากลุ่มต้องการที่จะส่งผลผลิตเข้าร่วมคัดสรรในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งทางราชการประสงค์ให้กลุ่มชาวบ้านมาจดทะเบียนตั้งกลุ่มให้ถูกต้องกับทางสำนักงานเขตก่อน ซึ่งกลุ่มได้มาจดทะเบียนตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษอย่างในปัจจุบัน

“พี่ถามเจ้าหน้าที่ (สำนักงานเขต) ว่าส่งผักปลอดสารเข้า OTOP ได้หรือไม่ แล้วเจ้าหน้าที่บอกว่าได้ พี่ก็เลยตั้งกลุ่ม ตั้งชื่อกลุ่มใหม่เพื่อที่จะส่งเข้า OTOP ตั้งปี 2547 แล้วส่งประกวด OTOP...” (คุณพรพรรณ)

จากการตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ จึงทำให้กลุ่มได้มาดำเนินการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบภายในกลุ่มอย่างเป็นทางการ เช่น ตำแหน่งรองประธานกลุ่ม ตำแหน่งเหรัญญิก ตำแหน่งประชาสัมพันธ์ เป็นต้น รวมทั้งได้มีการเรียกสมาชิกกลุ่มมาประชุมบ้าง ซึ่งการประชุมจะแล้วแต่ประธานกลุ่มจะเชิญสมาชิกมาประชุม หรือถ้ากลุ่มไม่มีเรียกสมาชิกกลุ่มมาประชุม อาจจะใช้การประชุมศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ราชการจัดขึ้นเดือนละครั้ง เป็นการการพบปะสมาชิกกลุ่มและประชุมกลุ่มไปด้วย

สรุป การริเริ่มก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ พบว่า เกิดจากความคิดของคุณพรพรรณตั้งใจที่ตั้งกลุ่มขึ้นมา ซึ่งมาจากยอดจำหน่ายผลผลิตที่ประสบผลสำเร็จของคุณพรพรรณเอง แล้วจึงได้มาชวนเกษตรกรที่เคยร่วมอบรมเรียนร่วมกันเกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ และเกษตรกรที่เคยร่วมจำหน่ายผลผลิตที่ตลาดน้ำด้วยกัน นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่เกษตรในการช่วยเชื่อมโยงเกษตรกรรายอื่นเข้ามาร่วมกลุ่มด้วย จึงทำให้กลุ่มเกิดเป็นรูปเป็นร่างขึ้นนับตั้งแต่นั้นมา

จุดเด่น จุดด้อยของกลุ่ม

เมื่อกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษได้เริ่มเป็นกลุ่มก้อนขึ้นมา และได้มีการเริ่มดำเนินกิจกรรมของกลุ่มแล้วนั้น ย่อมจะสะท้อนให้เห็นถึงส่วนต่าง ๆ ของกลุ่ม ซึ่งส่วนต่าง ๆ เหล่านี้เป็นจุดเด่น จุดด้อยของกลุ่ม สามารถแบ่งได้ดังนี้

จุดเด่นของกลุ่ม

1. กลุ่มมีคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) ที่เป็นตัวหลักของกลุ่ม ซึ่งคุณพรพรรณเป็นคนที่ยั่งยืน มีความอดทน ไม่ยอมแพ้ต่อสิ่งใดง่าย ๆ จนกระทั่งสามารถจำหน่ายผลผลิตให้กับสมาชิกกลุ่มได้เป็นอย่างดี รวมทั้งได้รางวัลระดับ 5 ดาวด้วย ซึ่งการกระทำดังกล่าวที่ผ่านมาของประธานกลุ่ม จึงทำให้ประธานกลุ่มเป็นที่ไว้วางใจของสมาชิกกลุ่ม และยังสามารถที่จะยึดโยงสมาชิกกลุ่มได้ส่วนหนึ่ง นอกจากนี้การที่ประธานกลุ่มเป็นคนผู้ต่อสิ่งต่าง ๆ จึงให้คนนอกกลุ่มมาขอรวมกลุ่มเพิ่มอีก 2 ท่าน ซึ่งทั้ง 2 ท่านนี้ได้ร่วมส่งผลผลิตให้กับกลุ่มไปจำหน่ายด้วย

2. กลุ่มมีผลผลิตที่เป็นผักและผลไม้ที่ปลอดสารพิษ ซึ่งผลผลิตดังกล่าวเป็นผลผลิตที่มีในตลาดค่อนข้างน้อย และผลผลิตเหล่านี้ยังเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค จึงทำให้ยอดจำหน่ายผลผลิตของกลุ่มยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการที่กลุ่มมีผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดและผู้บริโภคนั้นเป็นจุดที่ดีที่จะสามารถทำให้กลุ่มดำรงอยู่ต่อไปได้ และยังเป็นส่วนที่สามารถยึดโยงสมาชิกกลุ่มให้เข้ามารวมกลุ่มกัน

3. การได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนที่ดีจากสำนักงานเขตและสำนักงานเกษตรของเขต ตั้งแต่การให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ การสนับสนุนด้านสถานที่จำหน่าย

ผลผลิต การตรวจสอบสารพิษในผัก และการให้คำปรึกษาต่าง ๆ แก่สมาชิกกลุ่ม ซึ่งการที่กลุ่มได้รับการสนับสนุนที่ดีจากหน่วยงานราชการ สามารถทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จทั้งด้านสถานที่จำหน่ายผลผลิต รวมทั้งการได้รับรางวัลระดับ 5 ดาว

จุดด้อยของกลุ่ม

1. กลุ่มมีการดำเนินงานโดยคุณพรพรรณเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้การดำเนินงานและบริหารงานของกลุ่มยังไม่เป็นระบบ ซึ่งกลุ่มจะมีการบริหารงานที่เป็นไปตามความคิดเห็นของประธานกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ ผลที่ตามมาคือ ทำให้กลุ่มขาดการดำเนินงานที่เป็นระบบ อย่างเช่น กลุ่มไม่มีวาระการประชุมที่แน่นอนแล้วแต่ประธานกลุ่มกำหนด หรือการที่กลุ่มได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับสมาชิกกลุ่ม ว่าใครควรมีหน้าที่อย่างไร หรือใครส่วนร่วมกับกลุ่มอย่างไร แต่กลุ่มยังไม่ได้ดำเนินงานอย่างจริงจัง โดยกลุ่มให้ประธานเป็นผู้ที่ตัดสินใจและดำเนินการบริหารกลุ่มเอง

2. ประธานกลุ่ม (คุณพรพรรณ) ขาดความเด็ดขาด กล่าวคือ ประธานกลุ่มไม่กล้าที่จะไปจุกจิกกับสมาชิกกลุ่มมาก อย่างเช่น ถ้าใครไม่ส่งผลผลิตให้กลุ่มก็ไม่ใช่ไร หรือสมาชิกไม่ได้มีส่วนร่วมในการไปจำหน่ายก็ไม่ใช่ไร เนื่องจากว่าประธานกลุ่มเกรงว่าสมาชิกกลุ่มจะไม่พอใจ ซึ่งการที่ไม่กล้าไปบอกกล่าวให้สมาชิกมาร่วมกับกลุ่มนั้น จึงเท่ากับทำให้ความผูกพันของกลุ่มลดน้อยลงไปด้วย

3. สมาชิกกลุ่มยังมีความเป็นส่วนตัวสูงมากกว่าที่จะคิดถึงส่วนร่วม จึงทำให้การดำเนินงานที่ผ่านมาสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมน้อย อย่างเช่น การผลิตสินค้าส่งให้กลุ่มออกมาจำหน่ายน้อย หรือการที่สมาชิกกลุ่มไม่ได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือกลุ่มในการนำสินค้าไปจำหน่าย เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมีความคิดว่าเป็นหน้าที่ของประธานกลุ่ม ซึ่งความจริงแล้วเป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนควรที่จะมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ด้วยกัน

มูลเหตุจูงใจในการตัดสินใจรวมกลุ่มของสมาชิก

หลังจากที่คุณพรพรรณได้มาชวนเกษตรกรในพื้นที่ให้เข้าร่วมกลุ่มด้วยนั้น ซึ่งสมาชิกกลุ่มแต่ละท่านมีมูลเหตุจูงใจรวมกลุ่มต่างกัน จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่สมาชิกของกลุ่มตัดสินใจที่จะเข้าร่วมกลุ่ม มีดังนี้

ก) ปัจจัยด้านราคา เป็นปัจจัยที่สมาชิกให้ความสำคัญพอสมควร เพราะว่าในอดีตราคาผักที่ส่งให้แม่ค้าคนกลางราคาค่อนข้างต่ำ เมื่อมีการรวมกลุ่มกันประธานกลุ่มจึงได้มีการเสนอราคาผลผลิตที่ค่อนข้างสูงกว่าท้องตลาดให้แก่สมาชิกกลุ่มทราบ ดังนั้น จึงทำให้เกษตรกรเกิดความสนใจในการเลือกที่จะรวมกลุ่มในครั้งนี้

ข) ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในตัวประธานกลุ่ม เป็นปัจจัยที่เกษตรกรในพื้นที่ได้ให้ความไว้วางใจในตัวประธานกลุ่มว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ และเป็นบุคคลที่ขายของเก่ง จึงทำให้เกษตรกรเกิดความเชื่อถือในตัวประธานว่าจะสามารถทำกลุ่มได้จริง ดังนั้น จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สมาชิกสนใจเลือกที่จะรวมกลุ่ม

ค) ปัจจัยด้านความผูกพันระหว่างประธานกลุ่มกับสมาชิก เป็นปัจจัยที่มาจากการได้เรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ หลังจากนั้นได้มีการคบหากันมาตลอด จนทำให้แต่ละคนได้รู้จักนิสัยใจคอซึ่งกันและกัน ซึ่งความผูกพันนี้ได้ก่อตัวขึ้นมาเรื่อย ๆ จนเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่สมาชิกเลือกที่จะรวมกลุ่ม

ง) ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ ซึ่งในส่วนของความรู้เกี่ยวกับการดูแล การปลูกผักแบบปลอดสารพิษ นั้น ยังมีเกษตรกรบางคนที่ยังเริ่มเปลี่ยนมาปลูกผักแบบปลอดสารพิษ จึงทำให้ขาดความรู้และความชำนาญในเรื่องนี้ ดังนั้น การรวมกลุ่มในครั้งนี้สมาชิกบางส่วนจึงมุ่งหวังว่าจะนำมาซึ่งความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับจากกลุ่มมาปรับใช้กับตนเองได้

จ) ปัจจัยด้านการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง เมื่อก่อนนั้นเกษตรกรในพื้นที่ต่างคน ต่างอยู่ต่างคนต่างทำกิน และเมื่อนำผลผลิตไปจำหน่ายกับพ่อค้าคนกลางก็ถูกกดราคาผลผลิตทำให้เกษตรกรได้รับค่าตอบแทนที่ค่อนข้างต่ำ ซึ่งการรวมกลุ่มจะเป็นอีกหนึ่งทางเลือกของพวกเขาที่จะสามารถต่อรองกับพ่อค้าได้ และยังเป็นทางเลือกเพิ่มช่องทางจำหน่ายผลผลิตของตนเองด้วย

ก) ปัจจัยด้านราคา : ราคาที่คุณพรพรรณเสนอให้แก่เกษตรกรทราบก่อนที่จะรวมกลุ่มนั้น มีการให้ราคาผลผลิตที่ค่อนข้างที่จะมากกว่าท้องตลาด ตลอดจนทางกลุ่มได้มีการประกันราคาของผลผลิตไว้ด้วย เพื่อที่จะให้สมาชิกเกิดความสบายใจว่าจะได้ราคาผลผลิตเช่นนี้ตลอดไป ดังนั้น ราคาผลผลิตจึงเป็นที่สนใจของสมาชิกในการเลือกที่จะรวมกลุ่ม

“พืชผักที่ออกมาเขาช่วยเราได้ ในราคาที่ดีกว่าตลาด...” (ยรรยงค์)

“ราคาก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่เลือกรวมกลุ่ม เขาให้ราคาผักดีกว่าตลาดเท่าตัว...” (วีระ)

“การให้ราคาที่แรกไม่ได้ดีใจ แต่เขาสามารถเอาสินค้าของเราไปช่วยขายและได้ราคาดีกว่าแม่ค้า...” (สิริรัตน์)

“เขา (คุณพรพรรณ) เอาของเราไปขาย และให้ราคาพอสมควร อย่างช้าเขาให้ราคาสูงกิโลละ 20 บาท มากกว่าท้องตลาด ๆ ให้ราคา กิโลละ 12 บาท...” (วรรณนา)

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านราคาที่ให้สูงกว่าท้องตลาดเป็นปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรให้ความสนใจมากในการเลือกที่จะรวมกลุ่ม เพราะราคาที่กลุ่มให้สูงกว่าท้องตลาดนั้นนำมาซึ่งผลตอบแทนด้านรายได้ที่มากขึ้นกว่าแต่ก่อน จึงทำให้ตัดสินใจเลือกที่จะเข้าร่วมกลุ่ม ซึ่งผลในครั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เดโซ แสนักดี (2546) พบว่า สมาชิกกลุ่มอาชีพ มี

ความคาดหวังผลประโยชน์ตอบแทนจากการเข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และผลการศึกษาของ วรพล อัฐวงศ์ (2547) พบว่า สมาชิกให้ความสำคัญแต่ผลประโยชน์ตอบแทนที่จะได้รับเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การที่เกษตรกรตัดสินใจรวมกลุ่มนั้น น่าจะมาจากว่าในอดีตที่ผ่านมา นั้นเกษตรกรได้มีการปลูกผักโดยใช้ปุ๋ย และสารเคมีในการดูแลรักษาพืชผักในสวนเป็นหลัก จึงทำให้ค่าใช้จ่ายในสวนผักค่อนข้างสูง และเมื่อผลผลิตโตพอที่จะนำไปจำหน่ายกลับถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา ทำให้ขายสินค้าไม่ได้ราคา ขายเท่าไรก็ได้กำไร มีแต่ขาดทุนหรือไม่ก็เสมอตัว เพราะว่าเงินที่ได้เมื่อนำไปหักค่าปุ๋ย ค่าสารเคมีที่ใช้ในสวนแล้วแทบไม่พอใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน แต่พอคุณพรพรรณคิดที่จะตั้งกลุ่มจึงได้มาชวนเข้าร่วมกลุ่มกัน และทางกลุ่มได้มีการประกันราคาผักให้สูงกว่าท้องตลาด จึงทำให้สมาชิกคิดว่าน่าจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าการขายให้พ่อค้าคนกลาง และสมาชิกยังได้รับเงินเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่ต้องถูกกดราคาเหมือนสมัยก่อน

นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้นำผักไปจำหน่ายเอง คือ ตลาดน้ำ และสวนลุมพินี แต่ทางกลุ่มเน้นว่าผักที่นำไปจำหน่ายได้ต้องปลูกและดูแลแบบปลอดสารพิษ ผลผลิตที่ส่งต้องคัดเฉพาะส่วนที่มีคุณภาพ กล่าวคือ มีการตัดเฉพาะลำต้น หรือใบที่อ่อน ๆ เท่านั้น ส่วนที่แก่จะไม่มีการนำไปจำหน่ายเด็ดขาด ดังนั้น ถ้าสมาชิกประสงค์ที่จะส่งผักให้กับกลุ่มจึงต้องมีการควบคุมคุณภาพของสินค้าของตนเอง เพราะว่าถ้าไม่ควบคุมคุณภาพสินค้าก็อาจถูกยกเลิกไม่รับผักจากสมาชิกอีกต่อไป ซึ่งอาจจะนำมาซึ่งรายได้ที่ขาดหายไปของครอบครัว หรือเมื่อเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตมาตรวจสอบคุณภาพประจำเดือน ถ้าพบว่ามีสารเคมีย้อมส่งผลกระทบต่อกลุ่มอย่างแน่นอน ซึ่งอาจจะทำให้ไม่ได้ขายสินค้าอีกต่อไป หรือถูกเพ่งเล็งมายังกลุ่มได้

ข) ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในตัวประธานกลุ่ม : ปัจจัยด้านนี้สืบเนื่องมาจากช่วงที่คุณพรพรรณได้มาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งเกษตรกรในพื้นที่ได้เห็นศักยภาพของคุณพรพรรณว่าเป็นคนที่เก่ง ทั้งด้านความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ และเก่งในด้านการจำหน่ายผลผลิตของตนเองที่ตลาดน้ำ จึงทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่น ศรัทธาในตัวประธานกลุ่มว่าจะสามารถทำได้จริงอย่างที่ประธานบอกไว้ ดังนั้น ด้านความเชื่อมั่นในตัวประธานกลุ่มจึงมีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกที่จะเข้าร่วมกลุ่มของสมาชิก

“เขา (ประธานกลุ่ม) ชายของเก่งมาก เชื่อมั่นในตัวเขา...” (ไพลิน)

“ประธานเขาเก่ง เก่งเรื่องสมุนไพร ชายของก็เก่ง...” (วีระ)

สำหรับการตัดสินใจของสมาชิกนั้น เนื่องจากความเชื่อมั่นในตัวประธานกลุ่มว่าจะสามารถทำให้กลุ่มเกิดขึ้นได้จริง และทำให้พวกเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงทำให้สมาชิกตัดสินใจที่จะรวมกลุ่มกับคุณพรพรรณ สอดคล้องกับแนวคิดของ สากล สถิตวิทยานันท์ (2532, น. 168) ที่

กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือในบุคคล จึงทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจที่สมาชิกกลุ่มมีต่อคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) จึงทำให้พวกเขาตัดสินใจเลือกที่จะรวมเป็นกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษนั้น มีความสอดคล้องใกล้เคียงกับผลการศึกษาของ วรกันต์ จารุพัฒน์ (2548) พบว่า ผู้นำวิสาหกิจชุมชนที่รวมตัวโดยชาวบ้าน ผู้นำจะเป็นคนที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

จากการลงไปศึกษา ผู้ศึกษายังเห็นว่านอกจากความเชื่อมั่นในตัวประธานกลุ่มแล้ว สมาชิกกลุ่มยังได้เห็นถึงความช่วยเหลือต่าง ๆ ของประธานกลุ่มที่มีต่อสมาชิกทุกคนด้วย ไม่ว่าจะเป็นการหาเมล็ดพันธุ์ผักให้แก่สมาชิกเพื่อนำไปปลูก ซึ่งประธานจะมีการสอบถามผู้บริโภค และพิจารณาว่าช่วงนี้ตลาดต้องการกินผักชนิดใด และหาเมล็ดพันธุ์ไปให้สมาชิกปลูก หรือการลงไปดูในแปลงผักว่าผักของสมาชิกเป็นอย่างไร มีปัญหา มีโรคหรือไม่ หรือการไปรับสมาชิกที่ไม่มีเวลาไปประชุมในที่ต่าง ๆ หรือการไปรับผักของสมาชิกจากสวนเพื่อที่จะนำไปจำหน่าย โดยที่สมาชิกไม่ต้องมาส่งผักเอง เพียงแต่สมาชิกดูแลผักแบบปลอดสารพิษและตัดผักเฉพาะในส่วนที่อ่อน ๆ เท่านั้น หรือการไปมาหาสู่กันระหว่างประธานและสมาชิกกลุ่มเป็นประจำจึงทำให้ความผูกพันเพิ่มมากขึ้น และอีกส่วนหนึ่งมาจากที่ว่าประธานกลุ่มเป็นคนกระตือรือร้น ขยันขันแข็ง จริงจังกับงาน ลู่งาน คอยช่วยเหลือและประสานงานทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม จึงทำให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตัวประธานกลุ่ม และยังเกิดความรู้สึกผูกพัน เหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน สมาชิกมีอะไรที่ก็จะช่วยเหลือประธานได้ สมาชิกก็จะช่วยเหลือให้ด้วยความยินดี

ค) ปัจจัยด้านความผูกพันระหว่างประธานกลุ่มกับสมาชิก : ซึ่งความผูกพันนี้ได้ก่อตัวขึ้นมาเรื่อย ๆ หลังจากที่ได้อบรมเรียนรู้ร่วมกันแล้ว ทั้งคุณพรพรรณและเกษตรกรได้มีการพบปะพูดคุยกันเป็นประจำหลังจากที่ได้เรียนเกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษแล้ว ซึ่งการพบปะพูดคุยดังกล่าว นำมาซึ่งความผูกพันระหว่างคุณพรพรรณและเกษตรกร ประกอบกับช่วงนั้นคุณพรพรรณได้ย้ายบ้านมาเช่าอยู่ใกล้กับสมาชิกกลุ่ม จึงทำให้เวลาที่เกษตรกรที่เพิ่งเริ่มเปลี่ยนมาปลูกแบบปลอดสารพิษนั้น มีปัญหาเกี่ยวกับการดูแลผักจะสอบถามคุณพรพรรณ จึงทำให้ทั้งสมาชิกกลุ่มและคุณพรพรรณได้มีโอกาสพบกันอีก ส่งผลให้ความผูกพันระหว่างกันมีเพิ่มมากขึ้น

“ทำกันก่อน ทำกันจนรู้ใจแล้วค่อยตั้งกลุ่ม...” (ไพลิน)

“มาจากความผูกพันกัน ถึงฉันไม่ได้ส่งของให้เขา (ประธานกลุ่ม) ไม่ได้เงินจากเขา แต่ฉันได้มีการสื่อสารกัน บางครั้ง ฉันได้เป็นหนึ่งในตัวแทนไปประชุม เมื่อไปประชุมกันแล้ว เราก็มาปรึกษากัน...” (ยุวดี)

สำหรับความผูกพันนี้ เป็นความผูกพันทางจิตใจและทางกาย กล่าวคือ ทางจิตใจนั้น คุณพรพรรณให้ความเป็นกันเอง ช่วยเหลือและให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษอย่างเต็มที่ จึงทำให้สมาชิกกลุ่มรู้สึกว่าเขาเป็นคนที่จิตใจดี และในส่วนของความผูกพันทางร่างกาย คือ คุณพรพรรณจะมาเข้าร่วมให้ความรู้แก่สมาชิกจนกว่าจะเข้าใจและสามารถนำไปใช้ได้ รวมทั้งได้มีการเชิญชวนเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรมไปดูสวนผักของตนเองด้วย ซึ่งความผูกพันทั้งทางจิตใจและทางร่างกายนี้ ค่อย ๆ ซึมซับไปจากที่คนไม่เคยรู้จักกันมาก่อน จนกระทั่งมีความสนิทสนม ผูกพันซึ่งกันละกัน จนสามารถสนทนาใจของเกษตรกรให้ตัดสินใจที่จะเข้าร่วมกลุ่มด้วยกัน

ง) ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ : เป็นปัจจัยที่เกษตรกรบางคนหวังว่าการรวมกลุ่มจะสามารถเป็นแหล่งที่ให้ความรู้กับสมาชิกในกลุ่มได้ ซึ่งในกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ ประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ มีความชำนาญ และความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันในเรื่องวิธีการปลูกและดูแลผักปลอดสารพิษ ซึ่งบางคนได้ปลูกโดยวิธีนี้มานานจึงมีความเชี่ยวชาญมาก หรือบางคนเพิ่งจะเริ่มเปลี่ยนมาปลูกแบบปลอดสารพิษจึงมีความเชี่ยวชาญน้อย นอกจากนี้ในกลุ่มยังประกอบด้วยบุคคลที่มีการปลูกพืชผักที่แตกต่างกัน อย่างเช่นบางคนปลูกผัก บางคนปลูกเตย บางคนปลูกมะกูด หรือบางคนปลูกไม้ประดับ เป็นต้น จึงทำให้มีบุคคลที่มีความหลากหลายทั้งการปลูกพืชผล ความรู้ ความชำนาญ และการดูแลนั้น ดังนั้นเมื่อมารวมกลุ่มกัน สมาชิกคาดหวังว่ากลุ่มจะสามารถเป็นแหล่งให้ความรู้แก่สมาชิก ที่มีความรู้ ความชำนาญน้อย และเป็นที่ยอมรับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้ของสมาชิกด้วย

“เพื่อมีแหล่งความรู้ให้แก่สมาชิกและเด็ก ๆ ...” (ชาญ)

“เมื่อก่อนเราไม่รู้เรื่องยาใช้ไปผิดบ้าง ถูกบ้าง มากไปบ้าง รวมกลุ่มได้ความรู้มากขึ้น ถ้าเราไม่รวมเราก็ไม่รู้ใช้อย่างไร...” (ศรีศักดิ์)

“เราหวังว่าจะได้รับการถ่ายทอดความรู้จากกลุ่ม ถึงเราจะไม่ได้ปลูกผักแต่เราสามารถเอามาปรับใช้ได้...” (เมตตา)

การมีแหล่งความรู้นี้เท่ากับว่าเป็นการที่เกษตรกรได้เข้ามาช่วยกันเพื่อที่จะพูดคุยถ่ายทอดความรู้ที่แต่ละคนมีประสบการณ์มา และเป็นความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิกด้วย อย่างเช่น บ้านของคุณชาญ เป็นทั้งบ้าน ร้านขายของ สวนผักผลไม้ที่ปลอดสาร และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทางเจ้าหน้าที่และหน่วยงานภาครัฐมาจัดไว้ ซึ่งมีทั้งแผ่นโปสเตอร์เกี่ยวกับแมลงศัตรูพืช หรือแผ่นโปสเตอร์การป้องกันและดูแลรักษาพืชผัก หรือมุมหนังสือที่เกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งบ้านของคุณชาญค่อนข้างที่จะครบถ้วนทั้งการเกษตรภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ดังนั้นเมื่อมีการจัดประชุมกลุ่มหรือการประชุมศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ทางเจ้าหน้าที่จัดขึ้น ที่นี้จึงมีสมาชิกมารวมกันและจะมีการสอบถามเกี่ยวกับการปลูก การดูแลรักษา ซึ่งคุณชาญ คุณบรรยงค์ คุณพรพรรณ

หรือสมาชิกท่านอื่น ๆ ที่มีความรู้ก็จะบอกกันอย่างไม่ปิดบัง รวมทั้งยังชวนไปที่สวนของตนเองด้วย เพื่อที่จะได้ดูสถานที่จริงด้วย

จ) ปัจจัยด้านการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง : จากในอดีตที่เกษตรกรต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำกิน ไม่ได้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างในปัจจุบัน และเมื่อมีโครงการปลูกผักปลอดสารพิษเกิดขึ้น จึงทำให้เกษตรกรเห็นถึงประโยชน์ของการปลูกแบบปลอดสารพิษ ทั้งการประหยัดค่าใช้จ่าย คุณภาพของดินไม่เสีย และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย ประกอบกับในช่วงนั้นคุณพรพรรณ ได้ตั้งใจว่าจะตั้งกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษขึ้นมา จึงได้มาชวนเกษตรกรไปเข้าร่วมด้วย โดยจะมีการนำสินค้าไปจำหน่ายเองโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางและให้ราคาที่สูงกว่าท้องตลาดด้วย จึงทำให้เกษตรกรในพื้นที่เห็นว่าถ้าสามารถรวมกลุ่มกันได้ จะทำให้พวกเขาสามารถขายผลผลิตได้เองโดยที่ราคาผลผลิตไม่ถูกกดราคาเหมือนกับพ่อค้าคนกลาง

“การมีกลุ่มเพื่อที่จะต่อรองกับส่วนอื่น ๆ การร่วมมือในกลุ่มทำให้เรามีทางเลือก ถ้าเป็นสมัยก่อนก็ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ถ้ารวมกลุ่มสามารถขายถึงมือลูกค้าได้เลย...” (ชาญ)

“เขาขายของถึงคนที่ซื้อโดยตรง ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง...” (ยรรยงค์)

จากมูลเหตุจูงใจในการเลือกรวมกลุ่มของสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากว่าเพื่อที่จะสามารถต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้นั้นสอดคล้องกับแนวคิดของ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2544 อ้างถึงใน อรพรรณ ลิขิตานนท์, 2547, น. 14) ที่กล่าวว่า เหตุผลที่คนเข้าร่วมกลุ่ม ได้แก่ เพื่อความมีอำนาจ เพราะการรวมกลุ่มทำให้มีพลังอำนาจการต่อรองต่าง ๆ สูงขึ้น

อย่างไรก็ตามนอกจากปัจจัย 5 ประการ ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว การเลือกรวมกลุ่มของสมาชิกนั้น ยังนำมาซึ่งการเป็นเครือข่ายเชื่อมโยง ผู้กั้นของสมาชิกในกลุ่มด้วย ซึ่งการเป็นเครือข่ายนี้เป็นการเชื่อมโยงสมาชิกทุกคนให้มารวมตัวกันได้ โดยที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้ที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสมาชิกที่ไม่ได้ส่งผลผลิตให้กลุ่ม ซึ่งสามารถที่จะเป็นเครือข่ายด้วยเช่นกัน

“มันเป็นเครือข่ายที่ผูกพันไม่จำเป็นที่ต้องส่งของให้เขา...” (ยุวดี)

จากคำกล่าวข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่าการรวมกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษนั้น ไม่ใช่มีแต่ผลประโยชน์ด้านราคาที่สมาชิกจะได้รับจากการขายผลผลิตเท่านั้น แต่ยังมีความผูกพันทางด้านจิตใจที่มีต่อกันด้วย ที่สามารถผูกโยงสมาชิกกลุ่มเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งจริง ๆ แล้วคุณยุวดี ไม่ได้ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย แต่เป็นผู้ที่ร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มตลอด ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมใด คุณยุวดีจะช่วยเหลือกลุ่มโดยไม่เคยเกี่ยง เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าแม้ไม่ได้ส่งผักให้กลุ่ม แต่สามารถที่จะรวมกันเป็นกลุ่มได้ และกลุ่มจะสามารถดำรงอยู่ได้ต้องอาศัยความเป็น

ร่วมมือ ร่วมใจของสมาชิก ซึ่งความร่วมมือ ร่วมใจนั้นจะเป็นเครือข่ายของสมาชิกที่คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของกลุ่มเข้าไว้ด้วยกัน

สรุป ปัจจัยที่สมาชิกเลือกที่จะรวมกลุ่มนั้น มาจากหลายปัจจัยประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านราคา ด้านความเชื่อมั่นในตัวประธานกลุ่ม ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่สมาชิก และด้านการที่จะสามารถต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งจากปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นไม่สามารถที่อาศัยปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งในการเลือกที่จะรวมกลุ่มได้เท่านั้น ต้องอาศัยทั้ง 5 ปัจจัยร่วมกัน จึงจะทำให้กลุ่มสามารถที่จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งเมื่อกลุ่มเกิดขึ้นแล้วความผูกพัน ความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันจะตามมา จนกระทั่งเป็นเครือข่ายที่ซอันทบกันอยู่ที่ชั้นหนึ่งที่ทำให้กลุ่มสามารถที่จะดำรงอยู่ได้

การมีส่วนร่วมด้านวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของกลุ่ม

เมื่อแรกเริ่มที่ก่อตั้งกลุ่มนั้น ยังไม่ได้มีการตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ และกลุ่มยังไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ ตลอดแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มที่ชัดเจน เป็นเพียงการบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบเท่านั้น ว่าให้สมาชิกปลูกแบบปลอดสารพิษและส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่ายเท่านั้น แต่หลังจากที่จะส่งสินค้าเข้าร่วมหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จึงต้องมีการจัดตั้งกลุ่มให้ถูกต้องกับทางราชการ ดังนั้น วัตถุประสงค์และแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษจึงได้เริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม
2. การกำหนดแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่ม
3. การบริหารจัดการกลุ่ม

การกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า การเริ่มรวมกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ เกิดจากคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) ที่ตั้งใจว่าจะตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อรองรับกับยอดจำหน่ายผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้น จึงได้มาชวนเกษตรกรในพื้นที่ให้มารวมกลุ่ม ซึ่งวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มสามารถแบ่งได้ 2 ช่วง กล่าวคือ

- (ก) ช่วงแรกที่ก่อตั้งกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ
- (ข) ช่วงที่ตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ

ช่วงแรกที่ก่อตั้งกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ ในช่วงแรกของการตั้งกลุ่มนั้นเป็นการชวนเกษตรกรตามแขนงต่าง ๆ ที่เคยร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษมารวมตัวกันส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่าย โดยที่คุณพรพรรณจะนำไปจำหน่ายให้ ซึ่งช่วงแรกของการตั้งกลุ่มขึ้นมา

การกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มนั้น ยังไม่ได้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เป็นแต่เพียงการไปพูดคุยระหว่างคุณพรพรรณกับเกษตรกรแต่ละคนถึงเหตุผลของการตั้งกลุ่มในครั้งนี้ ซึ่งในการไปพูดคุยกับเกษตรกรกรนั้น คุณพรพรรณได้มีการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ เป็นการสื่อสารแบบภาษา คำพูดตรง ๆ ง่าย ๆ ธรรมดา เป็นกันเอง และไม่ได้มีความสลับซับซ้อนแต่ประการใด ซึ่งการพูดคุยครั้งนั้นเพื่อบอกถึงวัตถุประสงค์ ตลอดจนการดำเนินงานของกลุ่มให้เกษตรกรทราบ ซึ่งการบอกกล่าวนั้นทำให้เกษตรกรเข้าใจถึงการตั้งกลุ่มในครั้งนี้ของคุณพรพรรณ

“เราถามสมาชิกมีใครจะร่วมที่จะส่งผัก ในราคาที่เราประกันให้ใหม่ ก็แจ้งราคาผัก ตามความพอใจของแต่ละคน ว่าใครจะสามารถทำให้ได้ พี่ให้เราคุยกันจะได้ปลูกไม่ซ้ำกัน ของแต่ละตัวที่ออกไปต้องขายหมด เรายินโยบายในการผลิตของแต่ละคนจะได้ไม่ซ้ำกัน...” (พรพรรณ)

จากคำกล่าวข้างต้นที่คุณพรพรรณไปพูดคุยกับเกษตรกรนั้น เปรียบเสมือนกับว่าได้มีการเสนอทั้งจุดประสงค์และการดำเนินงานของกลุ่มไปในตัว โดยเปิดโอกาสให้เกษตรกรแต่ละคนสามารถสอบถาม และแสดงความคิดเห็นว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อข้อเสนอที่คุณพรพรรณได้บอกกล่าวแก่เกษตรกร ตลอดจนให้เกษตรกรแต่ละคนตัดสินใจด้วยตนเองว่าจะเข้าร่วมหรือไม่ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับคุณพรพรรณ เนื่องจากว่ากลุ่มให้ราคาผลผลิตที่ให้ค่อนข้างสูงกว่าท้องตลาด นอกจากนี้การที่สมาชิกตัดสินใจเลือกรวมกลุ่มยังมาจากความผูกพันที่มีต่อกัน และความเชื่อมั่นในตัวคุณพรพรรณที่สามารถจำหน่ายผักได้จำนวนมากด้วย จึงทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจในคำพูดที่คุณพรพรรณกล่าวมาว่าจะสามารถทำให้เป็นจริงได้

อย่างไรก็ตาม จากการสอบถามสมาชิกกลุ่มถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่ม สมาชิกกล่าวว่า คุณพรพรรณเป็นคนมาชวนเข้ากลุ่ม พร้อมกับเสนอถึงวัตถุประสงค์ในการร่วมกลุ่มด้วย

“ก็แนะนำว่าจะเอาสินค้าไปขาย โดยจะให้ลูกกลุ่มช่วยปลูกสินค้า หาสินค้าไปให้ขาย...” (สิริรัตน์)

“ขอความร่วมมือ ให้ร่วมมือปลูกและเขาจะรับไปขาย...” (ยรรยงค์)

สำหรับข้อเสนอที่คุณพรพรรณบอกกล่าวกับเกษตรกรนั้น ไม่ได้เป็นการบังคับให้เกษตรกรทุกคนที่ไปพูดคุยด้วยนั้นต้องเข้าร่วมกลุ่มด้วยกัน ในทางตรงกันข้ามการพูดคุยเสนอถึงวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมกลุ่มนั้น เป็นการมาสอบถามความคิดเห็นและความสนใจของแต่ละคนว่าเกษตรกรคนใดสามารถที่จะยอมรับกับข้อเสนอนี้ได้บ้าง หรือเกษตรกรคนใดสามารถที่จะกระทำให้ได้บ้าง ซึ่งถ้าเกษตรกรคนใดสามารถยอมรับกับข้อเสนอดังกล่าวได้ ก็สามารถเข้ามาร่วมกลุ่มกันได้ และหากว่าเกษตรกรท่านใดไม่สามารถยอมรับกับข้อเสนอดังกล่าวได้ เกษตรกรท่านนั้นมีอิสระในการตัดสินใจไม่เข้าร่วมกับกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นีรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, น. 186) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเพื่อที่จะให้เกิดประโยชน์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ประชาชนต้องมีส่วนร่วม

สรุป คุณพรพรรณเป็นผู้ที่กำหนดวัตถุประสงค์เองทั้งหมด คุณพรพรรณเป็นผู้ที่มีบทบาทมาก ส่วนสมาชิกกลุ่มไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ แต่สมาชิกกลุ่มจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมกลุ่มด้วยกันหรือไม่ รวมทั้งยอมรับกับข้อเสนอดังกล่าวหรือไม่ การยอมรับข้อเสนอของสมาชิก เท่ากับว่าเป็นการมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ด้วยเช่นกัน เพราะว่าสมาชิกทุกคนเห็นด้วย และพอใจกับวัตถุประสงค์ที่คุณพรพรรณกล่าวมา

ช่วงที่ตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ เมื่อกลุ่มดำเนินงานมาได้สักระยะหนึ่งและทางกลุ่มตัดสินใจที่จะส่งผลผลิตเข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี พ.ศ. 2547 จึงได้ไปปรึกษากับสำนักงานเขตเพื่อขอเข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งทางหน่วยงานราชการแนะนำว่าให้กลุ่มไปจดทะเบียนตั้งกลุ่มกับทางสำนักงานเขตก่อน เนื่องจากว่ากลุ่มยังไม่ได้เป็นตั้งกลุ่มอย่างชัดเจน ดังนั้น ทางกลุ่มจึงต้องมาดำเนินการจดทะเบียนกลุ่มให้ถูกต้องกับทางราชการ ซึ่งการตั้งกลุ่มที่ถูกต้องจึงนำมาซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มอย่างเป็นทางการ

จากการลงไปศึกษา พบว่า วัตถุประสงค์ของกลุ่มที่เป็นทางการนั้น คุณพรพรรณได้นำสิ่งที่ได้เคยบอกกล่าวด้วยวาจาจากสมาชิกกลุ่มในช่วงแรกที่ก่อตั้งกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ นำมาเรียบเรียงใหม่ให้เป็นภาษาทางการถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนมากขึ้น แต่ความหมายเหมือนกับของเดิมที่ได้กล่าวมาแล้ว นั่นคือ จากที่คุณพรพรรณเคยกล่าวว่า ให้สมาชิกช่วยกันปลูกและส่งผักในราคาที่เป็นกลุ่มไปจำหน่าย โดยที่ทางกลุ่มจะประกันราคาไว้ให้สมาชิกและมากกว่าท้องตลาด มาเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์อย่างเป็นทางการ กล่าวคือ

1. ผลิตผักออกจำหน่ายโดยต้องการให้มีผักหลากหลายชนิด ซึ่งแล้วแต่ว่าผลผลิตของแต่ละคนจะมีอะไรก็นำมาส่งให้ตัวแทนกลุ่มจำหน่าย
2. เพื่อให้ราคาของผลผลิตได้ราคาสูงขึ้นพอสมควร เพราะปกติแล้วผลผลิตของกลุ่มจะนำส่งไปจำหน่าย ณ ตลาดปากคลองและหัวรถไฟ ซึ่งจะได้ราคาต่ำมากเพราะต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง
3. เป็นการกระจายรายได้ให้กับกลุ่ม ไม่ใช่การว่าจ้างแรงงานเพิ่ม แต่เป็นการให้ครอบครัวของเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิต
4. ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีความร่วมมือกัน มีแนวคิดและปรับปรุงพัฒนาผลผลิตและผลงานของกลุ่ม

สรุป การกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มช่วงที่ตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการนั้น คุณพรพรรณเป็นผู้ที่มีบทบาทในเรื่องนี้ ส่วนสมาชิกกลุ่มไม่ได้มีส่วนร่วม ซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มเป็นการนำคำพูดที่คุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) ได้บอกกล่าวกับสมาชิกกลุ่มช่วงแรกที่ตั้งกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ มาเรียบเรียงใหม่ให้เป็นภาษาที่เป็นทางการ และมีความสละสลวยเท่านั้น แต่ความหมายของวัตถุประสงค์ของกลุ่มยังคงเป็นเช่นเดิม

การกำหนดแนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม

กลุ่มได้มีการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบต่าง ๆ ให้กับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 ส่วน กล่าวคือ

(ก) การแบ่งหน้าที่ตามโครงสร้างของกลุ่มทั่วไป

(ข) การแบ่งหน้าที่ในการผลิตสินค้าของกลุ่ม

การแบ่งหน้าที่ตามโครงสร้างของกลุ่มทั่วไป ช่วงก่อนที่กลุ่มจะได้มีการจดทะเบียนตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ กลุ่มได้มีการเรียกสมาชิกกลุ่มมาประชุมเพื่อแจ้งว่าจะจดทะเบียนตั้งกลุ่มกับทางสำนักงานเขต เพื่อที่จะส่งสินค้าเข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และจึงได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการในคราวเดียวกัน ว่าใครมีตำแหน่งหน้าที่อะไร ใครเป็นประธานกลุ่ม รองประธาน เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น เมื่อได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเรียบร้อยแล้ว จึงได้ไปจดทะเบียนตั้งกลุ่มกับทางสำนักงานเขต ซึ่งการแบ่งหน้าที่ลักษณะนี้ กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษได้มีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน กล่าวคือ

1. คุณพรพรรณ (นามสมมติ)	ประธานกลุ่ม
2. คุณมณวีดี (นามสมมติ)	รองประธานกลุ่ม
3. คุณทองคำ (นามสมมติ)	รองประธานกลุ่ม
4. คุณชูชาติ (นามสมมติ)	เหรัญญิก
5. คุณยุวดี (นามสมมติ)	ประชาสัมพันธ์

สำหรับการแบ่งหน้าที่ภายในกลุ่มนั้น พบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) เป็นผู้แบ่งหน้าที่ให้สมาชิกกลุ่มแต่ละคน แต่อย่างไรก็ตามการแบ่งหน้าที่นั้น คุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) จะแบ่งหน้าที่ของสมาชิกโดยพิจารณาถึงบุคลิกลักษณะนิสัยใจคอของแต่ละคน และสอบถามความเต็มใจของสมาชิกท่านที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินงานในตำแหน่งหน้าที่นั้น ๆ ตลอดจนจะสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มท่านอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

“พี่แบ่งให้เขา อย่างในเรื่องประชาสัมพันธ์กลุ่ม พี่จะดูว่าคนนี้ เขารู้ว่ากลุ่มดำเนินการอย่างไร ปลูกอะไร เขาสามารถตอบแทนได้ เมื่อมีประชุมกับเจ้าหน้าที่จะให้เขาไป หรือคนนี้มีความรู้ดีก็จะส่งไปอบรม เขาไปแล้วได้ประโยชน์เราก็จะมาคุยกัน...” (พรพรรณ)

“ประธานเป็นคนแบ่งงานให้ เมื่อประชุมกันก็ก็จะบอกว่าใครมีหน้าที่อะไร แต่เขาถามว่าทำได้ไหม...” (ยุวดี)

อย่างเช่น ตำแหน่งประชาสัมพันธ์กลุ่ม คือ คุณยุวดี ซึ่งคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) เสนอว่าให้คุณยุวดีเป็นประชาสัมพันธ์ให้กลุ่ม ซึ่งสมาชิกทุกคนเห็นว่าเหมาะสม เพราะว่าคุณยุวดีเป็นคนคุยเก่ง เป็นที่รู้จักของทุกคนในพื้นที่ เมื่อกลุ่มได้ตั้งคุณยุวดีเป็นประชาสัมพันธ์กลุ่ม สมาชิก

ทุกคนไม่ได้คัดค้าน และคุณยิวดีเต็มใจที่จะช่วยเหลือกลุ่มเสมอ แม้ว่าตนเองจะไม่ได้ส่งผลผลิตให้กลุ่ม แต่ได้ร่วมกิจกรรมกับกลุ่มทุกครั้ง

ส่วนของการดำเนินงานตามตำแหน่งหน้าที่สมาชิกกลุ่มนั้น แม้ว่ากลุ่มจะมีการแบ่งโครงสร้างตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่มอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งรองประธาน เภรัณญิก หรือตำแหน่งอื่น ๆ ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติกลุ่มกลับไม่ได้มีการดำเนินงานตามตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลนั้น ๆ เป็นเพียงแต่การตั้งตำแหน่งต่าง ๆ ขึ้นมาให้ครบองค์ประกอบของกลุ่มเท่านั้น แต่อำนาจหน้าที่หลัก ทั้งการดูแลกลุ่มและการบริหารจัดการของกลุ่มจะเป็นของประธานกลุ่ม แต่เพียงผู้เดียว จึงทำให้การดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่มไม่เป็นระบบเท่าที่ควรอย่างเช่น แล้วแต่ประธานกลุ่มเป็นหลัก ทั้งการจัดประชุมกลุ่ม หรือการประเมินผลกลุ่ม เป็นต้น

จากการที่กลุ่มไม่ได้มีการดำเนินงานตามโครงสร้างหน้าที่ที่ทางกลุ่มได้แบ่งให้กับสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งให้คุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) เป็นผู้มีอำนาจดำเนินงานบริหารกลุ่มแต่ผู้เดียวนั้น จึงส่งผลถึงการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมาของกลุ่มไม่เป็นระบบเท่าที่ควร อย่างเช่น การประชุมกลุ่ม ซึ่งทั่วไปควรที่จะมีสมาชิกครบทุกคนที่เข้าร่วมประชุม แต่กลุ่มกลับมีเพียงสมาชิกกลุ่มไม่กี่คนที่มาร่วมประชุม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย และไม่มีวาระที่แน่นอนในการจัดประชุมกลุ่ม หรืออย่างการประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่มยังไม่มีประเมินผลอย่างแน่นอน เป็นต้น

สรุป กลุ่มมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับสมาชิกกลุ่มตามโครงสร้างของกลุ่มทั่วไป โดยที่กลุ่มคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) จะเป็นผู้ที่กำหนดตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ให้กับสมาชิกกลุ่ม แต่ในทางกลับกันกลุ่มไม่ได้ดำเนินงานตามตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคนที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งกลุ่มได้ให้อำนาจการดำเนินงานกลุ่มเป็นของคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) จึงทำให้การดำเนินงานกลุ่มแล้วแต่คุณพรพรรณเป็นส่วนใหญ่

การแบ่งหน้าที่ในการผลิตสินค้าให้กลุ่ม ในส่วนของการแบ่งหน้าที่ในการผลิตสินค้าให้กลุ่มจำหน่าย ช่วงแรกนั้นยังไม่ได้มีการแบ่งหน้าที่ในการผลิตสินค้าส่งให้กลุ่มจำหน่ายอย่างชัดเจน เพียงแต่จะให้สมาชิกนำผลผลิตที่ตนเองมีอยู่มาส่งให้กลุ่มจำหน่าย โดยกลุ่มได้ตั้งราคาผักไว้ ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกือบทุกคนได้ผลผลิตของตนเองมาให้กลุ่มจำหน่าย แต่เนื่องจากสินค้าของสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นจำพวกข้าว ตะไคร้ ใบมะกรูด ใบกระเพรา เติย เป็นต้น จึงขายได้น้อย ทำให้หลังจากนั้นสมาชิกกลุ่มบางท่านไม่ได้ส่งผลผลิตดังกล่าวให้กลุ่มจำหน่าย และส่วนผักที่จำหน่ายก็จะมีของคุณยรรยงค์ที่เป็นพวกคะน้าธรรมดา กวางตุ้งธรรมดา และผักของคุณวีระที่เป็นผักบุ้ง ซึ่งผักสามารถขายได้ดีพอสมควร

หลังจากนั้นเมื่อคุณพรพรรณนำผลผลิตของกลุ่มไปจำหน่ายจึงได้สอบถามผู้บริโภคว่า ต้องการสินค้าชนิดใด แล้วจึงมาพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มให้ผลิตสินค้าที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค จึงทำให้ช่วงหลังนั้นคุณพรพรรณได้กลับมาพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มว่าผู้บริโภคร้องการผักชนิดนี้ และกลุ่มจึงได้เริ่มมีการแบ่งหน้าที่ในการผลิตสินค้าให้กลุ่มจำหน่าย เพื่อตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

ดังนั้น การแบ่งหน้าที่ในการผลิตสินค้าของกลุ่ม จึงมาจากคุณพรพรรณที่เป็นผู้ที่วางแผนการผลิตสินค้าของกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากว่าคุณพรพรรณเป็นผู้ที่สินค้าไปจำหน่าย และได้มีการสอบถามผู้บริโภคถึงความต้องการสินค้า ส่วนสมาชิกกลุ่มจะมีส่วนร่วมน้อย

“เพราะกลุ่มเรามีคนไปขายอยู่แล้ว คือ ประธานกลุ่มและเขาจะรู้ว่าตอนนี้ตลาดต้องการอะไร เขาจะมาคุยกับสมาชิกว่าจะพยายามปลูกให้ได้ใหม่...” (ชาญ)

“ส่วนใหญ่เป็นประธานเป็นคนแจ้ง แล้วคิดเห็นกันอย่างไร ก็เขาเป็นคนขาย เขาจะรู้ว่าใครควรจะปลูกอะไร...” (วีระ)

“การดำเนินงานส่วนมากจะเป็นประธานกลุ่ม เพราะว่าเขาเอาผักไปขาย...” (ยรรยงค์)

“เขา (ประธานกลุ่ม) แบ่ง เขาจะให้เราปลูกสายบัว พริกชี้หนู กล้วย...” (ศรศักดิ์)

“ประธานบอกว่า ช่วงนี้กล้วยเล็บมือนางขายดี แล้วบอกพี่ (สิริรัตน์) ว่าจะปลูกใหม่ ถ้าปลูกเขา (ประธานกลุ่ม) จะไปหาหน่อกล้วยมาให้... (สิริรัตน์)

ถึงแม้ว่าประธานกลุ่มจะกำหนดว่าใครควรปลูกผักชนิดใด แต่ประธานจะพิจารณาว่าใครมีพื้นที่เหมาะสม ใครถนัดปลูกผักชนิดใด อย่างเช่น คุณยรรยงค์เป็นผู้ที่ปลูกผักมาตั้งแต่แรก จึงมีความถนัด ตลอดจนมีความพร้อมด้านแรงงาน และที่ดิน จึงทำให้เมื่อต้องการให้สมาชิกกลุ่มปลูกผักเพิ่ม คุณพรพรรณจะนึกถึงและมาพูดคุยกับคุณยรรยงค์ และที่สำคัญจะสอบถามความสมัครใจของสมาชิกกลุ่มด้วยว่าสามารถทำได้หรือไม่ โดยให้สมาชิกกลุ่มสามารถตัดสินใจเองว่าสามารถปลูกได้หรือไม่ แล้วแต่สมาชิกกลุ่ม

แต่อย่างไรก็ตาม คำที่บอกกล่าวของประธานกลุ่มนั้น ไม่ได้บังคับว่าจะต้องปลูกตามที่กำหนดเสมอไป ซึ่งผลผลิตหลัก ๆ ของกลุ่มนั้น ต้องการให้สมาชิกนำผักที่มีการปลูกอยู่แล้วในท้องถิ่น ซึ่งมีอยู่มากมายและหลากหลายนั้น นำมาส่งให้กับกลุ่มเพื่อนำไปจำหน่าย เพียงแต่ว่าสิ่งที่ประธานบอกกล่าวให้ปลูกเพิ่มเติม นั้น เป็นผักที่ตลาดกำลังนิยมและมีราคาสูง อย่างเช่น ค่ะน้ำฮ่องง ผักกวาดตุ้งใต้หวัน ผักโขม บวบหอม เป็นต้น

ครั้งหนึ่งผู้ศึกษาเคยไปร่วมประชุมกับกลุ่มนั้น ประธานจะกล่าวกับสมาชิกกลุ่มว่า ผักชนิดนี้กำลังเป็นที่ต้องการของตลาดมาก และประสงค์จะให้สมาชิกช่วยปลูกเพิ่มเพื่อส่งให้กลุ่มจำหน่าย ประธานจะสอบถามว่าสมาชิกท่านใดสามารถที่จะปลูกให้ได้บ้าง ถ้าใครปลูกได้ก็จะ

บอกว่าสามารถที่จะปลูกให้ได้ หรือถ้าทำไม่ได้ประธานจะถามสมาชิกอื่น ๆ ว่า สามารถรับไปปลูกเพิ่มได้หรือไม่ แต่ถ้าไม่มีใครสามารถรับไปปลูกเพิ่มเติมได้ ประธานกลุ่มจะไม่บังคับใคร ข้อเสนอที่จะให้ปลูกเพิ่มก็จะเลื่อนออกไปก่อน แล้วค่อยมาคิดพิจารณาถึงทางออกใหม่ต่อไปว่าจะดำเนินการอย่างไรดี

ส่วนการแสดงความคิดเห็น ในเรื่องหน้าที่การผลิตสินค้าให้กลุ่ม สมาชิกกลุ่มจะมีการพูดคุย แสดงความคิดเห็นบ้าง ถึงความพร้อมหรือความไม่พร้อมของตนเอง อย่างเช่น คุณไพลินพร้อมจะปลูกกระเจี๊ยบให้กลุ่ม แต่ขอให้เก็บเกี่ยวผลผลิตเก่าไปก่อน หรืออย่างคุณศรศักดิ์ขอให้ประธานกลุ่มช่วยหาเมล็ดพันธุ์มาให้ และความไม่พร้อมของตนเอง เช่น คุณวรรณณาทำไมไหวไม่มีแรงงานช่วยเหลือ สภาพที่ดินไม่ดี เป็นต้น และถ้ากลุ่มยังหาข้อยุติของการผลิตไม่ได้ ประธานกลุ่มจะไม่บังคับสมาชิกท่านใดทั้งสิ้นในการผลิตสินค้าให้กลุ่ม และการผลิตนั้น ๆ จะถูกเลื่อนออกไปก่อน

ส่วนการตัดสินใจของสมาชิกกลุ่มในการปลูกผลผลิตนั้น สมาชิกกลุ่มสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ โดยที่การตัดสินใจนั้น คุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) ไม่ได้มีการบังคับแต่ประการใด

อย่างไรก็ตาม จากการแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มที่ประธานกลุ่มจะเป็นผู้ที่มีบทบาทมากกว่าสมาชิกกลุ่ม อาจจะเป็นเพราะว่าคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) เป็นบุคคลที่สมาชิกกลุ่มเชื่อมั่น ไว้วางใจ และที่สำคัญสามารถที่จะนำสินค้าของสมาชิกกลุ่มไปจำหน่ายได้ครั้งละจำนวนมาก ซึ่งก็เท่ากับว่าคุณพรพรรณช่วยระบายสินค้าของสมาชิกได้มากเช่นเดียวกัน และการที่สามารถจำหน่ายสินค้าได้มากนั้น ยังเป็นการสร้างความมั่นใจ ตลอดจนเชื่อมั่นของสมาชิกกลุ่มที่มีต่อตัวประธานกลุ่มมากขึ้นด้วย จึงทำให้เมื่อประธานกลุ่มเสนอถึงการดำเนินการผลิตว่าช่วงนี้ควรปลูกอะไร แล้วสมาชิกท่านใดน่าจะมีความเหมาะสมที่จะเป็นผู้ที่ปลูกผลผลิตชนิดนั้น จึงทำให้สมาชิกเห็นด้วยและมีการตัดสินใจตามที่ประธานกลุ่มเสนอมา เพราะว่าสิ่งที่คุณพรพรรณกล่าวนั้นนำมาซึ่งความหวังดีที่จะให้สมาชิกมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งผลการศึกษาคั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณัฐนันท์ หอมวิเศษวงศา (2548) พบว่า สมาชิกกลุ่ม กรรมการกลุ่ม จะเห็นด้วยกับประธาน และให้ประธานกลุ่มเป็นผู้ชี้แนะ เนื่องจากประธานมีประสบการณ์ในการค้าขาย การผลิตสินค้า จึงมีมุมมองที่กว้างกว่าสมาชิกกลุ่ม

สรุป การแบ่งหน้าที่ในกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งหน้าที่ตามโครงสร้างของกลุ่ม หรือการแบ่งหน้าที่ในการผลิตนั้น พบว่า สมาชิกกลุ่มจะมีส่วนร่วมในการแบ่งหน้าที่ภายในกลุ่มน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นประธานกลุ่มที่มีบทบาทมากกว่า เนื่องจากว่าสมาชิกในกลุ่มให้ความเคารพในความคิดและมีความเชื่อมั่นในตัวประธาน ว่าสิ่งที่ประธานกลุ่มเสนอนั้นเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกและกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการตัดสินใจว่าจะปลูกหรือไม่ปลูกผลผลิตนั้น ๆ

สมาชิกกลุ่มสามารถตัดสินใจอย่างอิสระไม่มีการบังคับใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งประธานกลุ่มให้อิสระในการตัดสินใจ

การบริหารจัดการกลุ่ม

แม้ว่ากลุ่มจะมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน แต่การบริหารจัดการกลุ่มนั้นคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) เป็นผู้ดูแลบริหารจัดการเองทั้งหมด โดยที่มีลูกสาวของคุณพรพรรณเป็นผู้ที่ช่วยเหลือในการจัดทำบัญชีของกลุ่ม โดยบัญชีดังกล่าวจะเป็นการจัดทำในลักษณะง่าย ๆ เพื่อสะดวกในการเข้าใจเวลาที่อ่าน ยังไม่ได้มีการจัดทำที่เป็นระบบ

การเขียนจะเป็นลักษณะที่ว่าสัปดาห์นี้ไปรับผักของสมาชิกท่านใด ผักชนิดใด จำนวนกี่กิโลกรัม ขายได้จำนวนเงินเท่าใด จ่ายให้สมาชิกกลุ่มที่ส่งผักเท่าใด และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ อย่างค่าถุงใส่ผัก ถุงหิ้ว ค่าน้ำมันรถ

สำหรับการจัดทำบัญชีข้างต้นนั้น ทางกลุ่มจะต้องนำไปทางสำนักงานเขตสัปดาห์ละครั้ง เพื่อที่ทางสำนักงานเขตจะได้ตรวจสอบว่าทางกลุ่มมียอดจำหน่ายของแต่ละสัปดาห์ว่าเท่าใด มีใครส่งผลผลิตให้กลุ่มบ้าง และทางกลุ่มมีปัญหาเกี่ยวกับการจำหน่ายหรือไม่ ซึ่งยอดที่ทางกลุ่มส่งให้สำนักงานเขตนั้น ทางสำนักงานเขตจะส่งให้กับสำนักพัฒนาสังคม ศาลาว่าการกรุงเทพมหานครอีกครั้ง

ในส่วนของสมาชิกกลุ่มนั้น ไม่ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งด้านการเงิน การบัญชีแต่ประการใด สมาชิกกลุ่มเพียงแต่ช่วยกันผลิตสินค้าส่งให้กับกลุ่ม

“ลุงไม่ได้ช่วย เขา (คุณพรพรรณ) ทำคนเดียว..” (ยรรยงค์)

“ประธานกับลูกสาวเป็นคนทำบัญชี ผมไม่ได้ช่วย ไม่ค่อยรู้เรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ ...” (วีระ)

“ประธานกับลูกสาว เขาดูแลเรื่องนี้...” (เมตตา)

จากการลงไปศึกษา พบว่า สาเหตุที่ทำให้สมาชิกกลุ่มไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเนื่องจาก

1. สมาชิกกลุ่มไม่มีความรู้ด้านการบริหารจัดการ ทั้งด้านการเงิน การบัญชี เพราะสมาชิกกลุ่มเป็นเกษตรกร มีความรู้น้อย ไม่ค่อยจะเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี

2. สมาชิกกลุ่มเห็นว่าเป็นหน้าที่เป็นของประธานกลุ่ม (คุณพรพรรณ) เพราะประธานเป็นผู้ที่ไปจำหน่ายสินค้า และต้องจัดทำรายงานประจำสัปดาห์ส่งให้เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตเป็นประจำ จึงยอมมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีเป็นอย่างดี

3. สมาชิกไว้ใจในตัวประธานกลุ่ม เป็นผู้โปร่งใส ไม่คดโกง และมีการจ่ายเงินค่าผลผลิตให้กับสมาชิกตรงเวลา จึงมอบหน้าที่ให้ประธานกลุ่มรับผิดชอบ เพราะช่วงตลอดระยะเวลาที่ประธานกลุ่มรับผักไปจำหน่าย ประธานกลุ่มจะชั่งน้ำหนักของสินค้าต่อหน้าสมาชิกกลุ่มทุกครั้ง แล้วจดรายละเอียดเกี่ยวกับชนิดผัก และน้ำหนักของสินค้า เพื่อให้สมาชิกทราบ และตัว

ประธานกลุ่มเก็บเอกสารนี้ไว้ ต่อมาภายหลังจากที่จำหน่ายเสร็จสิ้นในแต่ละวัน ประธานจะคิดเงิน แล้วนำเงินมาจ่ายพร้อมกับเอกสารการจดยอดละเอียดชนิดสินค้าและน้ำหนักให้กับสมาชิกในวันรุ่งขึ้นทันที จึงทำให้สมาชิกเชื่อมั่น ไว้วางใจให้คุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) เป็นผู้ดูแลในการบริหารจัดการทั้งด้านการเงิน การบัญชีทั้งหมดของกลุ่ม

สรุป การบริหารจัดการกลุ่ม พบว่า กลุ่มยังไม่มีการบริหารที่เป็นระบบ โดยการบริหารกลุ่มนั้น มีประธานกลุ่มเป็นผู้ที่ดูแลทั้งหมด และมีลูกสาวของคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) เป็นผู้คอยช่วยเหลือ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ วรกันต์ จารุพัฒน์ (2548) ที่พบว่า วิสาหกิจที่จัดตั้งโดยชาวบ้าน มีการบริหารจัดการยังไม่เป็นระบบ ส่วนใหญ่บริหารในระบบเครือญาติ

ส่วนสมาชิกกลุ่มไม่มีส่วนร่วมในเรื่องนี้เลย เพราะว่า สมาชิกกลุ่มไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี และประธานเป็นผู้ที่จำหน่ายสินค้าย่อมมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ นอกจากนี้สมาชิกมีความไว้วางใจในตัวประธานกลุ่มว่ามีการดูแลด้านการเงิน การบัญชีของกลุ่มอย่างไร้ข้อสงสัย ซึ่งการบริหารจัดการกลุ่มที่ไม่เป็นระบบของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษนั้น มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธนิกันต์ ศักดาพร (2548) พบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่มีการจัดทำบัญชีที่อย่างเป็นระบบ

การมีส่วนร่วมด้านการช่วยเหลือ สนับสนุนของสมาชิกต่อการดำเนินงานของกลุ่ม

กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษจะไปถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ได้นั้น ต้องอาศัยความช่วยเหลือ ร่วมมือ ร่วมใจ ตลอดจนการสนับสนุนจากสมาชิกกลุ่ม ซึ่งการช่วยเหลือ และการสนับสนุนกลุ่มของสมาชิกนั้น สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ด้านการผลิตสินค้าให้กลุ่มจำหน่าย
2. ด้านการให้คำปรึกษา และช่วยเหลือกลุ่ม
3. ด้านการร่วมประชุมกลุ่ม
4. ด้านการนำผลผลิตไปจำหน่าย

ด้านการผลิตสินค้าส่งให้กลุ่มจำหน่าย

เนื่องจากว่ากลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ มีการนำผลผลิตไปจำหน่ายเองโดยประธานกลุ่มเป็นผู้ที่รับผิดชอบเรื่องนี้ ดังนั้น การปลูกและส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่ายนั้น จึงเป็นการสนับสนุนการดำเนินงานหลักของกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่ผลผลิตของกลุ่มจะเป็นผักต่าง ๆ แล้วแต่ว่าใครจะปลูกอะไรก็ได้ ไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นผักชนิดใด แต่ยังมีผลผลิตบางชนิดที่ประธานกลุ่มต้องการให้ปลูกเพิ่ม แต่ประธานกลุ่มจะมาสอบถามความสมัครใจ ความพร้อมและความถนัดของสมาชิกก่อน

ในส่วนของสมาชิกกลุ่มที่มีทั้งหมด 17 ท่าน มีผู้ที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย จำนวน 5 ท่าน ซึ่งทั้ง 5 ท่านนี้เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. คุณยรรยงค์ ผักที่ปลูก ได้แก่ ค่ะน้ำฮ่องกง ค่ะน้ำธรรมดา กวางตุ้งใต้หวัน
2. คุณวีระ ผักที่ปลูก ได้แก่ ผักบุงจีน
3. คุณวรรณมา ผักที่ปลูก ได้แก่ ดอกสลิด ข่า
4. คุณไพลิน ผักที่ปลูก ได้แก่ ผักโขม บวบเหลี่ยม บวบหอม
5. คุณสิริรัตน์ ผักที่ปลูก ได้แก่ กล้วยหอม กล้วยน้ำว่า กล้วยหักมุก

ส่วนสมาชิกกลุ่มที่เหลืออีก 12 ท่าน ไม่ได้ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย ซึ่งในจำนวน 12 ท่านนี้ ประกอบด้วยผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัย จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเหตุผลที่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัย ทั้ง 5 ท่าน ที่ไม่ได้ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย ได้แก่

1. ประธานกลุ่ม ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองที่จะทำการเกษตร เนื่องจากถูกไล่ที่อยู่อาศัย จึงได้ย้ายมาเช่าบ้านหลังใหม่ ซึ่งบ้านเช่านั้นไม่มีบริเวณกว้างพอที่จะทำการปลูกผัก ดังนั้นจึงไม่ได้ปลูกผลผลิตส่งให้กลุ่มแต่ประการใด

2. คุณชาญ เนื่องจากว่ามีร้านค้าของตนเองจึงไม่ได้ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย ซึ่งผลผลิตที่ปลูก ได้แก่ ส้มโอ มะพร้าว น้ำหอม กล้วย พุทธา ตำลึง ดอกแค

“เรามีร้านขายของเราเอง และเปิดโอกาสให้กับสมาชิกคนอื่น ๆ ได้มีที่ขาย หรือนำสินค้าที่ประธานกลุ่มเหลือจากการขายที่สวนลุมพินีก็มาขายที่ร้านเรา...” (ชาญ)

3. คุณศรศักดิ์ เนื่องจากว่าผลผลิตที่ปลูกในปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมของผู้บริโภค และยังนำไปใช้ประโยชน์ได้น้อย ซึ่งได้แก่ เตย กับมะกรูด ดังนั้น จึงไม่ได้ส่งให้กลุ่มจำหน่าย แต่มาช่วงหลังคุณศรศักดิ์ได้เริ่มทดลองปลูกสายบัวแล้ว เพื่อส่งให้กลุ่มจำหน่าย เนื่องจากมีการปลูกและดูแลไม่ยาก

4. คุณยุวดี เนื่องจากผลผลิตที่ปลูกไม่เป็นที่นิยมของผู้บริโภคเช่นเดียวกับคุณศรศักดิ์ รวมทั้งการเข้าร่วมกลุ่มในครั้งนี้มาร่วมกลุ่มด้วยจิตใจ ที่ต้องการทำงานร่วมกัน เพื่อช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกกลุ่ม

“ทำงานหนักมาตลอด ตอนอายุ 20 ทำงานหนักเหมือนคนอายุ 30 ตอนนี้อายุจะหยุดตัวเองแล้ว เพราะอีกปีเดียวลูกจะเรียนจบแล้ว ที่เข้าร่วมร่วมกลุ่มเพราะมันผูกพัน ร่วมกันมาตั้งแต่แรก...” (ยุวดี)

5. คุณเมตตา ปลูกไม้ประดับ จำพวกเฟิร์น หมากรวย เป็นต้น ซึ่งเป็นผลผลิตดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ให้สมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ จึงทำให้ไม้ประดับของคุณเมตตาไม่ได้ส่งให้กลุ่มไปจำหน่าย แต่ถึงแม้ว่าผลผลิตที่ปลูกจะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ

กลุ่มก็ตาม คุณเมตตาที่ยังคงเข้าร่วมกับกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ และมีการดูแลผลผลิตแบบปลอดสารพิษเช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่น ๆ ด้วย

6. สำหรับสมาชิกท่านอื่น ๆ ในกลุ่มใหญ่ ที่ไม่ได้เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัย ไม่ได้มีการส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่ายแต่ประการใด เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่จะปลูกข้าว ตะไคร้ มะกรูด กระเพรา ซึ่งผลผลิตของสมาชิกจะปลูกซ้ำ ๆ เหมือนกันและผลผลิตยังนำไปใช้ประโยชน์ได้น้อย

สำหรับสมาชิกกลุ่มที่เหลือที่อยู่นอกเหนือผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยนั้น ประธานกลุ่มเคยขอความร่วมมือให้ช่วยปลูกผักเพิ่มเติม แต่สมาชิกก็ไม่ได้รับเสียทีเดียวว่าจะปลูกเพิ่มตามที่ประธานขอร้อง อาจจะเป็นเพราะว่าการที่จะเปลี่ยนมาปลูกผักตามที่ประธานขอร้องนั้น จะต้องปรับปรุงที่ดินและคุณภาพของดินของตนเอง เพราะว่าพืชแต่ละอย่างต้องการสภาพที่ดินแตกต่างกัน ซึ่งการปรับสภาพที่ดินให้มีความเหมาะสมกับพืชชนิดนั้น ๆ ต้องใช้เวลาพอสมควร จึงทำให้สมาชิกขาดรายได้ไปในช่วงที่ปรับปรุงดิน และต้องเสียเงินเพิ่มจากการจ้างคนมากับหน้าดิน ค่าจ้างคนงานกลับหน้าดินวันละประมาณ 200-250 บาท/คน ซึ่งสมาชิกแต่ละคนมีที่ดินทำการเกษตรคนละหลายไร่ด้วยกันจึงทำให้ต้องเสียเงินเพิ่มขึ้น ประกอบความถนัดและความชำนาญในการปลูกพืชผักของแต่ละคนไม่เหมือนกัน อย่างปลูกเตย มะกรูด ไม่ต้องดูแลมาก ใส่ปุ๋ยครั้งเดียวก็อยู่ได้แล้ว เพียงรดน้ำอย่างเดียวเพื่อรอวันที่จะตัดขายเท่านั้น แต่ถ้ามาเปลี่ยนเป็นการปลูกผัก ต้องมีการดูแลมาก ทั้งการดูแลเรื่องสภาพดิน แมลงที่มารบกวนผัก การใส่ปุ๋ยคอกบำรุงผักซึ่งต้องใส่บ่อยครั้ง และการตัดผักที่ต้องใช้ความชำนาญ จึงทำให้สมาชิกมาสนับสนุนกลุ่มโดยการปลูกผักส่งกลุ่มจึงมีน้อย ทำให้ผลผลิตของกลุ่มออกมาขายได้น้อยตามไปด้วย ที่สำคัญที่ดินส่วนใหญ่ของเกษตรกรต้องเช่าจากเจ้าของที่ดิน จึงทำให้เกษตรกรไม่กล้าที่จะปรับปรุงที่ดิน เพราะว่าไม่รู้ว่าเจ้าของที่ดินจะเอาที่ดินคืนเมื่อใด และถ้าปรับปรุงดินต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งเกษตรกรไม่ได้มีรายได้มาก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มจะมีสมาชิกส่งผลผลิตให้กลุ่มน้อย จึงทำให้ประธานกลุ่มไปหาผลผลิตที่อื่นมาจำหน่ายเพิ่ม ด้วยการนำผักของโครงการหลวง มาร่วมจำหน่ายเสริมกับผักของกลุ่มที่นำไปวางจำหน่าย อย่างเช่น ผักกาดแก้ว แครอท แตงกวาญี่ปุ่น ถั่วลันเตาญี่ปุ่น เป็นต้น นอกจากนี้คนภายนอกกลุ่มทราบว่า กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษให้ราคาซื้อผลผลิตดี จึงมาขอส่งผลผลิตร่วมด้วย อย่าง สลัด กัลยาลีปมีอนาง เป็นต้น แต่ผลผลิตที่คนภายนอกจะนำมาวางจำหน่ายร่วมด้วยกันกับกลุ่มนั้น จะต้องมีการปลูกแบบปลอดสารพิษและผ่านการตรวจสอบพิษกับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตก่อน และถึงแม้ว่ากลุ่มจะมีผักออกมาน้อยชนิด แต่ว่าผักที่ตัดมาในแต่ละครั้งสามารถจำหน่ายหมดทุกครั้ง จึงทำให้กลุ่มสามารถอยู่ได้

สรุป การผลิตสินค้าส่งให้กลุ่มจำหน่าย พบว่า สมาชิกกลุ่มให้ความร่วมมือสนับสนุนส่งผลผลิตให้กลุ่มจำนวน 5 ราย ซึ่งถือว่าให้ความร่วมมือค่อนข้างน้อย ถ้าเปรียบเทียบกับจำนวนของ

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย จำนวน 10 ราย และถ้าเปรียบเทียบกับสมาชิกกลุ่มทั้งหมด จำนวน 17 คน ถือว่าให้ความร่วมมือไม่น้อยมาก แต่ประธานกลุ่มได้ไปหาผลผลิตจากที่อื่นมาจำหน่ายร่วมกับผลผลิตของกลุ่ม รวมทั้งมีบุคคลภายนอกมาขอส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่ายด้วย จึงทำให้กลุ่มมีผลผลิตที่จำหน่ายมีหลากหลายมากขึ้น

ด้านการให้คำปรึกษา และช่วยเหลือกลุ่ม

การให้คำปรึกษานี้เป็นผลมาจากการที่สมาชิกกลุ่มที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกผักแบบปลอดสารพิษที่ทางเจ้าหน้าที่เกษตรจัดขึ้น จึงทำให้สมาชิกกลุ่มทั้งผู้ที่มีความรู้ และความชำนาญในการดูแลผักแบบปลอดสารพิษแตกต่างกัน ซึ่งบางคนเพิ่งจะเริ่มมาเปลี่ยนเป็นการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ จึงยังไม่มีความรู้ที่กระจ่างชัด หรือบางคนเปลี่ยนมาปลูกแบบปลอดสารพิษนานแล้ว จึงทำให้มีความรู้ที่แตกฉานกว่าคนอื่น ๆ

ดังนั้น เมื่อสมาชิกที่เพิ่งเริ่มเปลี่ยนมาปลูกผักแบบปลอดสารพิษปัญหาข้อสงสัยเกี่ยวกับการดูแลผัก สมาชิกก็จะนึกถึงผู้ที่ปลูกผักแบบปลอดสารพิษมานานจะมีการถามไถ่กัน บางครั้งโทรศัพท์คุยกัน หรือบางครั้งไปพบที่สวนผัก หรือบางครั้งมีการประชุมกันที่ก็จะถามไถ่กัน ซึ่งสมาชิกที่มีความรู้ ความชำนาญมากก็จะบอกกล่าวช่วยเหลือ แนะนำกันไป หรือมีการพาสมาชิกรายอื่นเข้าไปดูในสวนผักผลไม้ของตนเองด้วย

“บางที่เจอกัน เขาถามพี่ว่าผักเป็นอย่างนี้เกิดจากอะไรไปดูแล้วก็บอกเขาไปว่าต้องดูแลอย่างไร...” (พรพรรณ)

“ให้คำปรึกษาแก่สมาชิก ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้แก่สมาชิก...” (ชาญ)

“ช่วยกันดูแล ใครมีปัญหาอะไรก็จะมาถาม ถ้าเขาถามเราก็แนะนำเขาไปเรื่องทำปุ๋ยปลูกผัก...” (ยรรยงค์)

สำหรับในส่วนของการช่วยเหลือกลุ่มนั้น เป็นการช่วยเหลือด้านการให้บ้านของตนเองเป็นสถานที่ตั้งของกลุ่ม เพื่อเป็นจุดกลางในการให้สมาชิกกลุ่มได้มาพบปะกัน รวมทั้งเป็นที่ประชุมของกลุ่มด้วย นอกจากนี้ที่ตั้งของกลุ่มยังเป็นสถานที่ที่ทางเจ้าหน้าที่เกษตรมาขอยืมใช้เป็นที่เรียนรู้ และสอนการทำปุ๋ยให้กับเกษตรกรทุกคนในพื้นที่ รวมถึงกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษด้วย

“ก็ให้ประธานมาใช้ที่นี่ (บ้านคุณไพลิน) เป็นที่ตั้งกลุ่มมาทำปุ๋ย มาลองปลูกผักใหม่ ๆ ดู...” (ไพลิน)

ส่วนการช่วยเหลือกลุ่มอีกด้านหนึ่ง ได้แก่ การช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารของทางราชการให้สมาชิกกลุ่มทราบ และประชาสัมพันธ์ข่าวสารของกลุ่มให้แก่สมาชิกกลุ่มทราบ ซึ่งหน้าที่นี้เป็นของคุณยุวดีซึ่งมีตำแหน่งเป็นประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม

“เมื่อไปประชุมกลับมาแล้วก็เดินไปบอกกับสมาชิกว่าวันนี้จะมีการทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ก็ชวนกันไปทำปุ๋ยปุ๋ยที่โรงปุ๋ย (บ้านคุณไพลิน) ...” (ยวดี)

สรุป การให้คำปรึกษา พบว่า เป็นการให้คำปรึกษา และให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกแบบปลอดสารพิษแก่สมาชิกกลุ่มที่เพิ่งเริ่มเปลี่ยนมาปลูกแบบปลอดสารพิษ นอกจากนี้การให้คำปรึกษานี้ไม่จำกัดเฉพาะแต่สมาชิกกลุ่มเท่านั้น แต่ได้ขยายวงกว้างออกไปยังเกษตรกรท่านอื่นในพื้นที่ ซึ่งเมื่อพบเจอกันที่ไหนก็จะไต่ถามสารทุกข์สุกดิบ มีการหันหน้ามาพูดคุยกันมากขึ้น มีปัญหาหรือข้อสงสัยประการใดก็ถามกันมากขึ้น ไม่ว่าจะคน ๆ นั้นจะอยู่ในกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษหรือไม่

ส่วนการให้ความช่วยเหลือกลุ่ม จะเป็นการให้บ้านของตนเองเป็นสถานที่ตั้งของกลุ่ม เพื่อที่สมาชิกกลุ่มจะได้มีที่พบปะสังสรรค์และประชุมร่วมกัน ส่วนการช่วยเหลืออีกส่วนหนึ่ง คือ การช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับที่ทางราชการให้สมาชิกกลุ่มทราบ

ด้านการร่วมประชุมกลุ่ม

การประชุมของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ สามารถแบ่งได้ 2 ส่วน คือ การประชุมภายในกลุ่ม และการประชุมศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี

- การประชุมภายในกลุ่ม จะเป็นการประชุมเฉพาะสมาชิกกลุ่มที่ปลูกผักและส่งให้ทางกลุ่มจำหน่ายเท่านั้น ประกอบด้วยสมาชิกกลุ่ม จำนวน 7 ท่าน ได้แก่

1. ประธานกลุ่ม
2. คุณยรรยงค์
3. คุณศรศักดิ์
4. คุณวีระ
5. คุณวรรณนา
6. คุณไพลิน
7. คุณสิริรัตน์

นอกจากนี้ยังประกอบบุคคลภายนอกที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย จำนวน 2 ท่าน ที่เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มด้วย จึงทำให้การประชุมกลุ่มในแต่ละครั้งจะประกอบด้วยบุคคลที่เข้าประชุมประมาณ 9 ท่าน และในส่วนของกลุ่มใหญ่ที่มีสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 17 คนนั้น ไม่ค่อยได้เรียกประชุมกัน เพราะว่าเรื่องที่เรียกประชุมในแต่ละครั้งจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลผลิตที่เฉพาะสมาชิกส่งให้กลุ่มไปจำหน่ายเท่านั้น ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะไม่แน่นอน จึงทำให้มีการเรียกสมาชิกกลุ่มมาประชุมกลุ่มในแต่ละครั้ง ไม่แน่นอนแล้วแต่ว่าจะมีปัญหา หรือเรื่องด่วนเท่านั้น และในส่วนของสถานที่จัดประชุมนั้น จะจัดประชุมที่โรงปุ๋ย (ที่ตั้งกลุ่ม) หรือประชุมที่บ้านคุณชาอุ

“นาน ๆ ที่ ไม่แน่นอน การประชุมแล้วแต่หัวหน้า” (วีระ)

“เขา (ประธานกลุ่ม) จะเป็นคนนัด การประชุมไม่แน่นอน” (ยรรยงค์)

“นาน ๆ จะจัดประชุมสักครั้ง ถ้ามีปัญหาอะไรก็จะเรียกประชุม การประชุมไม่แน่นอน ...” (สิริรัตน์)

การเรียกประชุมภายในกลุ่มแต่ละครั้ง ไม่ได้กำหนดระยะเวลาที่แน่นอนนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากความเกรงใจของประธานกลุ่ม และสมาชิกทุกคนทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี จึงทำให้การเรียกประชุมจึงไม่แน่นอนแล้วแต่จะมีเรื่องด่วน หรือมีปัญหาเกิดขึ้น

“จะไม่ค่อยเรียกประชุมร่วมกัน เพราะทุกคนรู้หน้าที่ของตนเอง และแต่ละคนก็มีภาระการทำงานในส่วนของแต่ละคน ถ้าเราไปจู้จี้จุกจิกกับสมาชิกมาก ๆ พวกเขาจะไม่ชอบ แต่ละคนรู้วิธีการปลูกผักมาตั้งแต่แรกแล้ว...” (พรพรรณ)

ถึงแม้ว่าทางกลุ่มจะไม่ค่อยเรียกประชุมกลุ่ม แต่เมื่อสังเกตดูจะพบว่า ถ้าประธานเรียกประชุมกลุ่ม ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทุกคนจะมาร่วมประชุมด้วยกันทุกครั้ง และในการประชุมกลุ่มแต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมง

อย่างไรก็ตาม การประชุมในแต่ละครั้ง ส่วนใหญ่จะเป็นประธานกลุ่มที่มีบทบาทมาก สมาชิกกลุ่มจะแสดงความคิดเห็นบ้างเป็นบางครั้ง ไม่มากนัก แม้ว่าประธานจะถามความคิดเห็นสมาชิก แต่สมาชิกก็มีการแสดงความคิดเห็นกันน้อย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วแต่ประธาน สมาชิกมาประชุมเพื่อที่จะรับทราบถึงปัญหาและเรื่องที่ประชุมเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะไม่ได้แสดงความคิดเห็น สมาชิกส่วนใหญ่ก็ไม่ได้คัดค้าน

“เขาให้เราตัดสินใจ แต่เราไม่ค่อยกล้า เราอย่างไรก็ได้ง่าย ๆ ...” (ไพลิน)

“เราก็มีส่วนร่วมด้วยแต่ไม่ค่อยเยอะ เข้าประชุมอย่างเดียว ผมอย่างไรก็ได้...” (วีระ)

สรุป จากการศึกษาการประชุมของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษนั้น พบว่าทางกลุ่มไม่ได้มีวาระการจัดการประชุมที่แน่นอน การจัดประชุมจะมีต่อเมื่อกลุ่มเกิดปัญหาขึ้น และในส่วนของสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมประชุมจะมีเฉพาะผู้ที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่ายเท่านั้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธนิกานต์ ศักดาพร (2548) ที่พบว่า ผู้ประกอบการจะมีการจัดประชุมเดือนละ 1 ครั้ง และการศึกษาของ มยุรี บุญวีร์ (2547) พบว่า กลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาจะมีการจัดประชุมเดือนละครั้ง

ส่วนการแสดงความคิดเห็น พบว่า ประธานกลุ่มจะมีบทบาทมาก ส่วนสมาชิกจะมีส่วนร่วมน้อยในการแสดงความคิดเห็น แต่สมาชิกส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นคล้ายตามประธานกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมีความไว้วางใจในตัวประธานกลุ่ม

- การประชุมศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นการประชุมที่ทางเจ้าหน้าที่เกษตรร่วมกับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตจัดประชุมให้กับเกษตรกรตามแขวงต่าง ๆ เป็นการประชุมเพื่อแจ้งข่าวสารทางราชการให้เกษตรกรทราบ ให้ความรู้ รับฟังปัญหาของเกษตรกร การประชุมจะเป็นการประชุมของเกษตรกรทุกคน และทุกกลุ่มอาชีพที่อยู่ในแต่ละแขวง ซึ่งการประชุมอาจไปเวียนไปประชุมตามแขวงต่าง ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของเขตนี้ และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษนั้นได้เข้าร่วมประชุมด้วย ซึ่งกำหนดระยะเวลาที่เรียกประชุมเดือนละ 1 ครั้ง โดยที่ทางเจ้าหน้าที่จะแจ้งให้เกษตรกรทราบ ดังนั้น การประชุมของกลุ่มบางครั้ง จึงได้อาศัยการประชุมของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นการพบปะพูดคุย หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษไปด้วย

“ก็มีศูนย์ (ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี) เข้ามาเป็นสื่ออยู่แล้ว อย่างศูนย์ฯ เขาก็เรียกประชุมทุกเดือน เราก็เจอกันเป็นประจำ เราจะไปเรียกพำเื้อไม่ได้ก็อาศัยการประชุมศูนย์ฯ เราจะคุยกันก่อนที่จะประชุมศูนย์ฯ เราเกรงใจเขา ก็ไม่ได้จัดประชุมอย่างเป็นทางการ...” (พรพรรณ)

“การประชุมก็มีทั้งเจ้าหน้าที่และประธานที่ร่วมกัน เราก็เลยจับรวมกันเลย เดือนหนึ่งก็จะประชุมกันครั้งหนึ่งการประชุมบางทีมันจะรวมกัน ทั้งประชุมกลุ่มและประชุมของศูนย์การถ่ายทอดเทคโนโลยี...” (ยุวดี)

สรุป ด้านการประชุมของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี พบว่า ทางเจ้าหน้าที่จะจัดประชุมเดือนละ 1 ครั้ง และผู้ที่เข้าร่วมประชุมจะเป็นเกษตรกรทุกคนในแขวงนั้น ๆ ซึ่งรวมถึงสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษด้วย

ในส่วนของสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมประชุมกับทางศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี พบว่า ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้ทุกคน มีส่วนร่วมในการประชุมที่ทางเจ้าหน้าที่ของทางราชการจัดขึ้นทุกครั้ง ส่วนสมาชิกท่านอื่นที่อยู่นอกเหนือจากผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยนั้น ได้มาเข้าร่วมประชุมเป็นบางครั้ง ซึ่งแล้วแต่ความสะดวกของสมาชิกแต่ละคน เพราะว่าบางคนต้องมีภาระหน้าที่ในการดูแลสวนของตนเอง จึงทำให้มาร่วมประชุมได้เป็นบางครั้ง

อย่างไรก็ตาม การที่สมาชิกกลุ่มเข้าร่วมประชุมทางศูนย์ฯ กับเจ้าหน้าที่ เนื่องจากว่าทำให้สมาชิกกลุ่มทุกคน ซึ่งรวมทั้งสมาชิกกลุ่มที่ส่งผลผลิตให้กลุ่ม และสมาชิกที่ไม่ได้ส่งผลผลิตให้กลุ่ม รวมทั้งประธานกลุ่มด้วย ได้มีโอกาสพบปะ พูดคุยกัน นอกจากนี้การประชุมยังเป็นที่ให้ความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนมีการรับฟังปัญหาของแต่ละคนด้วย

ด้านการนำผลผลิตไปจำหน่าย

กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษจะมีการนำผลผลิตของสมาชิกกลุ่มไปจำหน่ายเอง โดยมีสถานที่จำหน่ายสินค้าประจำ 2 แห่ง คือ

1. ตลาดน้ำ จำหน่ายวันเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งผู้ที่จำหน่ายผลผลิตของกลุ่มคือ ลูกสาวของประธานกลุ่ม ซึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม
2. สวนลุมพินี จำหน่ายวันเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งผู้ที่จำหน่าย คือ ประธานกลุ่มคนเดียวเท่านั้น ส่วนที่ร้านค้าของคุณชาญนั้น จะมีการนำสินค้าของสมาชิกกลุ่มมาร่วมวางจำหน่ายเป็นบางครั้ง เช่น คุณพรพรรณติดธุระไม่ได้มารับผลผลิตของสมาชิกกลุ่มไปจำหน่าย หรือผลผลิตของกลุ่มมีจำนวนมากคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) จะนำผลผลิตมาวางจำหน่ายด้วย แต่ส่วนใหญ่ผลผลิตของกลุ่มจะจำหน่ายที่สวนลุมพินีกับตลาดน้ำเป็นหลัก

ในด้านการนำผลผลิตไปจำหน่าย พบว่า การนำสินค้าไปจำหน่ายจะเป็นประธานกลุ่ม แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มด้านนี้ไม่มี เพราะว่า

- สมาชิกกลุ่มเห็นว่าประธานเป็นผู้ที่จำหน่ายผลผลิตอยู่ก่อนแล้ว และในการจำหน่ายผลผลิตแต่ละครั้งสามารถที่จะจำหน่ายได้ดี จึงทำให้สมาชิกกลุ่มมอบหน้าที่นี้ให้ประธานกลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบเพียงผู้เดียว
- งานในสวนของสมาชิกค่อนข้างยุ่ง เพราะว่าการทำการเกษตรนั้นไม่มีเวลาว่างต้องมีการทำทุกวัน ตั้งแต่เช้ายันค่ำ อย่างเช่น ตี 3 ต้องตื่นมาตัดผักรอบหนึ่ง หรือ 10 โมงเช้าต้องตัดผักอีกรอบหนึ่ง ช่วงบ่ายตัดตกแต่งผักให้เรียบร้อยเพื่อรอการส่งขาย ช่วงเย็นต้องใส่ปุ๋ย รดน้ำผัก เพราะฉะนั้นวัน ๆ หนึ่ง สมาชิกจึงหมดเวลาไปกับการดูแลผักและตัดผักทั้งวัน จึงทำให้ไม่มีเวลาไปช่วยประธานกลุ่มจำหน่าย
- การขาดความชำนาญ เนื่องจากสมาชิกกลุ่มเคยปลูกผักอย่างเดียว ไม่เคยนำผลผลิตไปจำหน่ายโดยตรงกับผู้บริโภค สมาชิกเพียงแค่ตัดผักแล้วรอส่งให้พ่อค้าคนกลางรับไปจำหน่ายเท่านั้น การที่ไม่เคยนำผลผลิตของตนเองไปจำหน่ายเอง จึงทำให้ขาดความชำนาญในการจำหน่ายผลผลิต และเกิดความกลัวไม่กล้าที่จะไปจำหน่าย เพราะอาจทำให้กลุ่มเสียหายได้ ซึ่งการที่สมาชิกกลุ่มไม่เคยไปจำหน่ายผลผลิต เพราะขาดความชำนาญ และความกลัวนั้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ญัฐนันท์ หอมวิเศษวงศา (2548) พบว่า คนไปขายของจะเป็นคนเดิม ไม่ค่อยหมุนเวียนกันไปขายสินค้า และสมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมการขายน้อย เนื่องจาก อายไม่อยากพบปะผู้คน คิดเลขไม่เป็น ทอนเงินไม่ถูก
- สมาชิกคิดว่า “ธุระไม่ใช่” จึงไม่ได้ช่วยกลุ่มจำหน่ายผลผลิต เพราะวก่อนที่จะรวมกลุ่มประธานเป็นผู้ที่มาสอบถามความคิดเห็นว่าใครจะสามารถส่งผักให้เขาจำหน่ายได้บ้าง โดยที่

เขาได้ประกันราคาผลผลิตให้ จึงทำให้สมาชิกจึงคิดว่า “ถูกระไม่ใช้” เราเพียงแค่ปลูกและส่งผลผลิตให้เขาจำหน่าย โดยที่สมาชิกได้ราคาผลผลิตที่มีราคาประกันไว้ที่สูงกว่าท้องตลาดเท่านั้น ดังนั้น, หน้าที่จำหน่ายผลผลิตจึงเป็นของประธานคนเดียว

การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานของกลุ่ม

กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษนั้น ประกอบด้วยสมาชิกที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มและสมาชิกที่ไม่ได้ส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่าย ซึ่งสมาชิกทั้ง 2 ส่วนนี้ต่างได้รับผลประโยชน์จากการรวมกลุ่มด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้น ผลประโยชน์ที่สมาชิกในกลุ่มได้รับจากการดำเนินงานของกลุ่มสามารถแบ่งได้ 2 ประการ กล่าวคือ

1. ผลประโยชน์ด้านราคา
2. ผลประโยชน์ด้านจิตใจ

ผลประโยชน์ด้านราคา ผลประโยชน์ด้านราคา เป็นผลประโยชน์ที่ทางกลุ่มตอบแทนให้กับผู้สมาชิกกลุ่ม ซึ่งผลประโยชน์ด้านนี้มีผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ 2 กลุ่ม ได้แก่

- (ก) สมาชิกกลุ่มที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่าย
- (ข) ประธานกลุ่ม

(ก) สมาชิกที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่าย สมาชิกกลุ่มที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่ายจะได้รับผลตอบแทนจากผลผลิตที่ตนเองส่งให้กลุ่มจำหน่าย ซึ่งราคาผลผลิตที่สมาชิกได้รับจะแตกต่างกันไป ตามแต่สมาชิกท่านนั้นส่งผลผลิตชนิดใดให้กลุ่มไปจำหน่าย และตามราคาที่กลุ่มได้ตั้งราคาผลผลิตไว้ ซึ่งบางคนได้ผลตอบแทนมากเนื่องจากว่าผักที่ส่งให้กลุ่มมีราคาค่อนข้างสูง หรือบางคนได้ผลตอบแทนไม่มากเนื่องจากผักที่ส่งให้กลุ่มราคาไม่สูง

ส่วนจำนวนผลผลิตที่สมาชิกจะส่งให้กลุ่มจำหน่าย คุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) ประสงค์ให้สมาชิกนำผลผลิตตามสมาชิกกลุ่มมีอยู่มาส่งให้กลุ่มจำหน่าย แต่เมื่อไปจำหน่ายบางครั้งผลผลิตบางตัวจำหน่ายได้ไม่มากนัก ซึ่งคุณพรพรรณต้องการให้ในการจำหน่ายผลผลิตในแต่ละครั้งต้องจำหน่ายหมด ดังนั้น เมื่อผักบางชนิดจำหน่ายไม่ดี จึงได้มีการบอกกับสมาชิกกลุ่มแต่ไม่ถึงกับว่ากำหนดว่าต้องส่งเท่านั้น เท่านั้น เพียงแต่ว่าบางครั้งไปการจำหน่ายผลผลิตคุณพรพรรณ (ประธานกลุ่ม) จะสังเกตว่าผู้บริโภคซื้อผลผลิตชนิดใดมากน้อยเพียงใด หลังจากนั้นจะมาคุยกับสมาชิกกลุ่มที่ส่งผลผลิตให้กลุ่ม อย่างเช่น คะน้าฮ่องกง กวางตุ้งใต้หวัน เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคมาก มีจำนวนผลผลิตเท่าใดค่อนข้างจะขายหมดก่อนผลผลิตชนิดอื่น จึงทำให้กลุ่มสามารถรับผลผลิตประเภทกะน้าฮ่องกง กวางตุ้งใต้หวันได้ค่อนข้างมาก ส่งผลให้คุณพรพรรณ

ซึ่งเป็นผู้ที่ปลูกทั้ง 2 ชนิดนี้ จึงสามารถส่งมาจำหน่ายได้จำนวนมากครั้งละประมาณเกือบ 100 กิโลกรัม

แต่ในทางตรงกันข้ามยังมีผักบางตัวที่จำหน่ายได้แต่ไม่ค่อยดี อย่างผักบุ้งจีนของคุณวีระ ซึ่งเป็นผักตัวนี้เป็นผักที่ปลูกโดยใช้เวลาในการปลูกสั้น และผลผลิตแต่ละครั้งจะมีจำนวนมาก จึงทำให้ผักบุ้งเมื่อพร้อมที่จะตัดจำหน่ายจึงจำนวนมาก แต่ส่งให้กลุ่มจำหน่ายได้ไม่มาก เนื่องจากจำหน่ายได้ไม่ค่อยดี จึงทำให้ส่งผลผลิตครั้งละประมาณ 85 กำ ๆ ละครึ่งกิโลกรัม ก็เท่ากับว่าส่งให้กลุ่มจำหน่ายครั้งละ 40 กว่ากิโลกรัม ซึ่งในการจำหน่ายในแต่ละครั้งนั้น จำหน่ายได้เรื่อย ๆ บางครั้งก็ไม่หมด จึงทำให้ผลผลิตที่เหลือนำไปจำหน่ายในวันถัดไป แต่ในวันรุ่งขึ้นก็สามารถจำหน่ายได้หมด หรือซ้ำ ที่คุณวรรณาปลูกนั้น จะนำมาประกอบกับผักอื่น ๆ เพื่อที่จะทำเป็นเครื่องต้มยำ จึงทำให้กลุ่มมีการใช้ผลผลิตจำนวนไม่มาก ซึ่งรับผลผลิตจากสมาชิกกลุ่ม ครั้งประมาณ 2 กิโลกรัมเท่านั้น

ส่วนผักและผลไม้ที่เหลือ อย่างผักโขม บวบหอม บวบเหลี่ยม กล้วยหอม กล้วยเล็บมือนาง เป็นต้น ซึ่งเป็นผลผลิตที่สูงหรือพร้อมที่จะจำหน่ายได้เรื่อย ๆ และบางครั้งผลผลิตไม่แน่นอน บางครั้งผลผลิตมาก หรือบางครั้งผลผลิตไม่มากนัก จึงสามารถจำหน่ายได้หมดในแต่ละครั้ง อย่าง ผักโขม บวบเหลี่ยม บวบหอมของคุณไพลิน ซึ่งจะปลูกไม่มาก เนื่องจากมีที่ดินน้อย จึงทำให้บางครั้งผักโขมไม่พอจำหน่าย ส่วนบวบหอมและบวบเหลี่ยมก็ปลูกไม่มาก สามารถจำหน่ายได้หมด และส่วนกล้วยหอมของคุณสิริรัตน์นั้น กล้วยจะสุกไม่พร้อมกัน บางต้นสุก บางต้นยังไม่สุก จึงทำให้คุณสิริรัตน์ตัดกล้วยส่งให้กลุ่มได้ตามจำนวนที่กล้วยสุก และสามารถจำหน่ายได้หมด แต่เมื่อถึงช่วงวันจันทร์-พฤหัสบดี ที่กลุ่มไม่ได้จำหน่ายผลผลิต และกล้วยหอมของคุณสิริรัตน์สุกก็จะส่งแม่ค้าปากคลองแหวน ซึ่งค่อนข้างจะกดราคาพอสมควร แต่คุณสิริรัตน์ต้องส่งจำหน่าย เพราะว่าการกลัวกล้วยจะเน่า ถ้ารอต้องส่งกล้วยให้กลุ่มจำหน่ายวันศุกร์

ดังนั้น ในการส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย พบว่า กลุ่มจะดูความต้องการของผู้บริโภค และตลาดเป็นหลักในการให้สมาชิกกลุ่มส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย ถ้าเป็นผักที่ผู้บริโภคนิยมรับประทานสมาชิกกลุ่มสามารถส่งผลผลิตได้จำนวนมาก แต่ถ้าเป็นผลผลิตที่ผู้บริโภครับประทานน้อยอาจจะส่งได้ไม่มากนัก

ส่วนราคาทางกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มนั้น มีการประกันราคาของผลผลิต และมีราคาผลผลิตสูงกว่าท้องตลาด ซึ่งถ้าเปรียบเทียบราคาผลผลิตที่สมาชิกกลุ่มส่งให้แม่ค้าคนกลาง กับราคาผลผลิตที่ส่งให้กลุ่มไปจำหน่าย ถือว่าต่างกันครึ่งต่อครึ่ง

“เขา (แม่ค้าคนกลาง) ให้ราคา กิโลกรัมละ 5 บาท ผ่านมา 10 ปีแล้ว ก็ยังให้ราคาเดิม ส่วนกลุ่มให้กำละครึ่งกิโลกรัม ราคา 5 บาท เท่ากับว่าทางกลุ่มให้ราคา กิโลกรัมละ 10 บาท...” (วีระ)

สำหรับราคาผลผลิตที่ทางกลุ่มตั้งราคาไว้ให้กับสมาชิกกลุ่มที่จะส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่ายนั้น มีรายละเอียดดังนี้

1. คენ้ำฮ่องกง ราคา กิโลกรัมละ 25-35 บาท ขึ้นลงตามราคาตลาดแต่ราคาจะไม่ต่ำกว่านี้
2. กวางตุ้งใต้หวัน ราคา กิโลกรัมละ 25-30 บาท ขึ้นลงตามราคาตลาดแต่ราคาจะไม่ต่ำกว่านี้
3. ดอกสลิด ราคากระทงละ 4 บาท ส่วนราคาท้องตลาด กระทงละ 1.50-2 บาท
4. ข่า ราคา กิโลกรัมละ 20 บาท ส่วนราคาท้องตลาด กิโลกรัมละ 12 บาท
5. ถั่วฝักยาว ราคา กิโลกรัมละ 10 บาท ส่วนราคาท้องตลาด กิโลกรัมละ 5-6 บาท
6. ถั่วพู ราคา กิโลกรัมละ 40-50 บาท ส่วนราคาท้องตลาด กิโลกรัมละ 20 บาท
7. ผักกระโสม (ผักโขม) ราคา กิโลกรัมละ 25 บาท
8. บวบเหลี่ยม ราคา กิโลกรัมละ 10 บาท ส่วนท้องตลาด กิโลกรัมละ 5 บาท
9. บวบหอม ราคา กิโลกรัมละ 10 บาท ส่วนราคาท้องตลาด กิโลกรัมละ 5-6 บาท
10. กัลฉวยหอม ราคาหัวละ 20 บาท ส่วนราคาท้องตลาดหัวละ 10-12 บาท
11. กัลฉวยน้ำว่า หวีใหญ่ ราคาหัวละ 15 บาท หวีเล็ก ราคาหัวละ 10 บาท
12. กัลฉวยหักมุก ราคาหัวละ 20 บาท
13. ผักบั้งจีน ราคา กิโลกรัมละ 10 บาท ส่วนราคาท้องตลาด กิโลกรัมละ 5 บาท

ส่วนการบรรจุผักใส่ถุงเพื่อที่จะจำหน่ายนั้น ทางกลุ่มจะมีการนำผลผลิตไปจำหน่ายเฉพาะวันเสาร์ และวันอาทิตย์เท่านั้น ดังนั้น จึงมีการดำเนินการช่วงเย็นวันศุกร์ โดยที่สามีของประธานกลุ่ม จะเป็นผู้ที่ไปรับผักจากสวนของสมาชิกกลุ่มช่วงประมาณ บ่าย 3 โมงเย็นเป็นต้นไป หลังจากนั้น ประธานกลุ่ม สามี และลูกสาวของประธานกลุ่ม จะมาช่วยกันบรรจุผักใส่ถุง ซึ่งผักที่ใส่ถุงแต่ละชนิดนั้น มีน้ำหนัก ดังนี้

- ผักค่น้ำฮ่องกง กวางตุ้งใต้หวัน บรรจุถุงละ 3 ซีด
- ผักทั่วไปจะบรรจุ 4 ซีด เช่น ผักโขม บวบ เป็นต้น
- ผักบั้งจีนจะใส่ถุงละ ครึ่งกิโลกรัม
- ดอกขจรจะนำไปตองมาทำเป็นกรวยก่อน แล้วนำดอกขจรใส่ลงในกรวย หลังจาก

นั้นจึงนำดอกขจรมาบรรจุใส่ถุง ๆ ละ 3 กระทง

เมื่อบรรจุผักเสร็จเรียบร้อยแล้ว วันรุ่งขึ้นประธานกลุ่มกับสามีจะนำผลผลิตไปจำหน่ายที่สวนลุมพินี โดยเริ่มจำหน่ายตั้งแต่เวลา 05.00-10.00 น. ส่วนลูกสาวจะนำผลผลิตไปจำหน่ายที่ตลาดน้ำ โดยเริ่มจำหน่ายตั้งแต่เวลา 07.00-18.00 น.

ส่วนความพึงพอใจในราคาผลผลิตที่ทางกลุ่มกำหนดไว้แก่สมาชิกกลุ่ม พบว่า ราคาผลผลิตที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นราคาสมาชิกกลุ่มที่ส่งผลผลิตรู้สึกพอใจกับราคาที่กลุ่มตั้งไว้

“ก็เขาช่วยเราได้มาก ถ้าไม่ได้เขา (ประธานกลุ่ม) ลุงก็ล้มลุกคลุกคลาน คือ ราคามันต่างกับแม่ค้ามาก...” (ยรรยงค์)

“ราคาดีกว่าเท่าตัว...” (วีระ)

“เขา (ประธานกลุ่ม) ให้ราคาดีกว่าส่งแม่ค้า...” (วรรณ)

ส่วนรายได้ของสมาชิกที่ที่ได้รับหลังจากส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย พบว่า สมาชิกที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่ายมีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนที่เข้าร่วมกลุ่ม กล่าวคือ

1. คุณยรรยงค์

- รายได้ก่อนเข้ากลุ่ม “ไม่แน่นอน รายได้ก่อนเข้ากลุ่ม ประมาณ 10,000-20,000 บาท/เดือน ยังไม่หักค่าใช้จ่าย”

- รายได้หลังเข้ากลุ่ม “ทำอะไรก็ดีขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น ประมาณ 30,000 บาท/เดือน ยังไม่หักค่าใช้จ่าย”

2. คุณวีระ

- รายได้ก่อนเข้ากลุ่ม “ประมาณ 7,000-8,000 บาท/เดือน”

- รายได้หลังเข้ากลุ่ม “ประมาณ 10,000 บาท/เดือน”

3. คุณไพลิน

- รายได้ก่อนเข้ากลุ่ม “ไม่ถึง 5,000 บาท/เดือน”

- รายได้หลังเข้ากลุ่ม “ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่รายได้ไม่แน่นอน ไม่ได้มีผักทุกวัน ตอนนี้ฝนตกเก็บไม่ได้เลย เฉลี่ยประมาณ 7,000 บาท/เดือน”

4. คุณวรรณ

- รายได้ก่อนเข้ากลุ่ม “ประมาณ 5,000 บาท/เดือน”

- รายได้หลังเข้ากลุ่ม “ดีขึ้น เฉลี่ยประมาณ 7,000 บาท/เดือน”

5. คุณสิริรัตน์

- รายได้ก่อนเข้ากลุ่ม “ประมาณ 5,000 บาท/เดือน”

- รายได้หลังเข้ากลุ่ม “ก็เพิ่มขึ้น ประมาณ 8,000-9,000 บาท/เดือน”

6. ประธานกลุ่ม

- รายได้ก่อนเข้ากลุ่ม “ตอนที่ไม่ได้ OTOP ประมาณ 28,000-30,000 บาท/เดือน ยังไม่หักค่าใช้จ่าย

- รายได้หลังเข้ากลุ่ม “ขายได้เยอะ ประมาณ 40,000 บาท/เดือน ยังไม่หักค่าใช้จ่าย”

จากรายได้ของสมาชิกที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นว่ารายได้หลังจากเข้าร่วมกลุ่มของสมาชิกและประธานต่างมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ธนิชานต์ ศักดาพร (2548) พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ร้อยละ 72.8 และการศึกษาของ ฐฐันันท์ หอมวิเศษวงศา (2547) พบว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 68.3

สรุป ผลประโยชน์ด้านราคาทางสมาชิกกลุ่มได้รับนั้น ทั้งสมาชิกกลุ่มและประธานกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นหลังจากที่เข้าร่วมโครงการ และสมาชิกกลุ่มมีความรู้สึกพอใจในส่วนของราคาผลผลิตที่ทางกลุ่มได้กำหนดไว้

(ข) ประธานกลุ่ม ผลประโยชน์ที่ประธานกลุ่มได้รับนั้น จะเป็นผลประโยชน์ส่วนต่างที่ประธานบวกเพิ่มจากการนำผลผลิตของสมาชิกกลุ่มไปจำหน่ายให้กับผู้บริโภค

“พี่จะเอากำไรส่วนต่าง 10-15 บาท ของผักแต่ละชนิด...” (พรพรรณ)

ซึ่งผลประโยชน์ที่ประธานกลุ่มบวกเพิ่ม กล่าวคือ เมื่อประธานกลุ่มไปปรับผักที่สวนของสมาชิกกลุ่มแล้ว หลังจากนั้นประธานกลุ่ม สมาชิก และลูกสาวของประธานกลุ่ม จะมาช่วยกันบรรจุผักลงถุง และเมื่อบรรจุผักเสร็จเรียบร้อยแล้ว ประธานกลุ่มจะนำผลผลิตไปจำหน่าย โดยบวกเพิ่มถุงละ 10-15 บาท อย่างเช่น ผักโขมซึ่งกลุ่มให้ราคา กิโลกรัมละ 25 บาท ก็เท่ากับราคาผักชืดละ 2.50 บาท ใส่บรรจุถุง ๆ ละ 4 ชืด เท่ากับ 10 บาท และเวลาที่ประธานกลุ่มนำผลผลิตไปจำหน่ายจะบวกเพิ่ม 10 บาท ดังนั้น ราคาขายจะอยู่ที่ 20 บาท / 1 ถุง หรือถ้าเป็นกวางตุ้งได้หัวซึ่งกลุ่มให้ราคา กิโลกรัมละประมาณ 30 บาท ก็เท่ากับราคาผักชืดละ 3 บาท ใส่บรรจุถุง ๆ ละ 3 ชืด เท่ากับ 9 บาท และเวลาที่ประธานกลุ่มนำผลผลิตไปจำหน่ายจะบวกเพิ่ม 15 บาท เพราะว่าเป็นผักที่ผู้บริโภคและตลาดต้องการ ดังนั้น ราคาขายจะอยู่ที่ 25 บาท / 1 ถุง

ส่วนรายได้ของประธานกลุ่มจะมากหรือน้อย จะแล้วแต่ว่าจำนวนผู้บริโภคที่มาซื้อผลผลิตของกลุ่ม ซึ่งในแต่ละวันจะไม่แน่นอน บางวันสามารถจำหน่ายหมดภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว หรือบางวันกว่าจะจำหน่ายผลผลิตหมดก็ประมาณช่วงบ่าย แต่ประธานกลุ่มจะพยายามขายให้หมดทุกวัน

สำหรับส่วนต่างที่ประธานบวกเพิ่มนี้จะไปเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการขายสินค้า อย่างเช่น ค่าถุงบรรจุผัก ค่าถุงหิ้ว น้ำมันรถยนต์ทั้งการไปปรับผักจากสมาชิกและนำผักไปจำหน่าย เป็นต้น

“พี่ต้องมีค่าเรื่องถุง (ถุงบรรจุผัก) ประมาณ กิโลกรัมละ 100 บาท ถุงมี 6 ขนาด กลุ่มเราใช้ทั้ง 6 ขนาดเลยค่าถุงหิ้ว ค่าน้ำมันที่ไปปรับผักและเอาผักไปขายอีก พี่ก็ออกเองไม่เคยเอาเงินสมาชิกเลย...” (พรพรรณ)

อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับกับที่ประธานได้รับนั้น ถ้าเป็นในส่วนของผลประโยชน์ด้านตัวเงิน ถือว่าต่างกันพอสมควรระหว่างสมาชิกกับประธานกลุ่ม และจากการที่ผู้ศึกษาลงไปในพื้นที่พบว่า เหตุที่ทำให้รายได้ของสมาชิกและประธานกลุ่มแตกต่างกัน พอจะสรุปได้ว่า

- ผักแต่ละชนิดที่ปลูกนั้น ทางกลุ่มให้ราคาไม่เท่ากัน อย่างเช่น คื่นช่ายของงง ราคา กิโลกรัมละ 25-35 บาท ส่วนบวบ ราคา กิโลกรัมละ 10 บาท จึงทำให้รายได้ของสมาชิกไม่เท่ากัน ซึ่งการที่จะให้สมาชิกคนใดปลูกผลผลิตชนิดใดต้องคำนึงถึงความถนัดและความพร้อมของที่ดินด้วย ซึ่งจะกล่าวต่อไป

- ความถนัดของแต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนถนัดปลูกผัก บางคนถนัดปลูกเตย มะกูด เป็นต้น อย่างเช่นคุณสิริรัตน์ เดิมทีนั้นได้ปลูกกล้วยอยู่ก่อนแล้ว จึงมีความถนัดงานในด้านนี้ ดังนั้น ผลผลิตของคุณสิริรัตน์ที่ส่งให้กลุ่มจำหน่าย จึงเป็นผลิตภัณฑ์ “กล้วย” อย่างเดียว และเมื่อทางประธานกลุ่มต้องการจะให้ปลูกเพิ่ม ประธานกลุ่มจะพิจารณาว่าคุณสิริรัตน์ได้ปลูกกล้วยอยู่ก่อนแล้ว จึงน่าจะมีความถนัดในการปลูกและดูแลกล้วย เมื่อประธานจะพิจารณาให้ปลูกเพิ่มก็จะเป็นกล้วยด้วยเช่นเดียวกัน แต่จะสอบถามความสมัครใจแต่ละคนด้วย

- ความพร้อมของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ซึ่งความพร้อมนี้ สามารถแบ่งได้ 2 อย่าง คือ
  1. ความพร้อมด้านแรงงาน ในส่วนของงานด้านการเกษตรนั้น แรงงานมีความสำคัญกับการทำการเกษตรมาก เพราะว่าการปลูกผักนี้ต้องมีการดูแลทั้งวัน ทั้งการปลูก รดน้ำ ใส่ปุ๋ย เก็บผลผลิต ตกแต่งทำความสะอาดผลผลิต และถ้างานในสวนขาดแรงงานไปก็เท่ากับว่างานจะต้องสะดุดลง หรือไม่ก็ช้าทำไม่ทันกับเวลา อย่าง คุณยรรยงค์เป็นผู้ที่พร้อมด้านแรงงานที่จะมาช่วยทำงานในสวน โดยแรงงานของคุณยรรยงค์จะเป็นแรงงานในครอบครัวของตนเองซึ่งมีประมาณ 4 คน ดังนั้น ถ้าประธานมาคุยกับคุณยรรยงค์ว่าต้องการจะให้ปลูกเพิ่มเติม คุณยรรยงค์พร้อมที่จะปลูกให้ทันที เพราะว่ามีลูก ๆ คอยช่วยเหลืองาน ในทางตรงข้ามส่วนของคุณวรรณมา คุณไพลิน คุณสิริรัตน์ และคุณวีระนั้น ไม่ได้มีแรงงานครอบครัวมาช่วยงานในสวนของตนเองส่วนใหญ่ว่าจะทำคนเดียว จึงทำให้ปลูกผลผลิตได้น้อย และถ้าจะให้ปลูกผลผลิตชนิดใดควรที่จะมีการปลูกพืชที่ดูแลไม่ยุ่งยาก จึงทำให้รายได้ของคุณยรรยงค์กับคุณวรรณมา คุณไพลิน คุณสิริรัตน์ และคุณวีระ จึงมีความแตกต่างกัน

2. ความพร้อมด้านที่ดิน ความพร้อมในด้านนี้เป็นความพร้อมของสภาพ หรือลักษณะของที่ดิน ไม่ใช่ความพร้อมด้านที่ดินของการเป็นเจ้าของที่ดิน ซึ่งสภาพของที่ดินแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน บางคนเป็นที่ดินเก่าปลูกอะไรไม่ค่อยงอกงาม เจริญเติบโตเท่าที่ควร อย่างที่ดินของคุณวรรณมา “...ที่ดินมันเก่าปลูกอะไรไม่ค่อยงาม ป่าจึงปลูกช้าและดอกสลิด มันไม่ต้องดูแล

มาก...” หรือบางคนที่ดินต้ำน้ำท่วมตลอด ต้องมีการสูบน้ำออกตลอดเวลา ซึ่งที่ดินส่วนใหญ่ของสมาชิกจะเป็นที่ดินที่ต้องสูบน้ำออกตลอด จึงทำให้การปลูกผลผลิตแต่ละชนิด ภาระงานจึงต้องดูสภาพที่ดินของสมาชิกก่อนว่าจะสามารถที่จะปลูกผลผลิตอะไรได้บ้าง

- การไปรับผลผลิตเพิ่มเติมจากนอกกลุ่มของภาระงาน จึงทำให้รายได้ของภาระงานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มแตกต่างกัน สืบเนื่องมาจากผลผลิตของสมาชิกในกลุ่มออกมาน้อย เพราะว่ามีสมาชิกเพียงไม่กี่คนที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่าย และส่วนหนึ่งมาจากการขาดความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มในการไม่ยอมเปลี่ยนแปลงมาปลูกผักตามที่ท้องตลาดต้องการ แต่ยังคงปลูกผลผลิตตามที่ตนเองเคยปลูก อย่างใบมะกรูด เตย เป็นต้น ซึ่งผลผลิตทั้ง 2 อย่างนี้นำไปใช้ประโยชน์ได้น้อยและผู้บริโภคไม่นิยมซื้อ และเมื่อภาระงานกลุ่มนำผลผลิตไปจำหน่ายมันไม่คุ้มเนื่องจากมีผลผลิตจำนวนน้อย ทำให้ในร้านเหลือพื้นที่ว่างมาก จึงทำให้ภาระงานตัดสินใจไปติดต่อกับโครงการหลวงที่มีการปลูกผักปลอดสารพิษอยู่แล้วว่าจะนำผลผลิตของโครงการหลวงมาร่วมจำหน่ายกับผลผลิตของกลุ่มด้วย ประกอบกับบุคคลภายนอกทราบว่ากลุ่มนี้ให้ราคาผลผลิตดีจึงขอมาส่งของให้กลุ่มจำหน่ายด้วย ดังนั้นจึงทำให้ภาระงานมีรายได้จากหลายทาง และทำให้รายได้ของภาระงานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มจึงมีความแตกต่างกันมาก

- ความจำกัดด้านเวลาของเกษตรกร เนื่องจากสมาชิกกลุ่มไม่ได้ปลูกผักเหมือนกันทุกคน บางคนปลูกเฉพาะเตย หรือบางคนปลูกเฉพาะมะกรูด หรือบางคนปลูกเฉพาะไม้ประดับอย่างเดียว เพราะฉะนั้นถ้าต้องให้สมาชิกมาปลูกผักเพิ่ม จึงไม่มีเวลาเพียงพอที่จะทำ เพราะว่าแต่ละวันต้องดูแลพืชผลที่ตนเองปลูก อย่างเช่น ต้องรดน้ำ หรือดายหญ้า หรือตกแต่งต้นไม้ ก็ใช้เวลาหมดวันแล้ว และสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้จ้างแรงงานภายนอก อาศัยเฉพาะแรงงานภายในครอบครัว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภาระงานกลุ่มได้เคยเรียกประชุมสมาชิกกลุ่ม และต้องการให้สมาชิกปลูกผักเพิ่ม แต่สมาชิกไม่สามารถปลูกเพิ่มได้ เพราะว่าส่วนใหญ่ไม่มีเวลา ในเมื่อเกษตรกรไม่สามารถที่จะปลูกผักเพิ่มได้ เพราะว่าข้อจำกัดด้านเวลาในการปลูกผักที่มีน้อย จึงทำให้รายได้ของตนเองน้อยลงตามไปด้วย

นอกจากนี้ สมาชิกคนอื่นยังเกิดความไม่แน่ใจ หรือยังลังเล ว่าทางกลุ่มสามารถขายผลผลิตได้หมดหรือไม่ ทำให้สมาชิกเกิดความไม่แน่ใจ ถึงแม้จะเห็นว่าภาระงานสามารถจำหน่ายผลผลิตหมดทุกครั้ง แต่เกษตรกรยังมีความกังวลอยู่ และถ้าวันหนึ่งเกิดจำหน่ายไม่ได้ หรือจำหน่ายไม่หมด แล้วพวกเขาจะทำอย่างไร เพราะว่าภาระงานปลูกผลผลิตแต่ละชนิด ต้องมีการปรับปรุงดินก่อนเสมอ ซึ่งต้องมีการเสียค่าใช้จ่ายตามมา ทั้งการจ้างคนกลับหน้าดิน หรือการใส่ปุ๋ยบำรุงดินเสียใหม่ ซึ่งผักแต่ละชนิดก็ต้องการสภาพพื้นดินที่ไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้น เกษตรกรจึง

ไม่ได้เปลี่ยนมาปลูกผักแต่ยังคงปลูกผลผลิตตามแบบเดิมที่ตนเองเคยปลูกประจำ จึงทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะปลูกผักเพิ่มเติม

สรุป ทั้งในส่วนของผลประโยชน์ด้านราคาที่ได้รับจากการส่งผลผลิตให้กลุ่มไปจำหน่าย และผลประโยชน์ด้านส่วนต่างที่ประธานได้จากการนำผลผลิตไปจำหน่ายนั้น พบว่า ทั้ง 2 ฝ่าย ต่างได้รับผลประโยชน์ด้วยกันทั้งสิ้น กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มได้ส่งผักราคาที่สูงกว่าท้องตลาด ส่วนประธานก็จะได้รับผลประโยชน์จากการบวกเพิ่มจากราคาที่รับซื้อจากสมาชิก ซึ่งรายได้ส่วนต่างที่ประธานได้รับนั้น ถ้านำไปหักค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าน้ำมันรถยนต์ที่ไปรับผักจากสมาชิกและนำไปจำหน่ายตามสถานที่ต่าง ๆ ค่าอุ้งบรรจุผลผลิตซึ่งมี 6 ขนาด ราคา กิโลกรัมละ 100 บาท ซึ่งทางกลุ่มใช้อุ้งบรรจุผลผลิตทั้ง 6 ขนาด และค่าอุ้งหิ้ว ซึ่งประธานกลุ่มไม่ได้ไปเก็บเงินสมาชิกเพิ่มเลย ประธานรับผิดชอบเองทั้งหมด

แต่อย่างไรก็ตาม การที่ช่องว่างระหว่างรายได้ของสมาชิกกับประธานที่แตกต่างมากนั้น และถ้าสมาชิกทุกคนใช้พื้นที่มีอยู่อย่างจำกัดช่วยกันปลูกผักให้มีหลากหลายชนิด มากกว่าการที่จะปลูกแต่ ข่า ตะไคร้ มะกรูด เท่านั้น ซึ่งผลผลิตจำพวกนี้ใช้ประโยชน์ได้น้อย โดยที่สมาชิกหันมาปลูกผักตามที่คุณบริโภคและท้องตลาดต้องการ ก็สามารถเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิก และช่วยลดช่องว่างระหว่างรายได้ของสมาชิกกับประธานลงไปได้ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นเชื่อว่าประธานจะนั่งนอนใจ ประธานกลุ่มพยายามที่จะส่งเสริมให้สมาชิกปลูกผักเพิ่ม อย่างการหาเมล็ดพันธุ์ผักมาให้ หรือการให้นำผักที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น อย่าง ตำลึง ใบบัวบก เป็นต้น มาส่งให้กลุ่มจำหน่าย แต่สมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่ยอมเปลี่ยนแปลง มีเพียงสมาชิกบางคนพยายามปลูกผักเพิ่มเติม

ผลประโยชน์ด้านจิตใจ

ผลประโยชน์ด้านนี้ ไม่ว่าจะสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย หรือสมาชิกที่ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย ต่างก็ได้รับผลประโยชน์ด้านจิตใจด้วยกันทั้งนั้น เพียงแต่ว่าสมาชิกจะมีมุมมองของผลประโยชน์ด้านจิตใจอย่างไร และด้านไหนเท่านั้นเอง จากการลงไปศึกษา พบว่า ผลประโยชน์ด้านจิตใจของกลุ่ม สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ทำให้เกิดการพบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งเมื่อก่อนรวมกลุ่มนั้นเกษตรกรต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำกิน การพึ่งพาอาศัยของเกษตรกรจะมีน้อยเพราะว่าภาวะทางเศรษฐกิจมันบีบบังคับ และเมื่อเกษตรกรได้มาเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการรวมกลุ่มกันจึงได้มีการปรับเปลี่ยนการดูแลผัก หลังจากนั้นสมาชิกในกลุ่มจึงได้มีการได้มีการพูดคุย ปรึกษาหารือ พบปะระหว่างสมาชิกในกลุ่มมากขึ้น ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการดูแลผัก การดูแลซึ่งกันและกันของสมาชิก

“ได้มีการพบปะสังสรรค์กัน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น...” (เมตตา)

2. ทำให้เกิดความผูกพันกันระหว่างสมาชิก ความผูกพันนี้ได้เกิดขึ้นมาหลังจากที่สมาชิกได้อบรมเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษ และเมื่อสมาชิกได้มารวมกลุ่มกันความรู้สึกนี้ยิ่งมีมากขึ้น ซึ่งความผูกพันดังกล่าวค่อย ๆ ซึมซับสิ่งดี ๆ ที่มีต่อกันอย่างไม่รู้ตัว จนเกิดความร่วมมือร่วมใจ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากกว่าก่อน

“เราไม่มีของส่งเขา ไม่ได้เงินจากเขา แต่ป่าได้กำไรป่าได้ความรู้ทุกอย่าง เราเต็มใจที่จะมาอยู่ตรงนี้ เรามาช่วยกัน เรามีความผูกพันมากขึ้น...” (ยุวดี)

“รวมกลุ่มทำให้เรามีความร่วมมือกันดี มีความผูกพันมากกว่าแต่ก่อนเยอะ...” (ไพลิน)

“ดีกว่าเมื่อก่อน เมื่อก่อนต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ เดี่ยวนี้เจอกันก็ถามว่าเป็นอย่างไรบ้าง เหมือนกับเป็นญาติ...” (ยรรยงค์)

3. ความจริงใจของสมาชิกที่มีต่อกันในกลุ่ม เป็นความรู้สึกที่สมาชิกกลุ่มคิดว่าที่กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษจะมาถึงวันนี้ได้ ต้องผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งการปรับเปลี่ยนความคิด การเปลี่ยนวิธีการปลูก ดูแลผลผลิต จากเดิมใช้สารเคมีมาเป็นการใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติ เพราะฉะนั้นความรู้สึกต่าง ๆ ที่สมาชิกมีให้ต่อกัน ทั้งความช่วยเหลือ คำแนะนำ และความร่วมมือกันของสมาชิก จึงซึมซับมากขึ้น ยั่งยืนวันขึ้น ความจริงใจ ความไว้วางใจที่มีให้ต่อกันจะมากขึ้นเรื่อย ๆ

“พี่ได้ใจจากเขาทุกคน ในการทำผักที่มีคุณภาพส่งให้พี่” (พรพรรณ)

“มีอะไรดี ๆ ก็แนะนำ ก็บอกกัน ช่วยกัน...” (ศรศักดิ์)

4. ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เมื่อกระบวนการกลุ่มเกิดขึ้นมา ความร่วมแรง ร่วมใจของสมาชิกกลุ่มก็เกิดขึ้นตามมาด้วยเช่นกัน ซึ่งความร่วมแรงร่วมใจ นำมาซึ่งกลุ่มและชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถที่จะต่อสู้ พัฒนากลุ่มตนเองต่อไปในอนาคต

“มีกิจกรรมทำร่วมกันมากขึ้น ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีการช่วยเหลือกัน...”

(ชาญ)

สรุป ผลประโยชน์ด้านจิตใจของสมาชิกที่ได้รับการจากการเข้าร่วมกลุ่มนั้น พบว่า หลังจากสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มแล้ว การรวมกลุ่มของสมาชิกเกิดผลประโยชน์ด้านจิตใจอย่างมากทั้งทำให้เกิดการพบปะพูดคุยของสมาชิก เกิดความผูกพันระหว่างสมาชิกมากขึ้น และยังนำมาซึ่งผูกพันทางใจ ความจริงใจของสมาชิกที่มีต่อกัน ที่สำคัญทำให้กลุ่มและชุมชนเข้มแข็ง

การมีส่วนร่วมด้านการประเมินผลของกลุ่ม

ในส่วนของการประเมินผลของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษนั้น ไม่ได้มีการเรียกสมาชิกกลุ่มมาประชุมอย่างเป็นทางการ เพื่อประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่ม

“ไม่เคยเรียกประชุม...” (สิริรัตน์)

“เขาไม่เคยพูด ไม่เคยเรียกประชุมอย่างเป็นทางการ...” (ยรรยงค์)

“ประธานไม่ได้เรียกประชุม...” (วรรณภา)

ถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีการประชุมเพื่อประเมินผลอย่างเป็นทางการ แต่ประธานกลุ่มได้บอกพูดคุย บอกกล่าวอย่างไม่เป็นทางการเสมอ กล่าวคือ ถ้าประธานกลุ่มไปที่สวนผักหรือที่บ้านของสมาชิกในวันที่จะรับผักไปจำหน่าย ประธานกลุ่มจะบอกถึงการจำหน่ายผลผลิตที่ผ่านมา หรือบอกถึงผลของการนำผักไปตรวจสอบสารพิษว่าปลอดภัยหรือไม่ เป็นต้น

“เขา (ประธานกลุ่ม) บอกว่ากลุ่มเราไปได้ดี สินค้าก็ขายดี...” (วรรณภา)

“ไม่ค่อยได้ประเมิน ก็มีคุยให้ฟังบ้างว่ามีคนสนใจสินค้าของกลุ่มเราเยอะ...” (ศรีศักดิ์)

“บางที่เขา (ประธานกลุ่ม) มาบอกว่าผักที่ส่งเขาไปปลอดภัย ไม่มีสาร...” (ไพลิน)

เพราะฉะนั้น แม้ว่าจะไม่ได้มีการประเมินผลอย่างเป็นทางการ แต่การที่ประธานกลุ่มได้ไปบอกกล่าว พูดคุยกับสมาชิกด้วยตนเอง ก็เท่ากับว่ากลุ่มได้มีการแจ้งผลการทำงานที่ผ่านมาของกลุ่มหรือเป็นประเมินผลของกลุ่มไปด้วย ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่จะพึงพอใจในผลงานการจำหน่ายผลผลิตของกลุ่มที่ประธานแจ้ง เพราะว่า ผลผลิตของสมาชิกที่นำไปจำหน่ายจะสามารถจำหน่ายหมดทุกครั้ง แม้ว่าจะจำหน่ายเฉพาะเสาร์-อาทิตย์ เท่านั้น แต่ว่าผลผลิตบางครั้งไม่พอจำหน่ายต้องมีการมาสั่งช่วงเย็นวันเสาร์ว่าให้สมาชิกช่วยตัดเพิ่มอีก อย่างคะน้ำฮ่องกงของสวนคุณยรรยงค์ จะมีการมาสั่งตัดเพิ่มเติมเป็นบางครั้ง หรือกล้วยเล็บมือนางที่คนภายนอกกลุ่มปลูกแล้วส่งให้ทางกลุ่มจำหน่าย ซึ่งสามารถจำหน่ายได้ครั้งละ 300-400 หวี

สำหรับการบอกกล่าวของประธานกลุ่มจะมีการพูดคุยกันเป็นประจำ เพราะว่าต้องไปรับผักจากสวนผักของสมาชิกกลุ่มทุกวันศุกร์ จึงทำให้ทุกวันศุกร์ประธานกับสมาชิกกลุ่มที่ส่งผักจะได้มีการพูดคุย สอบถามทุก ๆ เรื่อง รวมถึงการขายผลผลิต คุณภาพของผักที่ส่งไปตรวจสอบสารพิษด้วย จึงเท่ากับว่าทางกลุ่มได้มีการประเมินผลของกลุ่มไปในตัวด้วย แต่ไม่ได้มีการเรียกประชุมอย่างเป็นทางการเท่านั้น แต่สมาชิกทุกคนที่ส่งผลผลิตจะรับทราบถึงการดำเนินการที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม แม้ไม่ได้มีการประเมินผลอย่างเป็นทางการ แต่จากการสอบถามสมาชิกกลุ่มถึงการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมา พบว่า

- สมาชิกกลุ่มบางท่านเห็นว่า การดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่มประสบความสำเร็จดี

“ประสบความสำเร็จดีกว่าที่อื่น ที่อื่นรวมกันแล้วแต่ไม่มีใครเป็นตัวหลัก กลุ่มเรามีประธานเป็นคนขายและเป็นตัวหลักของกลุ่ม...” (ยรรยงค์)

“ประสบความสำเร็จดีกว่าเก่าเยอะ...” (ศรีศักดิ์)

- สมาชิกบางท่านเห็นว่า การดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่มประสบความสำเร็จดีในระดับหนึ่ง แต่กลุ่มยังมีข้อบกพร่องบางประการ

“ประสบความสำเร็จกลุ่มเข้มแข็งขึ้น แต่ยังไม่พอใจที่วันนี้กลุ่มมี Order เข้ามา เราไม่มีของส่งให้เขาสมาชิกยังไม่ค่อยร่วมมือปลุกกัน...” (ยุวดี)

“ก็ประสบความสำเร็จ ถือว่าได้พัฒนามาอีกขั้นหนึ่งแต่ยังขาดความร่วมมือกัน และส่วนใหญ่มองไม่เห็นผลผลิตตามที่เขาต้องการ...” (สิริรัตน์)

“มันดีขึ้นกว่าเดิม แต่ยังไม่ถึงกับบรรลุวัตถุประสงค์สมาชิกไม่ค่อยรวมตัวกัน...” (วีระ)

จากคำกล่าวข้างต้นของสมาชิกทั้ง 2 กลุ่มที่กล่าวมา ผู้ศึกษาเห็นด้วยทั้ง 2 ประเด็น กล่าวคือ

1. กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษนั้น ประสบความสำเร็จจริงในการรวมกลุ่ม และสามารถที่จะปรับเปลี่ยนให้สมาชิกหันมาปลูกแบบปลอดสารพิษได้ รวมทั้งสามารถที่จะดึงจิตใจของทุกคนให้มารวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันได้ นอกจากนี้กลุ่มยังประสบความสำเร็จทั้งการประกวดในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และมียอดขายที่ผลผลิตที่มากขึ้นเรื่อย ๆ

2. ถึงแม้ว่ากลุ่มจะสามารถดำเนินงานจนบรรลุผลสำเร็จได้อย่างดีในระดับหนึ่ง แต่ความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มยังมีน้อย ซึ่งการที่ผลผลิตของกลุ่มมีจำนวนน้อย มาจาก

- ความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มด้านการส่งผลผลิตให้กลุ่มมีน้อย ซึ่งสมาชิกกลุ่มบางคนยังไม่ยอมเปลี่ยนมาปลูกผัก แต่ยังคงปลูกผักอย่างเดิม เช่น ตะไคร้ ข่า ใบมะกรูด เป็นต้น ซึ่งผลผลิตดังกล่าวนำไปใช้ประโยชน์ได้น้อย และผู้บริโภคไม่นิยมรับประทาน จึงทำให้พวกเขาไม่ได้ส่งผลผลิตให้กลุ่มจำหน่าย ส่งผลให้ผลผลิตของกลุ่มออกมาน้อยตามไปด้วย

- ความถนัดของแต่ละคนในปลูกพืชผักชนิดหนึ่ง ๆ นั้น มีความแตกต่างกัน บางคนถนัดปลูกพืชชนิดนี้ บางคนถนัดปลูกพืชชนิดนั้น จึงทำให้การจะเปลี่ยนมาปลูกตามที่กลุ่มต้องการ ต้องใช้เวลาและการศึกษาของ พืชแต่ละชนิดก่อน

- มุมเหตุจูงใจในการเลือกรวมกลุ่มของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน บางคนปลูกไม่ประดับ หรือบางคนปลูกพืชที่ซ้ำกันและใช้ประโยชน์ได้น้อย อย่าง ข่า ตะไคร้ เป็นต้น ซึ่งการที่พวกเขาเลือกมารวมกลุ่มนั้น เพราะว่าการรวมกลุ่มสามารถช่วยเหลือพวกเขาได้เวลามีปัญหาทั้งการผลิต การตลาด หรือปัญหาอื่น ๆ และการรวมกลุ่มพวกเขาหวังผลทางด้านจิตใจมากกว่าด้านราคาผลผลิตที่ทางกลุ่มจะจ่ายให้แก่สมาชิกในราคาผลผลิตที่สูงกว่าท้องตลาด ดังนั้นจึงทำให้ผลผลิตที่จะส่งให้กลุ่มมีจำนวนน้อย

- กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ เพิ่งที่จะเริ่มต้นตั้งกลุ่มจริง ๆ เมื่อปี พ.ศ. 2545 แต่ช่วงนั้นกลุ่มยังเป็นที่รู้จักยังไม่มากนัก และยังไม่ได้มีการดำเนินงานของที่ชัดเจนแน่นอน

จนกระทั่ง เมื่อ ปี พ.ศ. 2547 จึงได้ตั้งกลุ่มขึ้นอย่างเป็นทางการ และกลุ่มได้เข้าร่วมคัดสรรในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ปรากฏว่ากลุ่มได้รับรางวัลระดับ 5 ดาว จึงเป็นที่รู้จักมากขึ้น เมื่อมีการจัดเทศกาลหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ทั้งในระดับประเทศ หรือระดับจังหวัด ซึ่งกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ จะได้รับความไว้วางใจจากสำนักงานเขตให้เป็นตัวแทนของเขตนี้เข้าไปร่วมงานแสดงสินค้าด้วยเสมอ ดังนั้น จึงทำให้สมาชิกบางส่วนที่ยังไม่ได้ส่งผลผลิตให้กับกลุ่มจำหน่าย เริ่มเห็นว่ากลุ่มค่อนข้างที่จะมั่นคง เป็นรูปเป็นร่างมากขึ้นกว่าก่อน เริ่มยอมที่เปลี่ยนมาบ้างแต่ทุกอย่างก็ต้องใช้วันและเวลาในการปรับเปลี่ยน แต่อย่างไรก็ตามแม้ไม่ได้ส่งผลผลิตให้กับกลุ่มจำหน่าย แต่สมาชิกทุกคนมีความรัก สามัคคีต่อกัน มีการไปมาหาสู่กัน การพูดคุยกันมากขึ้นกว่าแต่ก่อน

สรุป การประเมินผลของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษนั้น พบว่า ยังไม่มีการประเมินผลที่เรียกสมาชิกกลุ่มมาประชุมอย่างเป็นทางการ แต่เป็นเพียงการพูดคุยกันระหว่างสมาชิกกับประธานกลุ่มถึงการจำหน่ายผลผลิตที่ผ่านมาในแต่ละสัปดาห์ หรือพูดคุยเกี่ยวกับการตรวจสอบสารพิษในผักที่ทางเจ้าหน้าที่นำไปตรวจสอบเท่านั้น ซึ่งการพูดคุยนั้นจะพูดคุยช่วงที่ครั้งประธานกลุ่มที่ไปปรับผลผลิตที่สวนของสมาชิก อย่างไรก็ตามแม้ว่าทางกลุ่มจะไม่ได้จัดประชุมเพื่อการประเมินผลอย่างเป็นทางการ และสมาชิกกลุ่มจะไม่ได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลของกลุ่ม แต่สมาชิกส่วนใหญ่จะพึงพอใจกับผลผลิตของกลุ่มที่ปลอดสารพิษ และการจำหน่ายผลผลิตที่ผ่านมาของกลุ่ม